

GLASNIK

Slovenskega etnološkega društva

BULLETIN OF SLOVENE ETHNOLOGICAL SOCIETY

YU ISSN 0351-2908

LETNIK 25 | 1985

ŠTEVILKI 1 do 4

STRANI od 1 do 88

LJUBLJANA 1986

KAZALO 1 | 4 /letnik 25/ 1985

- 1 UVODNIK
- 2 POGOVOR Z MILANOM PAHORJEM | *Mojca Ravnik*
- 7 NETEK | *Božidar Jezernik*
- 12 BIBLIOGRAFIJA SLOVENSКИH DEL O KITAJSKI PO LETU 1945 |
Matjuška Krašek
- 24 PRENOVA LIZNJEKOVE DOMAČIJE | *Zvezdana Koželj*
- 28 DELAVSKA KULTURA: RELATIVNO SAMOSTOJNA KULTURNA STRUKTURA? |
Slavko Kremenšek
- 33 FLORJANOVANJE, komentar in dialogi | *Naško Križnar*
- 39 NAŠTANEK ETNOLOGIJE IN POZNEJŠE RAZMERJE MED VOLKSKUNDE IN
VÖLKERKUNDE V NEMČIJI | *Gerhard Lutz*
- 48 POTI IN LJUDJE SKOZI OKNO IN SRCE ETNOLOGA | *Ivanka Počkar*
- 53 RAJKO LOŽAR (1904–1985)
- 54 DR. MILOVAN GAVAZZI, devetdesetletnik

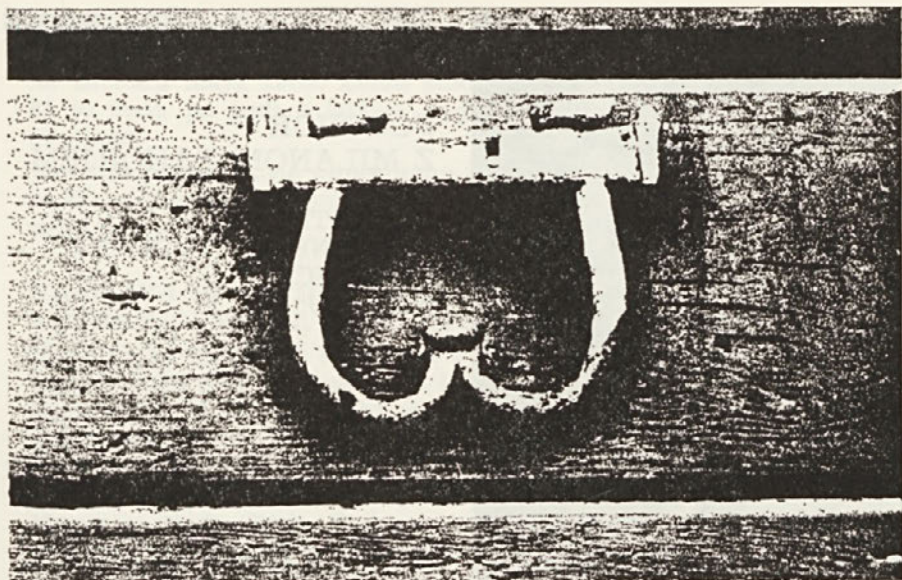
- 56 Gorazd Makarovič: SLOVENSKA LJUDSKA UMETNOST
- 58 EVROPSKA ETNOLOGIJA
- 62 Franc Markič, Marija Jurič: O VAŠKEM VSAKDANU
- 65 Radoman Kordić: NASILJE SVAKIDAŠNJICE
- 68 Anton Cevc: ARHITEKTURNO IZROČILO PASTIRJEV, DRVARJEV IN OGLARJEV
NA SLOVENSLEM

- 69 ETNOCID V DOKUMENTIH
- 71 POSVETOVANJE O USODI SEČOVELJSKIH SOLIN

- 72 NAČIN ŽIVLJENJA SLOVENCEV V 20. STOLETJU | *Slayko Kremenšek*
- 75 SLOVENŠČINA V BREŽICAH ALI RUBLJENJE GLAVE ŽIVOJ OSOBI |
Ivanka Počkar

- 78 KRONIKA od 10. januarja do 30. junija 1985

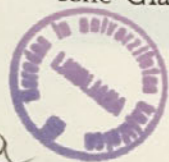
- 81 BULLETIN: Contents
New Books

Z letnikom 1985 se Glasnik SED predstavlja v novi podobi. Novi format je priročnejši za branje in shranjevanje. Sama sprememba oblike pa še ne zagotavlja bogatejše vsebine. Ta je odvisna od vas, dragi bralci in člani SED. Uredništvo ima najboljše namene, da ob vlogi Glasnika kot društvenega glasu, poudari še vlogo tehtnega strokovnega glasila, ki bo vsem nam v korist in ponos. K temu nas spodbuja 10-letnica Slovenskega etnološkega društva, a ne formalno, temveč s prepričanjem, da nas po dosedanjih uspehih društva čakajo še novi. Njim bi se rad pridržil tudi Glasnik SED. Hotenja po vedno boljšem in kvalitetnejšem Glasniku pa si ni izmislilo sedanje uredništvo. Pošteno je, če povemo da smo se tega hotenja učili od prejšnjih odborov, ki so nam v vsem za zgled.

Ob tej priložnosti opozarjamo bralce, da je notranja ureditev podobna dosedanji, s tem, da sama grafična podoba bolj kot doslej razločuje tehtnejše prispevke od poročil in društvenih informacij. Največ sprememb se obeta *Bulletinu*. Že v naslednji številki se bo njegova rubrika *Contents* preoblikovala in preselila v tradicionalne tujejezične sinopsise pod vsakim posameznim člankom. Zato na tem mestu opozarjamo vse bodoče sodelavce, naj za vsak svoj prispevek pripravijo slovenski povzetek. *Bulletin* bo odslej prinašal samo namenske članke o dogajanju v slovenski etnologiji, ki je pomembno tudi za tuje bralce.

Glasnik se bo v bodoče trudil za bogatejšo vizualno spremljavo v obliki fotografij, bodisi v obliki ilustracij objavljenega gradiva, bodisi v obliki samostojnih fotoreportaž. Vsi načrti pa bodo uspeli, če inflacija ne bo prehitela naših dotacij. Vsem splošno znana dogajanja na področju kulture in cenovne politike so povzročila, da tudi Glasnik dviguje ceno za en izvod z legendarnih 30 din na 150 din. Tudi s tem povišanjem pokriva kolportážna cena komaj 12 % ekonomske cene Glasnika.

PO 1985 / 86

POGOVOR
Z MILANOM PAHORJEM

RAVNATELJEM
NARODNE IN ŠTUDIJSKE
KNJIŽNICE
V TRSTU

MOJCA RAVNIK

Z Milanom Pahorjem, ravnateljem Narodne in študijske knjižnice v Trstu in vodjo njenega odseka za etnografijo smo se pogovarjali na začetku maja 1985. Želeli smo zvedeti čim več o delu ustanove, ki jo vodi, pa tudi o širšem dogajanju v Trstu, ki je zanimivo za etnologe.

Vsebine pogovora ne objavljamo v obliki vprašanj in odgovorov, saj ni šlo za intervju, ampak smo jo razvrstili po temah, ki jih je pogovor zajel.

NARODNA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA V TRSTU — NOTRANJI USTROJ, SODELAVCI, PODROČJA DELA IN NAČRTI:

Narodna in študijska knjižnica v Trstu (nadalje NŠK), ki ima prostore v ulici San Francesco 20/1, ima tri odseke — za zgodovino, za etnografijo in za slovenski jezik — in knjižnico. Sem ravnatelj in vodja odsekov za zgodovino in etnografijo. Sodelavka v odseku za zgodovino je Mira Ivašič, v odseku za etnografijo pa honorarna sodelavka Dragica Maver, v knjižnici pa delajo Ksenja Majovski, Magda Maver in Neda Cijak. Redno zaposleni smo torej ravnatelj in vodja odsekov, delavka na odseku in tri knjižničarke. Pomaga nam nekaj honorarcev, med njimi so tudi univerzitetni študentje.

V bistvu smo zasebna ustanova in smo tako tudi financirani, ne pa kot državna, deželna ali občinska ustanova. Sicer tudi kot taki lahko dobimo državna sredstva, a ta niso zagotovljena, in nikoli vnaprej ne vemo, koliko sredstev bomo dobili iz javnih virov. Vsako leto pišemo prošnje na celo vrsto naslovov, od ministrstva v Rimu do dežele, do občin in denarnih zavodov in ustanov. Lahko rečem, da poslujemo zdravo, da nimamo primanjkljajev ali dolgov.

Dolgoročne načrte seveda imamo, odvisni pa smo od materialnega položaja in vsako leto sproti uresničujemo, kar moremo. Ukvarjamo se z več projekti, pri čemer ločimo knjižnico in odsek.

Stalni vsakoletni program knjižnice je pridobiti čim večji knjižni fond, čim temeljiteje in redno pregledovati periodiko. Naše knjižničarke sestavljajo tudi bibliografijo slovenskega tiska v Italiji, objavlja pa jo Jadranski koledar. Knjižnica prireja tudi razstave in predavanja, ki se vrstijo v letnih ciklikih in obravnavajo različna področja, npr. zgodovino, književnost, umetnostno zgodovino, etnologijo.

Odsek ima drugačne naloge. Zbiramo raznovrstno dokumentarno gradivo — fotografije, letake, plakate, vabila, obvestila, izkaznice, zemljevide in podobno. Vse to priča o delu in življenju posameznikov, društev in organizacij pri nas, na Tržaškem. Kolikor se le da, skušamo zajeti tudi Goriško.

Z naslednjim letom bomo prevzeli pod okrilje še Ljudsko knjižnico »Damir Feigel« iz Gorice in Odsek za etnografijo, ki sta bila doslej v okviru Zveze slovenskih kulturnih društev.

SISTEM UREJANJA GRADIVA:

Gradivo razvrščamo navpično po krajih, tako da ima vsak kraj, kjer živijo Slovenci v Italiji, svojo ovojnico z gradivom, in vodoravno po posamičnih organizacijah, društvih, krožkih, ki imajo prav tako svoje

ovojnice. To velja za čas po l. 1945, gradivo za starejša obdobja pa hranimo v arhivskih škatlah glede na: staro zgodovino, obdobje v Avstriji do l. 1900, obdobja 1900—1918, 1918—1941 in 1941—1945.

OBISKOVALCI IN DRUGI UPORABNIKI KNJIŽNICE:

Naša ustanova je pravzaprav servis, kamor prihajajo ljudje po navsote, podatke, po pomoč pri publikacijah, prireditvah. Pri nas se dogaja veliko stvari, mi pa na različne načine sodelujemo pri teh pobudah, svečanostih, obletnicah, knjižnih izdajah. To poteka na primer takole: V nekem kraju praznujejo stoletnico društva, pojavi se predlog, naj bi ob tej priložnosti izšla posebna knjižica. Zberejo se sposobni ljudje in se napotijo k nam, da pregledajo zbrano gradivo in literaturo. Često tudi kdo od nas sodeluje kot avtor, vsekakor pa vedno pomagamo. Včasih je taka pomoč že prava raziskava. Zahtevamo samo, da je v knjigi omenjeno naše sodelovanje. Zadnja leta izhajajo pravcate krajevne monografije ob obletnicah društev, poimenovanih šol in odkritjih spomenikov NOB. V teh zbornikih je malo politične, nekaj kulturne, nekaj šolske zgodovine, obdobje NOB in še kaj drugega, odvisno od tega, ali je dovolj sposobnih ljudi, ki so pripravljene sodelovati. Včasih nastane mnogo več. Tak primer je bila knjižnica o Barkovljah, kjer je nekaj poglavij etnoloških.

V takih akcijah je bistvo našega dela. Svojih publikacij imamo malo, sodelujemo pa pri drugih.

Za naše gradivo se zanimajo tudi Italijani, vendar ga zaradi nezumevanja jezika ne morejo uporabljati. Večina našega gradiva je v slovenščini.

Delamo stvari, ki nam jih nihče ne narekuje, ker pač spoznamo, da so potrebne. Tako na primer vsako leto sestavljamo seznam spominskih datumov v zvezi z osebami, dogodki, kraji. Za seznam, ki vsakič obsega trideset do štirideset strani, je treba pregledati celotno dokumentacijo. Pošljemo ga vsem krovnim organizacijam, se pravi zvezam društev, radiu, TV, Primorskemu dnevniku, tednikom itn. Letos smo se tudi dogovorili, da bomo ob štiridesetletnici založništva Tržaškega tiska sestavili katalog vseh njihovih izdaj. Pripravljajo ga naše knjižničarke.

RAZISKAVE IN DELITEV DELA

S SLOVENSKIM RAZISKOVALNIM INŠTITUTOM (SLORI):

Naše delo je najprej zbiranje gradiva, nato servis in žal šele na tretjem mestu raziskovanje. Razmeroma dobro preučujemo NOB, za to sva zadolžena dva. Sodelavka, upokojena učiteljica, ureja šolski in biografski arhiv (o vseh poznejših osebah pri nas, zbranih imamo že okrog petsto življenjepisov), preučuje Gentilejevo reformo (šolska reforma iz l. 1923, ki je ukinila slovenske in hrvaške šole), zbira podatke o učiteljih, ki so bili nasilno premeščeni. O NOB pišem v glavnem sam. To so večinoma načrti krajevnih NOB zgodovin, po vaseh in širših območjih. Včasih sem imel več časa za raziskovanje, zdaj ga je vedno manj.

4 S SLORI imamo delo razmejeno nekako takole — obdobje do l. 1945 je predmet našega preučevanja, za poznejši čas predvsem zbiramo

dokumentarno gradivo. SLORI se usmerja v sodobnost, v uporabne, predvsem sociogeografske raziskave.

DELO IN DOGAJANJE NA PODROČJU ETNOLOGIJE:

Za etnologijo je pri nas veliko zanimanje. Drobne etnološke pobude se rojevajo vsak dan. Često ob različnih priložnostih v raznih krajih zberejo in predstavijo predmete v zvezi s kako gospodarsko dejavnostjo ali krajevno posebnostjo. Tako nastanejo zanimive krajevne zbirke. Za Škedenjski etnografski muzej (v Trstu) so na primer zbrali predmete domačini, župnik pa je odkupil staro hišo. Tudi za zbirko v Bardu (v Benečiji) so domačini zbirali in prispevali predmete, pomagal jim je Naško Križnar ki je bil takrat kustos Goriškega muzeja. V Repnu (na Tržaškem) je v Kraški hiši zbirka, ki ponazarja kraško hišo z značilnimi opravili. Lastnik je zadruga Naš Kras. Skupina ljudi je s svojimi in zbranimi sredstvi odkupila in popravila hišo, uredili so tudi umetnostno galerijo. Lani smo kot odsek priredili razstavo noš na Kmetijskih dnevih v Boljuncu (v občini Dolina na Tržaškem), pred mesecema pa je bila v Trstu razstava svetoivanske narodne noše. V Števerjanu (na Goriškem) se oblikuje etnološka zbirka, osredotočena na vinogradništvo. Tam zbira in raziskuje Zdenko Vogrič, ki vodi odsek za etnografijo v Gorici. Vsako leto za 1. maj namreč priredijo razstavo vin in na zadnji razstavi je bilo že razstavljenih nekaj predmetov, povezanih s to gospodarsko dejavnostjo.

Mnoge takšne prireditve se razvijejo v tradicionalne. Tako smo lani (l. 1984) spomladi pomagali društvu »Fran Venturini« z Domja (občina Dolina na Tržaškem) prirediti Glas harmonike, edinstveno razstavo štiridesetih diatoničnih harmonik, hkrati pa pomagali objaviti dvojezično knjižico z besedili o ljudski harmoniki, s fotografijami razstavljenih glasbil. Istočasno je bilo še srečanje ljudskih godcev. Zdaj je to prvomajsko srečanje že tradicionalno. Letos smo jim pomagali postaviti razstavo fotografij, ki jih je posnel ljudski godec, sicer zdravnik po poklicu.

Letos smo imeli v Kulturnem domu v Trstu razstavo panjskih končnic, ki jo je postavila Slovenska prosvetna zveza v Celovcu, kot tukajšnja prirediteljica pa sta sodelovala Zveza slovenskih društev in naš Odsek za zgodovino in etnografijo. Izšel je katalog Koroške poslikane čelnice čebelnih panjev (Slovenska prosvetna zveza v Celovcu 1984). Besedilo je napisal Gorazd Makarovič. Naše sodelavke so ga prevedle v italijanščino — to je prvo besedilo o panjskih končnicah v tem jeziku. Razstavo je obiskalo veliko ljudi. Od tod je šla v Kulturni dom v Gorico. V kratkem bo pri Založništvu Tržaškega tiska izšel zbornik o plesih in pesmih, ki ga je sestavila tržaška folklorna skupina Stu ledi. Na odseku smo zanj sestavili bibliografijo o plesih in pesmih pri nas. Vključene so tudi Kanalska dolina, Benečija in Rezija. Sodelovali so tudi etnologi iz Slovenije. To bo po Merkujevi knjigi prva obsežnejša etnološka izdaja pri nas.

GRADIVO

ETNOLOŠKIH SKUPIN Z RAZISKOVALNIH TABOROV:

Raziskovalne tabore prirejamo skupaj s SLORI in Društvom naravoslovcev in tehnikov iz Trsta. Letošnji že peti po vrsti, bo v So-

vodnjah ob Soči. Etnološko skupino bo vodil tako kakor lani mentor Janez Bogataj. To gradivo je vedno zanimivo za objavo, žal pa knjige nastajajo počasi. Na taboru se posvetimo delu, čim se vrnemo, pa smo vsak po svoje zaposleni na vseh straneh. Raziskovalci se sicer tedensko zbirajo, a zunaj sestankov težko najdejo kaj več časa za obdelavo gradiva.

SKUPINA '85

NOVA POBUDA V TRŽAŠKEM KULTURNEM ŽIVLJENJU:

Tudi sam sem član te skupine, ki je nastala na pobudo skupine slovenskih in italijanskih izobražencev, ki so po rodu iz Trsta, čeprav morda živijo in delajo drugje. Glavni pobudniki so bili skladatelj, muzikolog in etnomuzikolog Pavle Merku, univerzitetni profesor Ivan Verč, profesor Stelio Spadaro, ki je odgovoren za področje kulture na deželni ravni KPI, in Alfredo Venier, nekdanji deželni uslužbenec, znan delavec na kulturno političnem področju. Ti so se pogovarjali s posamezniki in tako postopoma zbirali ljudi, ki smo se ogreli za pristop. Če pogledamo seznam prvih šestdesetih imen, objavljenih v tedniku *Il Meridiano di Trieste*, najdemo ljudi zelo različne izobrazbe in poklice. Med njimi etnologi v Sloveniji gotovo poznajo Darka Bratino, Gian Paola Grija, Danila Sedmaka, Pavla Stranja in druge.

Enotno združenje čim več izobražencev slovenskega in italijanskega rodu naj pomaga razbiti kulturni molk, zid nepoznavanja med obema skupnostima v Trstu. To ni nič posebno revolucionarnega, vendar veliko pomeni že to, da bomo skupaj delali, se srečevali, se pogovarjali. Nekajkrat letno naj bi nastopili tudi z javnimi pobudami.

Vabila so bila poslana zelo na široko, v zadnjih mesecih je pristopilo okrog stoštirideset članov. Razmerje je približno dva proti ena v korist Italijanov.

Pred kratkim smo se potrdili pred notarjem, kakor predpisuje italijanska ustava. Zdaj smo pravna oseba, ki ima pravico tudi do državne finančne podpore. Vendar ne pričakujemo visokih prispevkov. Prostor za sestanke pa bomo poskusili dobiti zastonj, saj nismo dobičkonosna ustanova.

Imeli smo že tiskovno konferenco, potem so stekle akcije. Med drugimi smo priredili obisk in razgovor v prostorih naše knjižnice. Prišlo je kakih petinštirideset ljudi. Najprej jih je pozdravil predsednik upravnega odbora Jože Pirjevec, za njim sem kot ravnatelj podal kratko informacijo, nato pa je stekel pogovor. Ena skupina se je podrobno seznanila z delom knjižnice. Ob koncu smo nazdravili s kozarcem vina. Pokazalo se je, da mnogi sploh niso vedeli, da knjižnica obstaja, drugi so zanjo vedeli, a je niso nikoli obiskali. Veliko jih sploh ni vedelo, da je v Trstu slovenska knjižnica, ki ima toliko knjig, in kaj vse dela. To je naš glavni cilj — spoznavati se, pogovarjati se brez napadalnosti, kadar so mišljenja različna. Med člani skupine so pripadniki najrazličnejših političnih smeri, od sredincev in liberalcev do komunistov, od duhovnikov do izvoljenih komunističnih zastopnikov. Skupina je tudi sprejela vodilo, da ne bo pripravljala političnih pogovorov in nastopov, ampak bo z delom dokazovala svoja stališča. V glavnem gre za sožitje, za kulturno pobudo, ki naj ruši zid nezaupanja in nepoznavanja.

NETEK

BOŽIDAR JEZERNIK

Institucijo gostoljubja, ki je poznana pri ljudeh na različnih stopnjah razvoja, lahko pravilno razumemo le, če gledamo na gostoljubje kot obvezo, ki je tesno povezana z religijo. Pri Grkih in Rimljanih sta goste ščitili posebni božanstvi: Zeus Ksenios in Iuppiter hospitalis. Posebno božanstvo, ki je ščitilo in maščevalo gosta, če se mu je kaj pripetilo, so poznali tudi poganski Slovani (Mavricij, Strategikon, 11, 5). Med vsemi indoevropskimi ljudstvi je tudi razširjeno verovanje, da božanstva ali bogovi radi potujejo po svetu, obiskujejo domove smrtnikov, in jih nagradijo ali kaznujejo po tem, kako so jih pri hiši sprejeli in pogostili. Zgodbe o potujočih božanstvih in gostoljubju, ki so ga pač deležna na poteh, sodijo po nekaterih ocenah med najstarejše indoevropske stvaritve.¹ Popularnost takih zgodb v slovenski ustni tradiciji najbolje potrjujejo pripovedi o Kristusu, ki je v slovenskem izročilu znan predvsem kot potujoče božanstvo, ki samo ali pa v družbi s katerim od učencev nenehno potuje po svetu.

V prastari indoevropski model o potujočem božanstvu se popolnoma vključujejo tudi zgodbe o Neteku, nenasitnem požeruhu iz slovenskega ljudskega izročila. Kjer Neteka dobro postrežejo, imajo potem vsega, s čimer so mu postregli, v izobilju, kjer pa s

postrežbo ni zadovoljen, so letine slabe in kisle. In to ne le pri hiši, kjer se je ustavil, ampak kar v celi vasi. Zgodbe o Neteku potemtakem vsebujejo sporočilo, da je neznanemu obiskovalcu treba postreči, saj je lahko v resnici preoblečeno božanstvo, ki bi negostoljubnost lahko kaznovalo s pomanjkanjem in lakoto, gostoljubnost pa bogato nagradilo. Ko je Netek iz verske bajke št. 48 Janeza Trdine prišel v neko krčmo, se je med njim in krčmarico razvil naslednji pogovor: »Ne zamerite, ali je kaj daleč do vašega doma?« Gost: »Kdor pot pozna, pride prej ko v eni uri, kdor ga ne pozna, tudi ne v sto letih.« Krčmarica: »Kako pa se pravi vaši vasi?« Gost: »Pri nas ni vasi.« Krčmarica: »Fara pa menda bo, kako pa se imenuje?« Gost: »Raj.« Krčmarica: »Ime je lepo, ali za tako faro še nisem nikoli slišala. Prosim vas še to, ali ste hodili že kdaj po tem kraju?« Gost: »Bil sem pri vas pred petdesetimi leti, ko je gospodaril še stari oča vašega moža, in še dobro vem, koliko mi je računalo. Ali ste kdaj slišali, kaj je bilo potem?« Krčmarica: »Kdaj?« Gost: »No, pred petdesetimi leti, to je leta 1814 in naprej, ko so bili Francozi odšli in so prišli v deželo spet cesarski.« Krčmarica: »To se ve, da sem slišala in še kolikokrat! Tisti časi so bili grozno žalostni. Ljudje so stradali, da se je vanje videlo, in od lakote tudi

umirali. Zemlja ni rodila skoraj nič. Pa tudi če je človek kaj jedel, ni nič izdalo. Nosil je v usta, pa je bilo tako, kakor da ne bi bil nič žvečil, nič požiral, jed je med usti in zobmi usahnila in izgubila.»

Netek je torej eden od varuhov družbenega reda: kdor ne pogosti vsakega gosta tako, »kot se spodobi«, tvega, da bo nakopal gnev božanstva ne le sebi, ampak tudi sovaščanom.

Netekove zgodbe so zbudile zanimanje mnogih avtorjev, ki so o njih napisali precej del. Najpomembnejše med njimi je študija Ivana Grafenauerja Netek in ponočna potnica v ljudski pripovedki. V njej je najprej razčlenil pomen besede *netek* (= netčnost), nenasitnost.² Beseda izvira iz zelo stare besedne družine *ték* — *neték*; zanikane besede so dobile v slovenščini veliko večji pomenski obseg od osnovnih, nezanikanih. Beseda *ték* namreč nikoli ne pomeni ne človeka ne rastline ne živali, kar vse lahko oznamuje beseda *neték*. Najbolj značilno ime s prenesenim pomenom pa je prav ime mitičnega bitja Neteka, ki prinaša netek (lakoto) ali z njim prizanaša. Poleg tega ima beseda *neték* še drugačen pomen. »V prenešenem poméni«, je zapisal Drobnič, »je 'netek' v dolnjih krajih Celjskiga kroga za Savo, morebiti tudi unkraj Save na Kranjskim, pogerдно imé — kletvica, kar poméni to, kar beseda hudič, vendar s tem razločkom, de le manj poredni Slovenci netekujejo, bolj sirovi pa hudičujejo. V tih krajih je Slovincu vsaka nasprotnost brez razločka 'netek'.« Ta zli pomen besede naj bi — kakor ugotavlja Grafenauer — spodbudil, da so nekateri iskali besedi netek drug izvir, namreč Nêtek, Nêtkà iz osnove nêt-

nétiti (kuriti). K temu naj bi jih spodbujalo tudi dejstvo, da ko-roški Nemci imenujejo brusnice — Štajercem netečje — Granten, Krantenkraut, kar so si razlagali kot Hudičevo, Krutovo zel.³ Na osnovi oblike Netko, ki se *baje* rabi v Zagorju ob Savi, in domneve, da »besedo moramo morda izvajati od glagola *netiti*, 'kuriti'«, je Kelemina sklepal, da je Netek kurilec, znamenje zemeljskega in nebeškega ognja, posebljeni ogenj, malik, preostanek in spomin staroslovenskega Radogosta, kakor so *baje* imenovali tudi Svetovida. Domnevno je prevzel tudi Josip Mal, katere-mu je netek tako kakor hišni škrt, šetek in podobno »verjetno zaščitnik domačega ognjišča (od besede netiti, kuriti)«, s katerim je bilo treba dobro ravnati, saj kjer so »popotnemu netku postregli, tam ni bilo lakote.«⁴

Domnevo je Grafenauer upravičeno zavrnil kot povsem neustrezno: »Izvajanje besede *Netek* iz osnove nêt-i-ti in poudarjanje *Neték*, *Netkà* je zgrešeno že zaradi pomena besede — nikjer na slovenski zemlji *netek* nima pomena 'kurilec', nikjer ni Nêtek prinašalec mrzlice ali vročice. Zgrešeno je tudi zato, ker se s pripono -ek tvorijo v slovenščini skoraj izključno le samostalniki, ki pomenijo dovršeno stanje...»⁵

Nato Grafenauer analizira pripovedke o Nêtku in pravilno ugotovi, da Netek »ni nikak bolezenski demon elementarnih nesreč, ampak nekaj varuh družbenega reda, predvsem gostoljubja.«⁶ Kakor že rečeno, je tak sklep povsem pravilen in tukaj ni kaj dodati. Zato pa si bomo nekoliko podrobneje ogledali le zgodbo, pravzaprav njen konec, ki pripoveduje o tem, kako

se je neka hiša rešila Neteka. Zgodbo je zapisal in objavil Vinco Möderndorfer v Narodnem blagu koroških Slovencev⁷ in pozneje še v treh predelanih oblikah. Grafenauer je v upravičeni jezi nad Möderndorferjevim samovoljnim razhajanjem te »variante« opremil s klicajem; rekel pa nič.

Zgodba pripoveduje, kako je hlapec, ki mu je nadlegovanje po neteku že presedalo, sklenil pustiti službo. Gospodinja mu je za slovo skuhalo cel piskrič štrukljev. Hlapec jih je pojedel in takrat prvič začutil, da je sit: »Zahvaljen bodi Bog in Št. Janž, danes sem se pa enkrat najedel do sitega!« Ko je to povedal, je padel s stropa netek v podobi rejenega prašiča in jo ubral skoz vrata. Za njim pa je šumelo: »Št. Janž, Št. Janž, Janž...« Hiša se je tako rešila neteka.

V treh od štirih variant nam Möderndorferjeva zgodba ničesar ne pove o nadaljnji hlapčevi usodi. Zadnja pa o njej kratko pove: »Hlapec je potem ostal še naprej pri hiši.«

V zgodbi torej zvemo, da se je hiša rešila neteka, ko je hlapec pojedel »cel piskrič štrukljev«, ki mu jih je gospodinja skuhalo ob slovesu, in se potem sit zahvalil bogu in svetemu Janezu, da se je končno le enkrat do sitega najedel.

Prvo, kar zbode v oči, je količina hrane, ki je zadoščala, da se je do sitega najedel hlapec, ki si je že sam očital, da pri hiši ni za drugega kot za potrato. Če se prej ni mogel nikoli do sitega najesti, je bil potemtakem vzrok v tem, da preprosto ni dobival dovolj hrane. Toda, če je to pojasnilo ustrezno, kako je potem z zgodbami, ki pripovedujejo o ljudeh, ki so jedli, jedli, pa se

niso najedli? Zelo verjetno so tudi te zgodbe nastale kot posledica pesniške svobode v ozračju trajno nepotešene potrebe po hrani, v katerem so si prizadeti želeli predvsem, da bi se vsaj enkrat mogli dobro najesti ne glede na posledice; v ozračju, ki ga je mogoče še najbolje primerjati z razmerami v koncentracijskih taboriščih med drugo svetovno vojno.

Internirance je po večini ves čas bolj ali manj pestila lakota. Zaradi nepotešene potrebe po hrani so že kak teden po prihodu v taborišče začeli sanjariti o hrani: da bi se vsaj enkrat lahko do sitega najedli, da bi vsaj še enkrat lahko pojedli pet, šest hlebčkov — potem pa naj bo, kar hoče. Med slovenskimi interniranci v Gonarsu se je leta 1942 in 1943 dan za dnevom nezadovoljena oziroma slabo zadovoljena potreba po hrani svojevrstno izražala v požeruških stavah: če je jedec pojedel vse v določenem času, mu ni bilo treba ničesar vrniti ali pa je poleg vsega, kar je moral pojesti za stavo, dobil še kaj hrane; sicer je moral (dvojno) vrniti.⁸ Količina hrane, ki so jo morali tekmovalci pospraviti, je bila ob različnih priložnostih različna. Tako je npr. moral Vlašič 19. julija 1942 pojesti v pol ure pet hlebčkov. Tega pred njim že dva iz njegove barake nista zmogla, on pa je pospravil vse v dobrih 26 minutah.⁹ Toda v literarni obdelavi Ivana Bratka v Teleskopu je količina, ki jo je moral pojesti tekmovalec, močno povečana, čas pa precej krajši: v petnajstih minutah naj bi pojedel pet gavetk menaže, pet hlebčkov in še pet kosov sira.¹⁰

Menim, da nam navedena primerjava dovoljuje sklepati, da se je tudi v nekaterih zgodbah o

Neteku zgodil isti proces, da hranijo torej nekoliko pretiran spomin na trajneje nezadovoljeno potrebo po hrani določenih slojev prebivalstva.

Če je ta ugotovitev pravilna, ostane nepojasnjeno le še vprašanje, zakaj se je netečni hlapec zahvalil bogu in svetemu Janezu. Morda zato, ker je pojedel štruklje na Janezovo? Že v srednjem veku je namreč veljalo, da so posli služili pri enem gospodarju najmanj leto dni. Delovne pogodbe poslov so že spočetka sklepali ob določenih dnevih okrog novega leta. Delovni čas poslov ni bil omejen. Posel je prebival v gospodarjevi zgradbi (moški praviloma v hlevu), dobival pri njem hrano in nekaj obleke in obutve. Nedosluženo leto je veljalo zato za »suknjo brez rokavov« in menili so, da mora posel »leto doslužiti, tudi če bi drva sekali na človeku«. ¹¹

Po Möderndorferjevemu poročilu je bilo tako tudi še v času takoj po drugi svetovni vojni. Ljudski pravni roki, ob katerih so posli menjavali gospodarje, so bili precej različni. Nekje se je to dogajalo za jurjevo, drugod na Martina, pa na Andraža itn. Tak dan je bil tudi sv. Janez, za katerega so na Robu govorili, da hlapce preganja, v Grosuplju pa so ga imenovali kar »punklov dan«. Selitev med letom, to je izven ljudskega pravnega roka, je veljala na Gorenjskem za veliko sramoto in so se posli selili le na Šentjanža. ¹²

Na dan odhoda so posli običajno dobivali izplačan preostanek za služka, kolikor jim ga je še ostalo po odštetju predujma, ki so ga dobivali med letom. Na Koroškem je bilo staro leto dan slovesnega poslavljanja od odhajajočih poslov (»bondranje« —

vandranje). Razen izplačila je dobil takrat posel tudi poseben dar (na primer dva hleba in klobaso). ¹³ Takšna popotnica pa bi lahko bil tudi piskrič štrukljev, ki ga je odhajajočemu hlapcu pripravila gospodinja iz naše zgodbe.

Če je takšno branje pravilno, bi bile pojasnjene vse točke zgodbe. Neteka, ki je v podobi debelo rejenega prašiča padel s stropa in jo ubral skozi vrata, pa bi se dalo pojasniti kot ilustracijo hlapčeve »nenasitnosti«: ko je »nenasitnega« hlapca sveti Janez pregnal iz hiše, se je gospodarjem zdelo tako, kakor da so se otresli debelega, požrešnega prašiča. Pojasniti bi bilo treba le še, zakaj si je hlapec iz obravnavane zgodbe očital požrešnost.

Kmetje, ki so zaposlovali posle, so po navadi vseh delodajalcev, ki jim je mar predvsem za lasten trebuh, videli v delojemalcih zgolj strošek, ki so ga imeli z njimi. Da je bil strošek neprimerno manjši od koristi, je seveda malo štel. Toda, ko odmislimo korist, ki so jo gospodarji imeli od poslov, ti niso bili nič drugega več kakor lačna usta. Ko so s to »resnico« seznanili posle, so to počeli zlasti zato, da je neslana župca le nekako teknila. Kdor je lačen je tudi čisto drugačen: res lačni poje še strup, samo da ne bi umrl od lakote. Ta neusmiljena logika izkoriščanja je izrazito jasno opazna v pesmi, ki so jo znali zapet hlapci v Poljanski dolini, ko so se pred nastopom službe zbrali v kaki gostilni:

*»Punkelj zbirej,
v žakelj divej!
Oh nadležnik,
pojdi kam!
Boš videl, kje je boljše,
tu ali tam.«¹⁴*

Ker so hlapce imeli za odvečna usta pri veliki večini gospodarjev in ker je menjavanje gospodarjev bilo za hlapca sramota (že ne more biti kaj prida, če prejšnji gospodarji niso bili zadovoljni z njim!), je tudi razumljivo, zakaj je hlapec iz naše zgodbe ostal še naprej pri hiši: tukaj se je vsaj enkrat do sitega najedel. Ta happy end seveda ni izviren, temveč je lahko nastal tudi kot nepremišljena pripomba Möderndorferjevega pripovedovalca, ki jo je lahko izrekel tudi samo zato, da bi zgodbo nekako zaključil. Tako jo je najprej sprejel tudi zapisovalec; a zakaj se je kasneje premislil ostane uganaka.

OPOMBE

- ¹ Veselin Čajkanović, *Studije iz religije i folkloru*, Beograd 1924, str. 14.
- ² V: *Razprave SAZU* 2/4, str. 147 do 201.
- ³ Jakob Kelemina, *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva*, Celje 1930, str. 12; cf. tudi št. 18, str. 71.
- ⁴ *Slovenske mitološke starine*, GMS XX, str. 22.
- ⁵ I. Grafenauer, op. cit., str. 14.
- ⁶ *Ibid.*, str. 16.
- ⁷ Maribor 1934.
- ⁸ Božidar Jezernik, *Boj za obstanek*, Ljubljana 1983, str. 140.
- ⁹ Franc Berčič, V spomin na internacijo v Gonarsu, Gonars — Renicci 1942/43, rokopis v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, zbirka Komisije za ugotavljanje zločinov, fascikel 921, zabeležka dne 19. 7. 1942; cit. B. Jezernik, op. cit., str. 140.
- ¹⁰ Ivan Bratko, *Teleskop*, Ljubljana 1975, str. 37.
- ¹¹ Sergij Vilfan, *Očrt slovenskega pravnega narodopisja*, NS I, str. 234; *Isti*, *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1961, str. 298.
- ¹² Vinko Möderndorfer, *Verovanja, običaji in uvere Slovencev*, 5. knjiga, str. 57; cf. S. Vilfan, *Očrt slovenskega pravnega narodopisja*, str. 234.
- ¹³ S. Vilfan, *Očrt*, *ibid.*
- ¹⁴ V. Möderndorfer, *VOUS* 5, str. 58.

BIBLIOGRAFIJA SLOVENSКИH DEL O KITAJSKI PO LETU 1945

MATJUŠKA KRAŠEK

Pri zbiranju gradiva sem se omejila na dela in članke, ki so napisani v slovenščini. To so prevodi literarnih del kitajskih in tujih avtorjev, ki so pisali o Kitajski, prevodi kitajskih ljudskih pravljic, pripovedk, basni in pesmi, potopisi, spomini slovenskih in drugih popotnikov in drugo, kar je razvidno iz pregleda samega.

Knjige in članki so razvrščeni kronološko — od leta 1945 do leta 1984. Enošte so razvrščene po abecednem redu avtorjev, ko avtor ni naveden, pa po naslovu članka ali knjige .

Pri kitajskih avtorjih je včasih problematična transkripcija lastnih imen, zato imamo ponekod ime istega avtorja zapisano različno. Za zgled naj navedem pisatelja Lu Hsuna. Poleg te oblike zapisa se pojavljajo še Lu Hsin, Lu Shün ali Lu Sin. Iz bibliografije in kartotek sem imena izpisala tako, kakor so zapisana, in jih nisem poenotila, če so že različno navedena in jih v teh oblikah najdemo.

Poskušala sem zbrati čim več gradiva, kljub temu pa se zavedam, da ta pregled vendarle ne obsega vsega kar je bilo v slovenščini napisanega o Kitajski in Kitajcih. Navedbe člankov o kitajski notranji in zunanji politiki sem namenoma omejila zaradi njihove izredne množičnosti, saj jih lahko skoraj vsak dan najdemo v dnevnem tisku in bi jih lahko sestavili v poseben pregled. Vendar pa brez njih podoba tako zanimive dežele, kakršna je Kitajska s svojim specifičnim družbenim razvojem, ne bi bila popolna. Navsezadnje tudi politika kroji ljudem način življenja.

Podatki o objavah so zbrani iz katalogov Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, iz kartotek njenega bibliografskega oddelka, iz časopisnega oddelka, iz Slovenske bibliografije od 1945—1976 (izdala NUK v Ljubljani), iz katalogov Knjižnice Edvarda Kardelja v Celju.

Zbrani podatki so s področij različnih ved, predvsem arheologije, etnologije, geografije, književnosti, splošne in kulturne zgodovine, zemljepisa in drugih. Pregled ne vključuje besedil iz enciklopedij, leksikonov, zgodovinskih, geografskih in drugih učbenikov.

Upam, da bo ta pregled v pomoč in orientacijo vsem tistim, ki se z življenjem Kitajcev, njihovo zgodovino in kulturo že ukvarjajo ali pa to nameravajo.

1945

ZMAJ ZLO. (Po kitajski pravljici). Ilustriral Bazelj J. *Ciciban*, I/1946—46, št. 4, str. 64.

1946

KONSTATIN Jevgenij: Kdo ovira enotnost kitajskega ljudstva? S sliko. *Vprašanja naših dni*, 1946, št. 26, str. 754—757.

1947

AVARIN V.: Politični položaj na Kitajskem. *Vprašanja naših dni*, 1947, št. 6, str. 142—145.
KOSIR Mirko: Kitajska in Indonezija. S sliko. *Obzornik*, II/1947, št. 1-2, str. 52—54.

1948

ČAROBNI PRSTAN. (Kitajska pripovedka). S sliko. *Tovariš*, IV/1948, št. 5, str. 114.

GRJAZOV G.: Najnovejši načrti o zaslužnjenu Kitajske. *Vprašanja naših dni*, 1948, št. 40, str. 786—788.
SEVER Sonja: Sinji metulj. (Kitajska pravljica).

Koledar Mohorjeve družbe, 1948, str. 127—130.
ZAJČEK V MESECU. (Kitajska pripovedka; s sliko). *Tovariš*, IV/1948, št. 2, str. 43.

1949

HUDALES Oskar: Kitajski delavci in kmetje na poti v svobodo. *Nova obzorja*, II/1949, št. 1, str. 50—55.
IZ OSVOBOJENE IN NEOSVOBOJENE KITAJSKE. *Vprašanja naših dni*, 1949, št. 26, str. 421—423.
LALIĆ Mihajlo: O »oblačnem nebu« Kitajske. *Vprašanja naših dni*, 1949, št. 1, str. 14—16.

1950

BAUM V.: O sovjetski politiki na Daljnem

vzhodu. Sovjetsko-kitajske pogodbe in mandžurske železnice. *Vprašanja naših dni*, 1950,

št. 43, str. 678—684; št. 44, str. 696—701.

BLUM Rudolf: Ameriška Bela knjiga o črni politiki na Kitajskem. *Vprašanja naših dni*, 1950, št. 14, str. 216—224.

DANKO E.: Kitajska skrivnost. Prevedla Vera Brnčeva. Ljubljana, 1950. Pril.: Poljudoznanstvena knjižnica.

DIN Lin: Sonce nad reko Sanganj. (Povest iz današnje Kitajske). Prevedla Vera Brnčič. Ljubljana, 1950.

KITAJCI V KOREJI IN LAKE SUCCESSU. *Vprašanja naših dni*, 1950, št. 52, str. 817—818.

KITAJSKA V LETU 1950. *Vprašanja naših dni*, 1950, št. 50, str. 835—836.

LI-TAI-Po: Pesmi. Ljubljana, 1950.

ŠASEL Josip: Zajec na Luni. Kitajska pravljica; s sliko. *Pionir*, IX/1950-51, št. 5, str. 143.

1951

DARITVENA DEKLICA. Kitajska pravljica. Iz nemščine prevedel S. Volšek; s sliko. *Mali veseljak*, I/1951, št. 12, str. 88.

GRADNIK Alojz: Kitajska lirika. Založba Obzorja, 1951, KITAJSKE BASNI. *Koledar* Prešernove knjižnice, 1951, str. 249 do 251.

Vsebitna: Vaški plemenitaš; Perišče bučnic; Slavec in svinja; Preudarna svinja; Dobrosrčna kača; Lisica; Volk in komar; Malarični komar in bolniki; Neki gospod in stekel pes.

KOLŠEK Stanka: Kitajska. Rumena zemlja-rumeni ljudje.

S slikami.

Pionirski list, IV/1951 (17.II.), št. 6-(1.III.), št. 7.

SAVNIK Dušan: Kitajska in Kitajci. S slikami.

Koledar Prešernove knjižnice, 1951, str. 195 do 212.

ZUPANC Lojze: Žrtvovana deklica. Kitajska pravljica. (Risal Jože Ciuha). *Ciciban*, VII/1951-52, št. 1, str. 10—11.

1952

DU-Fu: Večerni boben. Iz nemškega prevoda poslovenil Fr(an) L(ipah). *Gledališki list Drama*, 1951-1952, št. 5, str. 109.

FORMOZA ALI TAI-VAN. S slikami. *Koledar Prešernove knjižnice*, 1952, str. 171 do 177.

GRABNAR Boris: Nova izdaja Kitajske lirike. (Alojz Gradnik: Kitajska lirika; druga pomnožena izdaja; založba Obzorja Maribor, 1951; opremil Ante Trstenjak; uvod Branko Rudolf.). *Naši razgledi*, I/1952. (22 III.), št. 2, str. 20.

G(RÜN) H(erbert): A. Gradnik: Kitajska lirika. *Beseda*, I/1951-52, št. 7, str. 322—324.

(HOFFMAN Branko): Obnovi izdaji Kitajske lirike.

Slovenski Jadran, Koper, I/1952 (18. I.), št. 3.
JAVORNIK Marjan: Kitajska igra v Ljubljanski Drami.

Ljubljanski dnevnik, II/1952 (16. II.), št. 40.

Poročilo o uprizoritvi drame S. I. Hsiunga »Gospa Biserna reka«.

JEZIK IN KNJIŽEVNOST KITAJCEV. (Ob II. izdaji »Kitajske lirike«.).

Tovariš, VIII/1952, št. 7, str. 112.

KALAN Filip (Kumbatovič Filip): Ni vse kitajsko, kar se blešči. S slikami. Slovenski poročevalec, XIII/1952 (14. II.), št. 38. Poročilo o uprizoritvi drame I. S. Hsiunga: Gospa Biserna reka.

KOS Janko: Hsiung-Gospa Biserna reka. *Novi svet*, VII/1952, št. 2, str. 178—181.

KREFT Bratko: Ob uprizoritvi »Gospa Biserne reke«. *Gledališki list Drama* 1951/1952, št. 5, str. 97—99.

Ob uprizoritvi drame S. I. Hsiunga.

LOKAR Anica: Rdeča zvezda nad Kitajsko. *Ljudska pravica*, XIII/1952 (1. V.), št. 18. Poročilo o knjigi Edgarka Snowa.

POGAČNIK Bogdan: Kitajsko gledališče v Ljubljani. (Ljubljansko kulturno pismo). *Vestnik. Glasilo OF za miraborsko okrožje*, VIII/1952 (21. II.), št. 43. Poročilo o uprizoritvi drame S. I. Hsiunga: Gospa Biserna reka.

PREDAN Vasja: S. I. Hsiung: Gospa Biserna reka. *Beseda*, I/1951-52, št. 9, str. 466—468.

RUDOLF Branko: Edgar Snow: Rdeča zvezda nad Kitajsko; Cankar. založba 1952.

Naši razgledi, I/1952 (1. V.), št. 5, str. 27.

RUDOLF Branko: Še enkrat nekaj o Gradnikovi »Kitajski liriki«. *Delavska enotnost*, XI/1952 (9. V.), št. 20.

SMREKAR Lado: Dr. A. Gradnik: Kitajska lirika. *Delavska enotnost*, XI/1952 (11. IV.), št. 16.

SNOW Edgar: Rdeča zvezda nad Kitajsko. (Prevedel J. Črnagoj). Ljubljana, Cankarjeva založba, 1952.

1953

AVTO IN DVE OSI. (Kitajska narodna pripovedka.). *Sobotna priloga Ljudske pravice-Borbe*, 1953 (8. VIII.).

IZVOLJENEC. (Kitajska pravljica.). Prevedel Ivan Minatti. S sliko. *Ljudska pravica-Borba*, XVIII/1953 (21. VI.), št. 157, 10.

JOKAJOČA ŽENA. (Kitajska pravljica.). S sliko. *TT*, IV/1953 (19. XI.), št. 5, str. 4.

KUKAVICA. (Kitajska narodna pripovedka.). Prevaja Srečko Dolc/Ivo Dolenc. S sliko. 7 dni, III/1953 (8. V.), št. 17.

LETEČA KOČIJA. (Kitajska pravljica.). S sliko. *Tovariš*, IX/1953, št. 51, 1474.

LISICA IN TIGER. (Kitajska pravljica.). Iz nemščine prevedel Pavel Holeček. *Pionir*, XII/1953-54, št. 2, str. 54.

PASTIR IN PREDICA. (Kitajska pravljica.). S sliko. *Ljudska pravica-Borba*, XVIII/1953 (17. X.), št. 261, str. 9.

SEDEM DNI — SEDEMOSTO LET. (Kitajska pravljica.). S sliko. *Ljubljanski dnevnik*, III/XVIII/1953 (14. XI.), št. 285, str. 9.

STAREC IN GORA. (Kitajska pravljica.). *Ljudska pravica-Borba*, 1953 (31. XII.), št. 306.

TIGER IN OSEL. (Kitajska pravljica.). S sliko. *Ljubljanski dnevnik*, III/1953 (19. XII.), št. 296.

ZAKAJ SONCE VZHAJA IN ZAHAJA. (Kitajska narodna.). S sliko. *Ljudska pravica-Borec*,

XVIII/1953 (3. X.), št. 247 str. 6.

1954

BISTROUMNA SNAHA. (Kitajska pripovedka.). Slovenski poročevalec, XV/1954, št. 97.

LIMONOVEC IN GRANATNA JABLANA. (Kitajska pripovedka.). *Ljubljanski dnevnik*, IV/1954 (6. II.), št. 30.

MEDVED IN ZAJEC. (Tibetanska basen.). *Soča*, VIII/1954 (13. II.) št. 7 (340).

RUMENA ŠTORKLJA. (Kitajska pravljica.). S sliko. *Ljudska pravica-Borba*, XIX/1954 (17. II.), št. 40, str. 8.

SLOŽNA DRUŽINA. (Kitajska pripovedka.). Slovenski poročevalec, XV/1954 (1. IX.), št. 205.

VOLK IN TRIJE CASITILJIVI PRAVIČNIKI. (Kitajska pravljica.). S sliko. *Slovenski poročevalec*, XV/1954 (1. IX.), št. 205.

VOLK IN TRIJE PRAVIČNIKI. (Kitajska pravljica.). *Primorski dnevnik*, X/1954 (17. X.), št. 247 (2866).

ZAKAJ POJO PETELINI? (Kitajska pravljica.). *Ljubljanski dnevnik*, IV/1954 (30. I.), št. 24.

ŽNIDARŠIČ-PETRE A.: Šlovenski slikar na Kitajskem. *Tedenska tribuna* 1954, št. 40, str. 7. (O slikarju Ivanu Franketu.).

1955

ARKO Karel: O kitajski kulturi in literaturi. *Ljudski oder*, (12. IV.) 1955, str. 49—51.

BAUM Vladimir: Kitajska vas ob koncu leta. *Slovenski poročevalec*, (17. XIII.), št. 292.

LAO CE: Modri ne trpi. Prevedel Vladimír Komidar.

Naša vas, Ljubljana 1955, št. 7, str. 184.

LI-TAI-Po: Trije pajdaši.

Prepesnil Alojz Gradnik. *7 dni*, (4. III.), št. 9, str. 132.

LU-HSUN: Pripetljaj. *Slovenski poročevalec*, (22. VII.), št. 189.

LU SIN: Droben pripetljaj.

Prevedel Dušan Željeznov.

Slovenski poročevalec, (28. VIII.), št. 200.

1956

BELA OPICA. (Kitajska pravljica.) S slikami.

Tedenska tribuna, IV/1956 (16. II.), št. 7; (1. III.), št. 9.

BRADAC Fran: Stari Kitajci.

S slikami. *Koledar kmečke knjige*, str. 94—100.

CAO HSIE Kin: Sanje v rdeči sobi.

Prevedel Ivan Skušek. Ljubljana, Cankarjeva založba 1956.

Čen Hsuanju: Čienjang. S sliko.

Tedenska tribuna, (27. IX.), št. 38, str. 8.

DOMIŠLJAVI BOGATAS. (Kitajska pripovedka.)

Ljudska pravica, XIII/1956 (22. III.), št. 69, str. 7.

Obj. tudi *7 dni* (6. VII.), št. 25, str. 13;

Barčica št. 32.

FORMOZA — GADJE GNEZDO.

S slikami. *Obzornik* 1956, št. 9, str. 786—793.

GAMS Ivan: Prirodna, nacionalna in upravno-politična sestava Kitajske. S slikami.

Geografski obzornik. št. 3, str. 49—52.

IZBOR IZ VZHODNE LIRIKE.

Prosto prevedel Vitomil Zupan.

Nova obzorja, IX/1956, št. 8-9, str. 517—520.

Vsebinska: Nočni bobni (Tzu Yen), Velike zapreke ljubezni (Waddah), Veselje (Fan Yün), Boželni (Džemli), Osmrtnica ljubezni (Antara ben Seddad), Zaobljuba (Po Cü), Dekliške pesmi (Amaru), Fragmenti (Monenebi).

JUTRANJI OBLAK. (Kitajska ljudska pripovedka.) S sliko.

Tedenska tribuna, IV/1956 (25. 10.), št. 42, str. 8.

KAMAL Ahmed: Bil sem v prepovedanem mestu.

Koledar kmečke knjige, str. 70—74.

KIRSCH Egon Ervin: Skrivnostna Kitajska.

Večer, XII/1956 (25. II.), št. 46.

KITAJSKI ODMEV NA SOVJETSKO DEKLARACIJO.

Priročnik za mlade aktiviste 1956, št. 9, str. 279—281.

KROPUŠEK Tone: Nova Kitajska in njena borbeno mladina.

Priročnik št. 6, str. 163—166.

LIN Yutang: Kip boginje Nefrite. (Po stari kitajski pripovedki iz XII. stoletja.)

Poslovenil Janko Kotnik. *Nova obzorja*, IX/1956, št. 2-3, str. 139—150.

LJUĐSKA REPUBLIKA KITAJSK9. S slikami.

Obzornik št. 4, str. 300 do 314.

Vsebinska: Rumeno reko bodo ukrotili. — Park kulture v Kantonu. — Prebivalci Biserne reke. — Most čez reko Jangce. — Cesta čez »Streho sveta«. — Kitajska zdravniška veda. — Kitajski žad.

LU HSUN: Kung-I-Ci. S sliko.

Tedenska tribuna, (26. IV.), št. 17, str. 16—17.

LU SIN: Berač. (Prevod iz esperanta)

Tedenska tribuna (5. IV.) št. 14, str. 10.

LU SIN: Bleda znamenja krvi.

Tedenska tribuna (12. IV.), št. 15, str. 10.

MAO Tun: Druga generacija. S sliko.

Tribuna (27. XI.), št. 16-17.

OPICE IN MESEC. (Ljudska pripovedka iz Tibeta).

Prevedel Dušan Mevlja. S sliko.

7 dni, VI/1956 (13. IV.), št. 14, str. 13.

Obj. tudi *Ljudska pravica* (17. V.), št. 115.

Ö SREČNI DRUŽINI. (Tibetanska pripovedka).

S sliko. *7 dni*, VI/1956 (21. IX.), št. 36, str. 14.

PAPIGA STAREGA BINGA. (Kitajska narodna pravljica).

Narisala Čita Potokar. *Ciciban*, 1956-57, št. 6, str. 149—151.

PAVČEK Tone: Bežno srečanje s kitajskimi književniki.

Ljudska pravica (22. XI.) št. 276, str. 6.

PIRNAT Viktor: Medved in zajec. (Tibetanska basen.)

Barčica 1956, št. 30.

PIRNAT Viktor: Zajec na Luni. (Kitajska pravljica.)

Barčica 1956, št. 28.

PREMETENI ZMIKAVT. (Kitajska pripovedka.)

Prevedel Ivan Stopar. *Mladina*, XIV/1956 (13. III.), št. 10.

PU Sungling: Muren. (Priledil Lin Yutang.)

Iz angleščine prevedel Drago Perovšek.

Ilustrirala Roža Piščanec.

Mail veseljak št. 10, str. 65—66;

št. 11, str. 71—72;

št. 12, str. 77—78.

VIDMAR Tit: Srečanje s kitajskimi pisatelji.

S slikami. *Slovenski poročevalec*, (25. XI.), št. 278.

VU Tan: Zlato bele žene. S sliko.

Mladina (20. III.), št. 11.
VZTRAJNI JUNG SU. (Kitajska pripovedka.).
Barčica 1956, št. 33.

ZAKAJ JE VRANA ČRNA? (Kitajska pripovedka.). S sliko.

7 dni, VI/1956 (12. X.), št. 39, str. 14.

ZGODBA O HO-LI STRELČU. (Kitajska narodna.). S sliko.

Galeb II/1956, št. 5, str. 105—106.

ZUPANČIČ Jože: Kitajske in korejske pravljice. (Prev. iz ruščine in priredil.).

Koper 1956, str. 5—92. Ilustr.

ŽRTVOVANA DEKLICCA. (Kitajska pripovedka.).

Barčica 1956, št. 37.

1957

ČAO ČAU-Džai: Dvakrat čez reko Liao.

Pionirski list (16. X.), št. 6.

ČUANG-Ce: Tri prilike. *Tedenska tribuna* (5. IX.), št. 36, str. 8.

DÁ NISMO ZRELI? (Iz Ši-Kinga, kitajske pesniške zbirke iz leta 1500 pred našim štetjem.).

Slovenska pota II/1957, št. 10, str. 562.

FENG HSUEH-Feng: Mačka in prazen lonec. S sliko.

Ljudska pravica (26. XII.), št. 303, str. 7.

FENG HSUEH-Fung: Óriginalna podgana.

Priredila Vera Albreht. S sliko.

Slovenski poročevalec, (5. V.) št. 104.

FIN-FIN. (Kitajska zgodbica.).

Tedenska tribuna, V/1957 (4. VII.), št. 27, str. 10.

GASCAR Pierre (Pierre Fournier): Kitajska brez zidu.

Íz francoščine prevedel Drago Šega.

Ljubljana, 1975.

HOFFMEISTER Adolf: Kitajska legenda.

Po knjigi Daljnogled ali: Kdor ne verjame, naj gre gledat sam.

Prevedla in priredila Zdenka Jerman.

S sliko.

Pionirski list, XI/1957 (18. IX.), št. 2.

HUN JU IN MRAVLJA. (Kitajska narodna pripovedka.).

Priredil Anton S. Pirc. *Pionirski list*, X/1957 8. V.), št. 29.

JI-HSU-Ta: Prijatelj. *Pomurski vestnik* (30. XII.), št. 53. Priloga: Naše branje, str. 7—8.

KRALJ Drago: Kitajska — od opijske vojne do ljudske republike.

Tribuna, VII/1957 (13. VI.), št. 11.

LIAO-ČAI-Či-I: Klic krvi.

Iz nemščine prevedla Vlasta Pacheiner.

Ilustriral Aco Mavec. *Tedenska tribuna* (25. IV.), št. 17, str. 10.

LISICA IN PUTKA. (Kitajska pravljica.).

S sliko.

Slovenski poročevalec, XVIII/1957 (26. V.), št. 122.

LU HSIN: Resnična zgodba o A Kjuju.

Prevedla Mira Mihelič. Ljubljana, Državna založba Slovenije 1957.

LU HSIN: Žuntu.

Prevedla Mira Mihelič. Ilustrirala Ančka Gošnik

-Godec. *Pionirski list* (9. X.), št. 5.

Iz knjige *Moj rojstni kraj*.

MAO CE-Tung: Pesmi. *Tovariš* št. 22, str. 519.

Vsebina: Sneg; Paviljon rumenega žerjava; Čan-gša.

MAO Tun: Dve generaciji.

7 dni (24. V.) št. 20 (prav 21), str. 8.

O NEUMNEM TIGRU. (Tibetanska pravljica.).

S sliko.

Barčica 1957, št. 10.

O MAČKU — LAŽNIVCU. (Tibetanska pravljica.).

Priredil Ludvik Mrzel. Ilustriral Ladislav Danč.

Pionir 1957-58, št. 5, str. 139—140.

PRAVLJICA O NEHVALEŽNEM PASTIRJU. (Kitajska pravljica.).

S slikami.

Barčica 1957, št. 4.—št. 5.

PTIČ IN JABOLKA. (Kitajska basen.).

S sliko.

Priredila Vera Albreht. *Slovenski poročevalec*, XVIII/1957 (28. IV.), št. 99.

SLOKA IN OSTRIGA. (Kitajska pravljica.).

Prevedel Zdravko Omerza.

S sliko.

Ciciban 1957-58, št. 6, str. 150.

TOMC Egon: Preobrazba kitajske vasi.

S slikami. *Koledar Prešrnove družbe*, str. 111—113.

ZLÁTI OTOK. (Kitajska pravljica.).

Barčica 1957, št. 14.

ZU-SI: Mati v najemu. Íz francoščine prevedel Bruno Hartman.

Ilustrirala Lidija Osterc. *Tedenska tribuna* (5. CII.), št. 49—(26. XII.), št. 51.

Št. 51.

1958

BELDEN Jack: Kitajska pretresa svet.

Prevedel Miran Ogrin. Ljubljana, 1958.

CHEN-TZU-Lung: Ciza. Prevedel Alojz Gradnik.

Knjiga št. 5, str. 195.

ČEN-MIN-Da: Veliki kitajski zid.

Iz revije »People's China« prevedel Andrej Ríjavec. S sliko.

Obzornik št. 5, str. 412 do 414.

ČIN-ČAO-Jang: Mlada žena.

Maneken, št. 9.

DOLENC Jože: Kitajske pravljice.

Knjiga VI/1985, št. 5, str. 165—171.

Ocena.

DOLINAR Dušan: Kitajska pota.

Priročnik 1985, št. 7, str. 405—409.

FENG-HSUEH-Feng-Volk tajivec. S sliko.

Ljudska pravica (27. III.), št. 73, str. 8.

FENG-HSUEH-Fung:

Kmet, vrabci in škranjčki. (Kitajska pravljica). Priredila Vera Albreht. S sliko.

Slovenski poročevalec, (23. II.), št. 45.

FENG-HSUEH-Fung:

Opica in deska. (Kitajska pravljica).

S sliko.

Priredila Vera Albreht. *Slovenski poročevalec*, (2. III.), št. 51.

FENG-HSUEH-Fung:

Ubegla princeska. (Kitajska pravljica).

S sliko.

Priredila Vera Albreht. *Slovenski poročevalec*, (23. III.), št. 69.

FURLAN Aljoša: LR Kitajska in OZN.

Vestnik društva LRS za ZN, V/1985, št. 3-4, str. 9—12.

Summary: PR China in the UNO.

FU Tse: Sestrice.

7 dni (21. III.), št. 12, str. 8—12.

HO DJI Yuan: Buče.

Obzornik št. 4, str. 320.

KAKO JE NASTAL SVET? (Stara kitajska pravljica).

S sliko.

Pionirski list, XII/1958 (22. X.), št. 6.

KITAJSKA LIRIKA.

Prevedel Alojz Gradnik. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1958.

KITAJSKJE PRAVLJICE.

Prevedel Jože Dolenc.

Ljubljana, Mladinska knjiga 1958; 317 strani.

Ilustr.

LIPOVŠEK Marjan: Od Kitajske do Koreje.

S slikami.

Ljudska pravica (15. III.) št. 62; (18. III.) št. 65.

LI-TAI-Po: Vprašanje.

Prevedel Alojz Gradnik. *Knjiga* št. 6, str. 231.

LU HSUN: Zmaji.

Obzornik št. 5, str. 388 do 389.

MA-HAI-Teh: Klinika pod jurto. S sliko.

Delavska enotnost (21. II.), št. 9, str. 9.

MAO-CE-Tung: Bejdajhe. (Prevedel Janez Menart).

Naši razgledi (26. IV.), št. 8, str. 187.

Plavanje čez Jancekjang. (Prevedel Janez Menart).

Naši razgleda (26. IV.), št. 8, str. 188.

Vasice. (Prevedel Janez Menart).

Naši razgledi (26. IV.), št. 8, str. 186.

Veliki pohod. (Prevedel Janez Menart).

Naši razgledi (26. IV.), št. 8, str. 184.

MEŃART Janez: K prevodom pesmi Mao-Ce-Tunga.

Naši razgledi (26. IV.), št. 8, str. 184.

PRAVLJICA O RUMENEM ŽERJAVU. (Kitajska pravljica).

Ilustrirala Ančka Gošnik-Godec.

Pionirski list XII/1958 (19. XI.), št. 10.

ŠNUDERL Maks: S poti po Kitajski.

Slovenski poročevalec, (14. VIII.), št. 190; (19. VIII.), št. 195.

Obj. tudi *Naši razgledi* (20. IX.), št. 18; (4. X.), št. 19.

1959

CUN: Dolgi dan. (Iz kitajskega ljudskega humorja).

Slovenski poročevalec XX/1959 (29. III.) št. 73.

ČAROBNI SOD. (Kitajska pravljica).

Pionirski list, XII/1959 (3. VI.), št. 34.

Barčica št. 6,

KAKO JE BOGATIN KUPOVAL MESO (Kitajska ljudska pravljica).

S sliko.

Pionirski list, XII/1959 (11. II.), št. 19.

LI-TAI-Po: Beli oblaki. *Večer* (5. I.), št. 1, str. 7.

LI-TAI-Po: Noč v tujini.

Večer (5. I.), št. 1, str. 7.

LU HSIN: Divje trave. Iz kitajščine prevedel Marjan Krušič.

Ilustriral Milan Bizovičar.

Mlada pota št. 5, str. 270—275.

Vsebina: Predgovor; Jesenska noč; Slovo sence; Beraiči; Pes opominja.

NEČIMRNI DIRKAČ. (Stara kitajska povest).

Narisal Dušan Premrl.

Pionirski list, XII/1959 (13. V.), št. 31.

SOVA SE SELI. (Kitajska pravljica).

Narisal Štefan Planinc.

Ciciban 1959-60, št. 7, str. 170—171.

ŠPRETEN LASKAČ. (Stara kitajska povest).

Prevedla Marjeta Brajič.

Pionirski list XII/1959 (12. XI.), št. 9.

STARI KITAJSKI PRAVLJICI.

Prevedel Anton S. Pirc.

Pionirski list XII/1959 (25. II.), št. 21.

Vsebina: Zaman je čakal. Kopje in ščit.

ŠTANTE Milan: Pogled v sodobno kitajsko literaturo.

Tribuna (27. IV.), št. 7-8.

TIBET—DEŽELA NA STREHI SVETA.

S slikami.

Obzornik 1959, št. 8, str. 611—616.

TING LING: Vojak in novinar.

Prevedel Drago Vresnik. S sliko.

7 dni (6. II.), št. 6, str. 10—11.

TRI NADLOGE. (Kitajska ljudska pripovedka.). Delo I/1959 (1. XI.), št. 182, str. 7.

ZAKAJ SE SOVRAŽITA PES IN MAČKA. (Kitajska pravljica.).

Barčica 1959, št. 7.

1960

BAHATI MIŠKI. Tibetanska pravljica.).

Delo II/1960 (27. XI.), št. 325, str. 6.

BOGATAŠEVO MESO. (Kitajska narodna.).

Pionirski list, XIII/1960 (26. V.), št. 34.

CHU-CHE Jen:Kyng I Či. S sliko.

7 dni (1. IV.), št. 13, str. 10.

Obj. tudi Primorski dnevnik (30. X.), št. 260.

DAPČEVIČ - OREŠČANIN Sonja: Družbeno-ekonomski procesi v sodobni Kitajski.

Ljubljana, 1960; 31 strani.

LI-TAI-Po: (Dve pesmi.).

Prevedel Alojz Gradnik. Obzornik št. 4, str. 250.

Vsebina: Večna pesem. Noč v tujini.

LU HSUN: Dogodek. Mladina (27. X.), št. 43.

MA DAN-BI IN SKOPI TRGOVEC. (Kitajska pripovedka.).

Ilustriral Jože Centa. Najdihojca 1960 (16. VI.), št. 24.

MAO Dun: Neke poletne noči.

Prevedel Marjan Tavčar. Ilustriral Vinko Tušek.

Mladina (27. X.), št. 43.

MODRA RAZSODBA. (Kitajska pripovedka.).

S sliko.

Najdihojca 1960 (10. III.), št. 10.

PA ČIN (psev. = LI FU-čang): Pes.

iz madžarščine prevedel J. Hradil.

Pomurski vestnik (11. II.), št. 6.

PAMETNI TAT. (Kitajska ljudska pripovedka.).

Delo II/1960 (14. II.), št. 43, str. 9.

PESMI NEZNANIH PESNIKOV DALJNEGA VZHODA.

Prevedel Venko Taufer. Obzornik 1960, št. 8, str. 566.

Vsebina: Maščevanje. (Kitajska iz Ši-Kinga.).

Isti hip. (Indijska.).

ŠUI HU Čuan: Razbojniki iz močvirja Ljanšan.

Prevedel Ivan Skušek. Ljubljana, Cankarjeva založba 1960.

TAVČAR Mitja (mt): Neprecenljivi zakladi kitajskih kulijev. S sliko.

Življenje in tehnika št. 9, str. 182—183.

TENAL RAM IN TATOVI. (Kitajska pripovedka.).

Ilustriral Jože Centa. Najdihojca 1960 (21. VII.), št. 29, str. 111.

ZGODBA O OSLU, SOLI IN BOMBAŽU. (Po kitajskem motivu.).

S sliko. Najdihojca 1960 (7. VII.), št. 27.

ZVON. (Kitajska pravljica.).

Delo II/1960 (30. X.), št. 298, str. 9.

1961

BISTROUMNA SNAHA. (Kitajska pripovedka.).

Slovenski vestnik XVI/1961 (4. VIII.), št. 31.

ČASTIHLEPNOST. (Kitajska pravljica.).

Najdihojca 1961, št. 12, str. 4.

DVE SOSEDI. (Kitajska pripovedka.).

Priredila Zdenka Jerman.

Pionirski list 1961-62 (15. II.), št. 19.

GOLJUF. (Kitajska zgodba.). S sliko.

7 dni, XI/1961 (18. VIII.), št. 33, str. 14.

MAO Dun: Neke poletne noči.

Slovenski vestnik (22. IX.), št. 38.

Obj. tudi Glasova panorama (25. XII.) št. 6.

PRI MESTNIH VRA-TIH. (Kitajska pripovedka.).

Najdihojca 1961 (13. IX.), št. 2, str. 4.

1962

AI WU: Na poti domov. Prevedel Boštjan Arko.

Ilustriral France Anžel. Mladina (7. IV.), št. 13, str. 10.

COILLIE Dries Van: Strahote kitajskih ječ.

(Skrajšana izdaja knjige »De enthousiaste Zelfmord«.).

Doživetja flamskega misionarja pod rdečo vlado Mao Tse-Tunga.

Celovec, 1962.

DESET VRČEV VINA. (Kitajska pripovedka.).

S sliko. Najdihojca 1962 (10. I.), št. 1.

IZ STARE KITAJSKE FILOZOFIJE.

Poslovenil, splošne in stvarne opombe napisal Mirko Hribar.

Ljubljana, 1962: Filozofska knjižnica.

KITAJČEK IN KORMORAN. (Kitajska narodna.).

iz francoščine prevedel Vilko Novak.

Najdihojca 1962 (21. XI.), št. 12.

MAO Dun: Neke poletne noči.

Tednikova panorama (1. I.).

Obj. tudi Pramorski dnevnik (18. II.), št. 42.

MÉNDE Tibor: Kitajska in njena senca.

Prevedel Dušan Savnik. Ljubljana 1962.

MILICEVIĆ Obren: Stopnjevana protijugoslovanska gonja na Kitajskem. Ljubljana 1962; 47 strani.

MIŠ IN SLON. (Tibetanska pravljica.). Prevedla Kristina Brenkova.

Pionirski list, XVI/1962-63 (4. X.), št. 4.

RAZUMNI SMA-GUA. (Kitajska pripovedka.). *Barčica* 1962 (7. XII.).

VELMOŽ IN DEGE. (Tibetanska ljudska šala.). *Pionirski list*, XVI/1962-63 (6. XII.), št. 12.

ZAKAJ SO NA MESECU PEGE? (Kitajska pravljica.).

Prevedla Marija Kovičič. Ilustrirala Ančka Gošnik-Godec.

Pionirski list XVI/1962 (13. IX.), št. 1.

1963

CAMP Sprague de, L.: Cin Ši Hvang-Di-graditelj velikoga kitajskega zidu. S slikami. *Obzornik* 1963, št. 12, str. 970—973.

JOHANN A. E.: Spet na Kitajskem. S slikami. *Obzornik* 1963, št. 9, str. 678—684.

KITAJSKA LIRIKA. Prevedel Alojz Gradnik. Miniaturna izdaja; Cankarjeva založba 1963.

LINDQUIST Sven: S poti po Kitajski.

Vprašanja naših dni IV/1963 št. 10, str. 248; št. 11, str. 272.

LI-TAI-Po: Pesmi. Ljubljana, Državna založba Slovenije 1963. (Večni sopotniki.).

OSLEPARJENI SLEPAR. (Kitajska pripovedka.).

Najdihojca 1963 (23. II.), št. 24.

PTICA S SIVIM PERJEM. (Kitajska pripovedka.).

Najdihojca 1963 (13. VII.), št. 44.

SKOPUH. (Kitajska pripovedka.). S slikami. *Najdihojca* 1963 (21. IX.), št. 54.

ŠI-King: Utrujeni vojak. Prepsnila Stana Vinšek (Vida Rudolf). *Obzornik* 1963, št. 12, str. 915.

TU-FU: Bojna maska. Prepsnila Stana Vinšek (Vida Rudolf). *Obzornik* 1963, št. 8, str. 579.

TZUI-Tao: Vojni rek. Prepsnila Stana Vinšek (Vida Rudolf). *Obzornik* 1963, št. 8, str. 579.

1964

DAPČEVIĆ - OREŠČANIN Sonja: Sovjetsko-kitajski spor in razvojni problemi socializma. Ljubljana 1964; 188 strani.

IZMENJAVA PISEM MED CK KP SOVJETSKE ZVEZE IN CK KP KITAJSKE. *Delo*, V/1964 (15. V.), št. 131, str. 7.

PAHOR Božidar: Čas spreminjanja in rasti. (S poti po jugovzhodni Aziji). S slikami.

Koledar Mohorjeve družbe 1964, str. 76—83.

POGAČNIK Tone: Azija. S slikami. *Zivljenje in tehnika* 1964, št. 4, str. 349—351.

PTICA S SIVIM PERJEM. (Kitajska pripovedka.).

Slovenski vestnik XIX/1964 (31. I.), št. 5.

TAT IN ZVONEC. (Kitajska pravljica.). *Barčica* 1964 (6. XI.).

ZAJČKOVO MASČEVANJE. (Stara kitajska pripovedka.).

Barčica 1964 (20. XI.).

1965

NGUEN MAN Hao: Zadnja diagnoza.

Prevedel Rado Rupar. *Borec*, XVI/1965, št. 2, str. 172—177.

JERIN Zoran: Tibet se seli na jug. *Planinski vesnik*, LXV/1965, št. 9, str. 387—388.

STRONG Robert: Vojna med Rusi in Kitajci pred 300 leti. S slikami.

Obzorik 1965, št. 3, str. 169—174.

SOLAJIĆ Dragutin: Politika Kitajske. Ljubljana 1965.

Sodobni svet. Leto II. 6.

1966

BUCK S. Pearl: Pismo iz Pekinga. Roman. Izdala Prešernova družba v Ljubljani 1966.

DOLINAR Dušan: Z azijskih listov—Črna pagoda, bela pagoda. S slikami.

Delo, VII/1966 (31. XII.—3. I. 1967), št. 355, str. 8.

EBERHARD Wolfram: Zgodovina Kitajske, Prevedel Marjan Bregant. Ljubljana 1966; 305 strani.

KU-Yu: Novi časi, nove metode. *Primorski dnevnik* XXII/1966 (20. XI.), št. 268.

MAO CE Tung: (Pesmi.). Prevedel Aleš Berger. *Tribuna*, XVI/1965-66 (25. V.), št. 26.

Paviljon rumenega žerjava: Novo leto; Tri drobne pesmi; Sneg.

MODRA VRTNICA. (Kitajska pravljica.). *Slovenski vestnik*, XXI/1966 (11. III.), št. 10.

ŠTRUKELJ Pavla: Kitajski dvorni moški kaptan. S slikami.

Slovenski etnograf, XVIII-XIX/1966, sar. 57—72.

Summary: The Chinese man's court cattan.

SUŠTAR Miran: Bežen pogled na sodobno Kitajsko. S slikami. *Naša žena*, XXVI/1966, št. 7-8, str. 248—251.

TU-Fu: Pohod na vojno. Prevedel Alojz Gradnik. *Pionir* XXI/1965-1966, št. 7, str. 3.

1967

BANS Mike: Evropska sko. S slikami. *Obzornik* 1967, št. 5, str. 342—348.

BRATA. (Kitajska pravljica). Narisal Evgen Sajovic. *Kurirček* 1967/68, št. 1, str. 13.

SVETLE PODOBE. — Barvni lesorezi iz delavnice Yung Pao-dsai. Iz nemščine prevedel Cene Vipotnik. Ljubljana 1967.

ŠOLAJIČ Dragutin: Kitajska »kulturna revolucija«. Ljubljana 1967. (*Sodobni svet* 1967, posebna številka).

1968

(CHOW CHUNG-Chen) ČOV ČUNG-Čeng: Mala Sampan. Prevedel Jože Šircelj. Ilustrirala Ančka Gošnik-Godec. *Pionir* 1967-68, št. 6, str. 10—11.

MOREL Geneviève: Življenje v Pekingu. Prevedla Ančka Jager. S slikami. *Obzornik* 1968, št. 1, str. 42—47.

MÜNSTERBERG Hugo: Iz angleščine prevedla Helena Menaše. Ljubljana, Državna založba Slovenije 1968.

TU-Fu: zmagovalec s psom in črno zastavo. (Kitajska lirika). Prepešnila Stana Vinšek (Vida Rudolf). *Obzornik* 1968, št. 5, str. 324.

1969

ČU ČUNG Čeng (CHOW CHUNG-Chen): Mala Sampan. (Kleine Sampan.). Ilustriral Ču Čung Čeng. Prevedel Jože Šircelj. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969; 240 strani 80. (Knjižnica Sinjega galeba. 134/135.).

COURET Bernard: Makao-vrata na Kitajsko. S slikami. *Obzornik* 1969, št. 6, str. 415—422.

LIN YU-T' Ang: Znamenite kitajske novele. Prevedel in uredil Jože Plešej. Ljubljana 1969, izdala založba Mladinska knjiga.

MAO CE Tung: Kitajska revolucija. Iz »Izbranih del«. Ljubljana 1969 (1970), 266 strani. *Pričakovanja*

PEČJAK Smiljan: Zapiski iz LR Kitajske. S slikami. *Delo* 1969 (5. IV.), št. 93 (17. V.), št. 133.

Izhajalo vsako soboto. PIRC Ksaverija: Skoraj 50 let v misijonih — Spomini misijonarke S. Ksaverije Pirc O. S. U. Buenos Aires, »Baragovo misijonišče« 1969.

1970

GUILLAIN Robert: Kitajska. Iz francoščine prevedel F. Šušteršič. Ljubljana, »Borec«, 1970. KITAJSKA V SODOBNIH MEDNARODNIH ODNOSIH. Ljubljana, 1970.

PRAVLJICA O CESARJU, KI JE RAD POSLUŠAL PRAVLJICE. (Kitajska pravljica). Prevedla Marjana Kobe. Narisala Ančka Gošnik-Godec. *Ciciban* 1970/71 št. 1, str. 10—12.

SALISBURY Harrison: F.: Kitajska in Sovjetska zveza. *Večer* 1970 (27. V.), št. 121 (1. VII.) št. 151.

1971

MAO TSE-Tung: Deset pesmi. Prevedel Janez Menart. *Sodobnost* 1971, št. 11, str. 1106—1114. Podpis Mao Ce-tung.

Vsebinska: Huanhelou; Cangša; Novo leto; Ljupansan; Veliki pohod; Kvenlung; Sneg; Plavanje čez Jancekjang; Vase; Bejdajhe.

NEUMNI TAT. (Kitajska narodna). Prevedla Marjana Kobe. Narisala Ančka Gošnik-Godec. *Ciciban* 1970/71, št. 10, str. 309.

ŠČEKIČ Jovan: Kako sem doživel Kitajsko. (Kako sam doživio Kinu.). Prevedel P. Winkler. Ljubljana, Državna založba Slovenije 1971.

1972

FATTORI Giorgio: Borba za nasledstvo. *Obzornik* 1972, št. 12, str. 808—813. Ilustr. (Na Kitajskem.).

FATTORI Giorgio: Tako se je začela kitajsko-japonska vojna. Prevedla Ančka Jager. *Obzornik* 1972, št. 1, str. 19—25. Ilustr.

GIUSEPPE Majda: Epepeja dolgega pohoda. *Obzornik* 1972, št. 12, str. 796—801. Ilustr. (Na Kitajskem.).

KITAJSKA LIRIKA. (Prepešnil Alojz Gradnik; spremna beseda Bratko Kreft.). Ljubljana, Državna založba Slovenije 1972.

LAO Tse: Taoteking. Prevedel Leopold Petrovič. *Katedra* 3. II. 1972, št. 6, str. 7.

- PISU Renata: Kri in si-
 jaj pravih dinastij.
 Pruredil Andrej B. Vov-
 ko.
Obzornik 1972, št. 10, str.
 667—672. Ilustr.
 (Na Kitajskem.).
- SOGLIAN Franco: Sun
 Yat-sen ustanovitelj re-
 publike.
 Pruredil Andrej B. Vov-
 ko.
Obzornik 1972, št. 11, str.
 747—752. Ilustr.
 (Na Kitajskem.).
- VISINTIN Luciano: Baj-
 no cesarstvo dinastije
 Ming.
 Pruredil Andrej B. Vov-
 ko.
Obzornik 1972, št. 10, str.
 673—678. Ilustr.
 (Na Kitajskem.).
- 1973**
- BOEDENFELD Gerda:
 Zenska na Kitajskem.
Naša žena 1973, št. 12,
 str. 64—67.
- ČERMELJ Lavo: Kitaj-
 sko-korejska mapa sve-
 ta iz leta 1402.
Proteus 1973/74, št. 2, str.
 71—75. Ilustr.
- HAN Suyin: Maocetung.
 (The morning deluge).
 Zivljenje, posvečeno re-
 voluciji.
 Prevedel Brano Vrčon.
 Koper, založba Lipa 1973
 645 + (II) str. 8°.
 Han Suyin (psev.) =
 Elisabeth Comber.
- HAN Suyin: Ranjeno
 drevo.
 Iz francoščine prevedel
 B. Fatur.
 Koper, Lipa 1973.
- HAN Suyin: Umrliji
 cvet.
 Prevedel B. Verbič.
 Koper, 1973.
- 1974**
- HAN Suyin: Poletje brez
 ptic.
 Iz francoščine prevedel
 B. Fatur.
 Koper, založba Lipa 1974.
- HAN Suyin: Vse lepote
 sveta. Roman.
- Pomurska založba 1974.
- Prev. Alenka Moder-Sa-
 jev.
- KITAJSKA LIRIKA.
 Prevedel Alojz Gradnik.
 Ljubljana, Državna za-
 ložba Slovenije 1974.
- KRIŽNAR Naško: Pe-
 king v kromberškem
 gradu.
Primorse novice (Nova
 Gorica), 1. XI. 1974, št.
 45, str. 5. Podpis N. K.
 Razstava iz kitajske
 zbirke Slovenskega etno-
 grafskega muzeja.
- LE TAN Toi: Sprašu-
 jem, kje je moj oče?
Mladina, 28. IX. 1974, št.
 47, str. 19.
 Podpis Le Tan Toi.
- LI FU Jen: Tiger.
Delo, 4. V. 1974, št. 103,
 str. 26.
- LU HSUN: Kung-I-či.
Delo, 19. I. 1974, št. 15,
 str. 31.
- O MIŠKI IN SLONU.
 (Tibetanska pravljica).
 Prevedla Kristina Brenk.
 Narisala Ančka Gošnik-
 Godec.
Ciciban 1974/75, št. 3,
 str. 77—78.
- PLAUŠTAJNER Rado:
 Do Kitajske in še dlje.
Novi tednik 24. I. -11. IV.
 1974, št. 3—14.
 Izhajalo neredno (št. 3—
 6, 8, 10, 11, 12, 14).
- ROBIDA Stane: V 2000
 letih od Kitajske do Fu-
 žin in Vevč.
Naše delo (Združene pa-
 pirnice), 15. VI. 1974, št.
 5/6, str. 2—3. Ilustr.
 Podpis S. R.
 O zgodovini izdelave pa-
 pirja.
- STANIČ Janez: Britan-
 ska kolonija Hongkong.
Delo 6. IV. 1974, št. 81,
 str. 30.
- TRILER Andrej: Rojstvo
 najstarejše civilizacije.
 Razstava kitajskih arhe-
 oloških izkopanin v Beo-
 gradu.
ITD 16. IV. 1974, št. 15,
 str. 8—9.
- 1975**
- ANGOUT Jacques: Pre-
 senetljiva sporočila. (Ar-
 heološka izkopavanja na
 Kitajskem.).
Delo 6. XII. 1975, št. 283,
 str. 26.
- GROUSSET René: Bur-
 na epopeja cesarja Tai-
 Tsonga.
 Priredila Zora Kopriv-
 nik.
Obzornik 1975, št. 11, str.
 825—829. Ilustr.
- HADŽIHASANOVIĆ
 Aziz: Peking. Nanking.
 Kanton. (Odlomki iz
 azijskega dnevnika).
Delo 15. XI. 1975, št. 267,
 str. 27.
- HALL Alice J.: Zakladi
 iz kitajske preteklosti.
 Prevedla Zora Kopriv-
 nik.
Obzornik 1975, št. 6, str.
 410—414. Ilustr.
- JAUBERT Alain: Zahod
 se že 20 stoletij hrani s
 smetano kitajske znano-
 sti.
 Prevedel Andrej Vovko.
Obzornik 1975, št. 4, str.
 306—311. Ilustr.
- KUTIN Boris: Kitajski
 dnevnik.
Delo 8. III. -17. V. 1975,
 št. 56—114. Ilustr.
 Izhajalo vsako soboto.
 - Naš novinar natresa ki-
 tajske vtise iz prve roke.
Jana 1975, št. 13—18, 21,
 Ilustr.
 Modri mandarin. (Kitaj-
 ska narodna).
 Narisal Marjan Manček.
Kurirček 1974/75, št. 5,
 str. 164.
- 1976**
- BUCK SYDENSTRİ-
 CKER Pearl: Moja sveto-
 va, moje življenje.
 Prevedel Tone Ločnikar.
 Maribor, založba Ōbzor-
 ja 1976.
- HAN Suyin: Gora je
 mlađa.
 Koper, založba Lipa
 1976.
- HERLEC Roman: Prek
 Himalaje na Kitajsko.
Glas, 16.—30. VII. 1976,
 št. 55—59. Ilustr.

KJE JE MUCEK? (Kitajska domisljica).

Iz esperanta prevedel Vladimir Komidar. *Otrok in družina* 1976, št. 3, str. 99.

KREFT Ivan: Kitajska in Kitajci.

Večer, 13. V.—5. VI. 1976, št. 110—130.

Izhajalo neredno (št. 110, 112, 114—118, 120—124, 126—130.).

LJ HSÜN: Norčevi zapiski.

Prevedel Janez Stanič. Ilustriral Matjaž Schmidt.

Delo, 13. XI. 1976, št. 266, str. 32.

Podpis Lu Hsin.

MAO TSE-tung: Mao Ce-tungovo pismo ženi. *Problem* 1976, št. 163/168, str. 261—263. Nesmrtniki.

Delo, 11. IX. 1976, št. 213, str. 20. Podpis: Mao Ce-tung.

Pogovor ptic. Po napevu Nien nu kiao.

Jeseni 1965. Iz francoščine prevedel Vitomil Zupan.

Naši razgledi, 26. III. 1976, št. 6, str. 162.

Podpis Mao Ce-tung.

OGRIN Miran: Veliko doživetje. Nekaj vtisov in misli s potovanja po LR Kitajski.

Dnevnik, 22. VI.—2. VII. 1976, št. 168—178.

RUMENA ŠTORKLJA. (Kitajska pravljica).

Poslovenila Kristina Brenk.

Narisala Ančka Gošnik-Godec.

Ciciban 1975/k76, št. 8, str. 243—244.

ŠARANOVIC Mihajlo: Kitajci so narod pesnikov.

Delo, 7. IV. 1976, št. 82, str. 8.

TINH Thanh: Rikša in njegova mala pagoda (am cu-ly xe).

Prevedel Miran Šuštar. Ilustrirala Cita Potokar.

Delo, 10. IV. 1976, št. 85, str. 32.

VIPOŦNIK Janez: Iz poročila o obisku na Kitajskem.

Bilten službe za študijske programe 1976, št. 1, str. 51—56.

WANG SHIH-chen (domnevni avtor): Lepe gospe z bogatega dvora ali pustolovščine gospoda Hsi Mena in njegovih šestero žena.

Iz nemščine prevedel Ivan Skušek.

Druga izdaja. Izdala Cankarjeva založba v Ljubljani 1976; 650 strani.

Prevod dela Čin Ping Mei.

Spremna beseda J. S.

1977

GORJUP Mitja: Kitajski dnevnik.

Izdala in založila založba Mladinska knjiga, Ljubljana 1977; 318 strani. Ilustr.

1979

FABINC Ivo: Sodobna Kitajska v svetovnem gospodarstvu: od svetovne revolucije do nove mednarodne gospodarske ureditve.

Ljubljana, Izobraževalni center Ekonomske fakultete B. Kidriča, 1979.

HAN Suyin: Veter v stolpu: zgodbe in podobe s kitajskih razpotij.

Prevedel Branko Vrčon. Koper, založba Lipa, 1979.

D1: Graditev nove Kitajske; 307 strani.

D2: Kulturna revolucija in kar je bilo potem; 277 strani.

1980

CHUN-CHAN Yeh: Vas v hribih.

Prevedla Gitica Jakopin. Ljubljana: Cankarjeva založba: DZS, 1980.

278 strani.

Prevod dela: The mountain vilage.

LU HSÜN: Resnična zgodba o Ah Qju: izbrane novele.

Izbral, iz ruščine prevedel in spremno besedo napisal Janez Stanič.

Ljubljana, Mladinska knjiga 1980.

160 strani. (Knjižnica Kondor).

Pravo ime avtorja: Chu Shu-ren.

Slikar kitajske duše (J. Stanič, str. 153—161).

PAHOR Miroslav, PE-TEK Zvone: Potovanje podčastnika Martina.

Teleks, 29. 2. 1980.

(O popotovanju podčastnika Martina Toplaka in drugih slovenskih pomorščakov iz konca 19. in začetka 20. stoletja.)

SAJE Mitja: Zаметki kapitalizma v tradicionalni Kitajski.

Zgodovinski časopis XXXIV/1980, št. 4.

STANIČ Janez: Razpota komunizma.

Izdala Cankarjeva založba v Ljubljani.

Natisnila tiskarna Kočevski tisk, Kočevje 1980.

(Kitajska pot v socializem, novejša zgodovina do leta 1980.).

1981

LI FEI Kan (Ba Jin): Vrt počitka. Roman.

Iz francoščine prevedla Maja Kraigher.

Pomurska založba, Murska Sobota 1981.

251 strani; (Zbirka Helikon.).

Naslov izvirnika v kitajščini.

O avtorju — prevajalka, stran 245—251.

SAJE Mitja: Odnos med hanskim in manjšinskimi narodi na Kitajskem.

Razprave in gradiva 1981, št. 13—14.

1982

BRATKO Ivan: Zibelka knjige.

Ljubljana, Državna založba Slovenije 1982.

98 strani; (Zbirka Moderna družba.).

Kitajska (LR)—razvoj in položaj knjige, potopisni vtisi.

ELEKTRIČNE SENCE—DNEVI KITAJSKEGA FILMA. (KATALOG). Založnik kataloga: Interfilm festival, Kranj. Tisk: Grafos — Ljubljana, 1982.

(Uvodna beseda: Andrej Mrevlje; Zgodovinski razvoj kitajskega filma: Lau Shing-Hon.)

HAN Suyin: Moj dom ima dvoje vrat. Kitajska, lastni življenjepis, zgodovina.

Murska sobota, 1982. 2. zv. (428 str.; 460 strani.)

STERLE Marko: Veter z juga.

Skice: M. Sterle.

Ljubljana, Mladinska knjiga 1982. (Ljubljana: Učne delavnice).

287 strani; ilustr.; (Zbirka Potopisi).

(Potopis, opis kitajskega zdravilstva /akupunktura/, kulture, filozofije, življenja Kitajcev kot ga je avtor spoznal v 39-ih dneh bivanja na Kitajskem; dodatek: po posameznih dneh omenjena kitajska imena in pojmi /v kitajščini in slovenskem prevodu/.)

1983

B. Ž. J.: Nova vizija socializma.

Problemska tribuna o Kitajski v KDIC.

TV-15 Naš tovariš XXI/1983, 20. januar 1983, str. 6.

(Poročilo s problemske tribune o Kitajski v Kulturnem domu I. Cankarja v Ljubljani, na kateri so govorili: mag. Vinko Trček — o kitajski poti socializma; Mitja Saje — o vprašanih razvoja kitajske vzgoje in izobraževanja; Aleksander Hadži — o stanju v kitajski znanosti in tehnologiji.)

KASTELIC Branko: Kitajski vtisi: Hitenje za zamujenim.

(Življenje v milijardni Kitajski se je v zadnjih nekaj letih spremenilo bolj kot prej v desetletjih.)

TV-15 Naš tovariš XXI/1983, št. 52, 26. december 1983, str. 6—7. Ilustr.

KOŠMRLJ Drago: Kitajsko odpiranje v svet. **TV-15 Naš tovariš XXI/1983,** 10. februar 1983, str. 3.

(O kitajski zunanji politiki.)

MILČINSKI Maja: Ocene.

Orientalistika št. 4, Ljubljana 1983, str. 253—258. (Oceni knjig: HSÜN Tzu, Basic Writings, Columbia University Press, 1963. Prevedel Burton Watson. 177 strani.)

HAN FEI Tzu, Basic Writings, Columbia University Press, 1964. Prevedel Burton Watson. 134 strani.)

(O kitajski filozofiji.)

SAJE Mitja: Oblikovanje hanskega naroda in odnos do nehanskih narodnostnih skupin na Kitajskem.

Orientalistika št. 4, Ljubljana 1983, str. 86—121.

SMITEK Zmago: Obzorje Slovencev na področju neevropskih kultur. (Doktorska disertacija). Ljubljana, februar 1983 (tipkopis: Oddelek za etnologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani).

1984

CHUN-CHAN Yeh: Nov poskus tudi v gledališču.

Delo, 19. julij 1984, str. 9.

(O moderni kitajski književnosti, gledališču in drami Klic na pomoč. /Avtor Gao Xingjian, 1983/.)

KASTELIC Branko: Kitajski vtisi: Med včeraj in danes.

(Vrh kitajske partije, ki je z visokim zidom strogo ločen od ljudskih množic še vedno odloča o vsem.)

TV-15 Naš tovariš XXII/1984, št. 1, 12. jan. 1984, str. 7.

(Nadaljevanje iz št. 52, 26. decembra 1983).

KASTELIC Branko: Kitajski vtisi: Med danes in včeraj.

TV-15 Naš tovariš XXII/1984, št. 2, 19. jan. 1984, str. 7. Ilustr.

(Nadaljevanje iz št. 2, 12. jan. 1984).

KITAJSKE PRAVLJICE. Prevedel in uredil Jože Dolenc.

Ljubljana, Mladinska knjiga 1984.

(Prva in druga knjiga: Kitajske pravljice; tretja knjiga: Južnokitajske pravljice.)

LAMPRET Miha: Ameriško-kitajska otoplitev. **TV-15 Naš tovariš XXII/1984** št. 2, 19. jan. 1984, str. 7.

(O obisku prvega kitajskega premiera (Jao Ci-anga) v ZDA.)

LAVRAČ Maja: Neznanka »Zhong guo«.

»Si danes že jedel« ali kako se zgodovina odraža v modernejši kitajski literaturi.

Naši razgledi XXXIII/ št. 11 (778), 8. junij 1984, str. 345, 346.

LAVRAČ Maja: Neznanka »Zhong guo«.

»Si danes že jedel« ali kako se zgodovina odraža v modernejši kitajski literaturi.

Naši razgledi XXXIII/ št. 12, (779), 22. junij 1984, str. 376, 377, 378 — nadaljevanje iz prejšnje številke.

RANČIČ Dragoslav: Ali jeste mravljinčarje? — Čudeži kitajske kuhinje. (Dopisnik »Politike« piše o jedeh, o katerih se mu prej niti sanjalo ni.) **Politikin Zabavnik,** XLV/1984 (7. IX.), str. 10—11; ilustr.

T. P.: Kolumb je bil drugil — So Ameriko odkrili Kitajci?

Politikin Zabavnik, XLV/1984 (12. 10.), str. 13; ilustr.

PRENOVA LIZNJEKOVE DOMAČIJE

ZVEZDANA KOŽELJ

20. in 21. marca 1985 smo se etnologi konservatorji zbrali v Liznjekovi hiši v Kranjski gori na sestanku, na katerem bi ovrednotili dosedanje posege na spomeniškem objektu ter skupno določili bodočo namembnost prostorov še med samim potekom prenove in pred pripravo del na gospodarskem poslopju. Postopoma, tudi ob drugih akcijah, bi tako izoblikovali skupna stališča, ugotovitve, skratka teoretična izhodišča konservatorstva pri prenovi etnoloških spomenikov.

Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Kranj, ki vodi in usmerja prenovo (od prehoda iz zasebnih rok do podružbljanja objekta) tako praktično kakor vsebinsko, je povabil na sestanek poleg etnologov konservatorjev še muzealko Anko Novak, dr. T. Cevca in zastopnika Kulturne skupnosti Jesenice in Turističnega društva Kranjska gora.

Dosedanja prenovitvena dela na Liznjekovi domačiji, spomeniku stanovanjske in stavbarske kulture Doline, potekajo kot »klasična« konservatorska rešitev objekta »in situ«, na kraju samem, s tesnim sodelovanjem regionalnega konservatorja in muzealca za muzejsko predstavitev bivalnega poslopja.

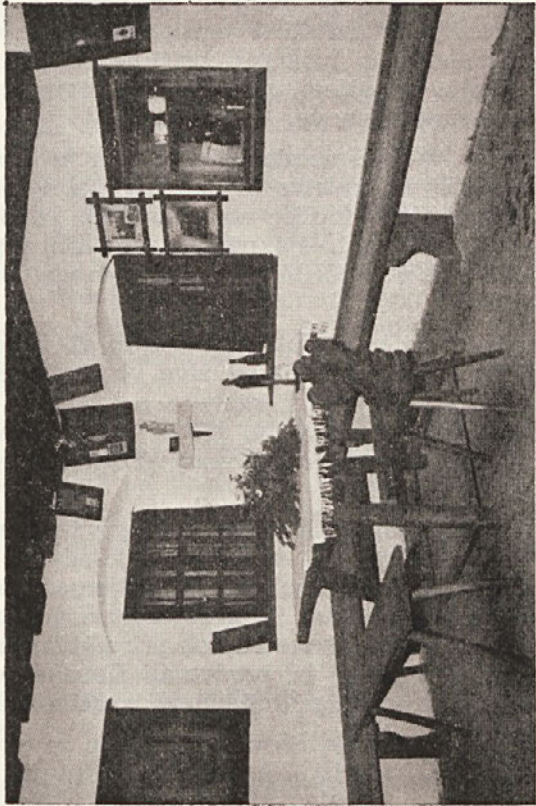
Bogata gruntarska domačija, nekaj časa tudi gostilna, je zanimiva zlasti zaradi stavbnega razvoja (najstarejša letnica na stropu lesenega »štibla« v nadstropju — 1730, mlajša na stropu v »hiši« v pritličju — 1781) in pestrih likovnih sestavin.

V celoti podkletena hiša iz 2. polovice 17. stoletja, v pritličju zidana, z leseno hišo, z zidano črno kuhinjo, kamro, široko vežo, s čumnato, »veženo« kamro (zadnja prostora sta služila kot kašča in bivalni prostor) in z lesenim »štiblom« nad vhodom, je ostala skoraj nespremenjena vse do konca 19. stoletja. Od takrat se razen oken v pritličju in nove stene v veži ni na stavbi nič spremenilo.

Celotno domačijo dopolnjuje obsežno etažno gospodarsko poslopje z letnico 1798. Po skupnem ogledu in predstavitvi prenove spomenika se je razgovor razvil predvsem o izvirnosti koncepta za predstavitev objekta, o razporeditvi opreme in njegovi nadaljnji funkciji. Zavzeli smo se, da časovno predstavitev stanovanjskega objekta zasujemo med letoma 1730 (letnica na tramu v zgornji kamri) in 1945, ko so se bistveno spremenile splošne družbene in gospodarske razmere, s tem pa tudi pomen in položaj nekdanjih kmečkih gruntov.

Načelno smo soglašali, da moramo na domačijo gledati kot organsko celoto in šele nato vanjo vključiti nove rešitve; izražena je bila zahteva po čim izvirnejši predstavitvi tako dejanskega stanja kakor

Zavod za spomeniško varstvo v Kranju

St. fot:	Predmet:	Kraj:	Občina:	Čas:
St. neg:	Naslov: Opis:	Liznjekove hiše oprema "hiše": jedilni kot		
Format	2,4x3,6	6x6	9x6	St. neg:
	plan — film:			
plošča:				6x6
Objavljeno — kje in kdaj:				
Mikrofilm	čas:			
	št. filma:			
	št. kopij:			
	lastnik:			
Kliše	št. klišeja:	Zig ustjenove:		
	format:	Glej:		
Opombe:				

izročila, po muzejskem pristopu in odstranitvi odvečnega materiala (čim manj lokalnih idealiziranih, »natlačenih« zbirki!) in po aktivni vključitvi v turistično ponudbo kraja: živ muzej, ki naj bi bil v čim-večji meri dostopen najširšemu krogu obiskovalcev.

Odločili smo se za smotrno predstavitev in muzejsko funkcijo »hiše«, hišne kamre in črne kuhinje z odprtim, ustrezno rekonstruiranim ognjiščem. Muzejska rešitev, razporeditev opreme v teh prostorih, je ustrezna, saj izvira iz dejanskega stanja in izročila 18. in 19. stoletja. Veža naj bi ohranila prvotno povezovalno funkcijo hodnika (z markiranimi vrati naj bi nakazovala dvoceličnost sosednjega prostora!), ki je imel po prvotnem načrtu prof. Fistra odstranjeno predelno steno zaradi predvidene knjižnice, s čimer pa je stavba izgubila precej pričevalnosti. V tem prostoru, ki je najprimernejši za razstavno funkcijo, bi prikazali pričujoči objekt, njegovo vlogo in pomen v kraju, na ožjem območju, zgodovinski razvoj družine in predstavitev same preнове.

Na podstrešju, v dveh nekdanjih bivalnih prostorih, sta predvideni predstavitvi noše in tkalstva iz območja Doline. V pripravi so pogovori o odkupu žitne kašče; na podstreho bodo prinesli še nekaj skrinj. Ostali del podstrešja naj bi zapolnili s predmeti, to bi bil nekak »depo« za ponazorilo odvečnega, vsega, kar je bilo odloženo na podstrešju.

Kletni prostori naj bi postali kulturno in družabno središče, kjer bi s kulturnimi prireditvami imeli živo vez z obiskovalci. Vrstile naj bi se raznovrstne občasne razstave o kraju in Dolini: o razvoju turizma, planšarstvu, prometu, piscu Vandotu in njegovih junakih. Predvsem bi želeli ponuditi javnosti vrednosti tega prostora in dvigovati kulturno zavest.

Za veliko gospodarsko poslopje bi bila kar primerna prvotna funkcija, združena z družabno, saj so bila po končanih delih gospodarska poslopja vedno središča družabnega življenja. Dovolj je prostora za nastope folklornih skupin, za predstavitve gospodarskih dejavnosti na kmetiji, za srečanja, koncerte, ob prireditvah na dvorišču (ljudske igre, Vandotove zgodbe) bi predvajali filmske prireditve Kekca in drugih junakov iz bogatega duhovnega izročila Doline.

Spodnji del hleva, ovčja hleva in prostor za vozove naj bi znova zaživel v prvotni funkciji. Na poslopju so nujna prenovitvena dela: propadla streha in konstrukcija strešnega stola narekujeta najprej začasno pokritje poslopja, saj bodo šele z izsušitvijo objekta vidna potrebna konservatorska dela (morebitna sanacija temeljev, statična ojačitev poslopja zaradi družabne funkcije itd.). Kritina naj bi bile deske.

Dvorišče, ki zaradi nagnjenega zemljišča deluje naravno amfiteatralno, bo po ureditvi primerno za družabne prireditve in predstave ljudskih odrov na prostem.

Ograjo ob cesti, ki je bila postavljena zaradi poškodb na fasadi (povzročila sta jih sneg in promet), bodo odstranili ali zamenjali z ustrežnejšo, ko bo preusmerjen promet z Borovške ceste.

Bistvena vloga Liznjekove hiše, ki so jo domačini dobro sprejeli in ji darovali mnogo razstavljenega gradiva stanovanjske kulture s tega

področja, je vključevanje v turistično ponudbo kraja. Ob tem pa zadenemo na problem ljudi (oskrbnik, gospodar) in sredstev (oskrbovanje). Za denarno podporo, ne samo pri programu, je nujno sodelovanje s Turističnim društvom in Kulturno skupnostjo.

Vodnik po hiši, vstopnica — razglednica, naj bi predstavil seznam, funkcijo prostorov in opis, pojasnilo predmetov. Vseboval naj bi v več tujih jezikih povzetek razstave o historičnem prikazu razvoja objekta; tako bi odpadli stenski panoji kot moteča sestavina v muzejski predstavitvi stanovanjskih prostorov.

Kustosinja Anka Novak pripravlja vodnik »Kranjska gora z okolico«, ki je že v tisku in v katerem bo beseda tudi o tej stavbi.

Po dokončanih delih na celotni domačiji je v načrtu njena monografija.

V ospredje sta prišla tudi problema izvajalca in tehnologije prenove gospodarskega poslopja, do katere ni prišlo pravočasno. Tako se je streha pozimi 1983-84 ob obilici snega vdrla in začelo je hudo zamakati. Tako se bo šele do dolgotrajnem sušenju videlo, kaj je mogoče ohraniti in kaj je treba zamenjati. Vse to pa draži celotno prenovo domačije in črni že dovolj omajan ugled prenove pri Borovcih. Težave pri sodelovanju z domačini imajo poleg konservatorjev tudi muzealci (konkretno Gorenjski muzej) pri zbiranju etnološkega gradiva saj so pod lažnim predstavljanjem za »muzejske delavce« zasedbni zbiralci in prekupčevalci s premično kulturno dediščino dodatno izropali Dolino.

Tako so bila na vzorčnem primeru spomeniške prenove, muzejske opremljenosti in načrtovanega programa izoblikovana nekatera strokovna izhodišča pri posegih na etnoloških spomenikih, ki so v bistvu sorodna vsem drugim zvrstem spomenikov. Pri etnoloških pa sta neprimerno pomembnejša lastnik in uskladitev nadaljnje funkcije.

STALIŠČA:

1. Objekt prenavljamo zato, da ustavimo propadanje in ga ohranimo zanamcem.
2. Pred vsakim posegom moramo pripraviti podrobno dokumentacijo o spomeniku in to s prikazom funkcij v preteklosti.
3. Pred prenovo je potrebno premisliti o funkcionalni usmeritvi, ki je nujno povezana s potrebami in življenjem kraja.
4. Izvajalce del na spomeniškem objektu je treba poiskati v domačem območju ker obvladajo ustrezno lokalno tehnologijo.

Poseg na spomeniku (to lahko ponazorimo s poškodovanim gospodarskim poslopjem) zahteva dela, ki omogočajo posnetek prvotne podobe objekta: funkcija in gradivo naj bosta čim ustrežnejša! Ob tem se je ponovila teorija o dvojnosti spomenika: obnovljeni kulturni spomenik ni samo spomenik preteklosti, ampak tudi sedanjosti.

DELAVSKA KULTURA — RELATIVNO SAMOSTOJNA KULTURNA STRUKTURA?

SLAVKO KREMENŠEK

Vprašanja delavske kulture kot relativno samostojne kulturne strukture se je mogoče lotiti na dva načina. Tako nas utegne delavska kultura zanimati kot sestavina delavskega gibanja. Naše prizadevanje lahko v tem okviru omejimo na tako imenovane kulturne akcije v delavskem gibanju, na delavska izobraževalna in kulturna društva in njihovo delovanje, na razredno bojne tradicije in njim ustrezne predstave. Pri tem smo lahko še ožji. Obravnave te vrste se namreč usmerjajo tudi le na tako imenovano napredno delavsko gibanje, na delovanje, organizirano na marksistični podlagi, na razredno zavedno usmerjene organizacije, na društva, ki so gojila le tako imenovano proletarsko kulturo. Takšno omejevanje omogoča historiografski pogled, ki je naravnano, dejali bi, »od zgoraj«. Če pa nas zanima delavska problematika v njeni celoti, jo je mogoče načeti le »od spodaj«. Tudi pojem kultura je treba v tem primeru razumeti kar najbolj široko, ko je kultura pojmovana kot način življenja ali temu podobno.

Gledano iz teoretičnega zornega kota je v nazadnje omenjenem smislu delavska kultura kot relativno samostojna kulturna struktura značilna za razmere v kapitalističnem družbenem redu. Temelji na družbenem položaju

delavstva kot enega od dveh temeljnih razredov kapitalistične družbe in na oblikah njegove vključenosti v družbeno proizvodnjo. Podlaga nastanka in razvoja delavske kulture je tako v načelu podobna podlagi za obstoj ljudske kulture kot relativno samostojne kulturne strukture podložniškega razreda obdobja fevdalizma.

V pričujočem okviru kaže zastavljenemu vprašanju slediti v navezavi na kulturno podobo slovenskega delavstva v zadnjem desetletju pred drugo svetovno vojno. Pri tem seveda ni mogoče zajeti vseh poglobitvenih sestavin, ki so značilne za takšen ali drugačen kulturni ustroj. Vseeno pa ne kaže povsem zaobiti nekaterih temeljnih spoznanj posamičnih raziskav o tako bistvenih sestavnih delih delavske kulturne strukture, kakor so delo in zadovoljevanje temeljnih vsakodnevnih potreb, medsebojni odnosi, razmerje do drugih družbenih skupin in pojavi duhovne kulture, ki so bili oziroma kakor so bili vpeti v način življenja slovenskih delavcev pred drugo svetovno vojno.

Način pridobivanja osnovnih življenjskih sredstev in s tem povezan družbenoekonomski položaj delavcev sta v največji meri določala tudi njihov način življenja. Ne da bi ponavljali resni-

ce o izkoriščanju, odtujenosti in prisili, je treba ugotoviti, da so se delavci pač zavedali, da je njihov življenjski obstoj odvisen od njihovega delovnega prizadevanja, zavest o krivičnem odtujenju presežne vrednosti njihovega dela pa je mogla nastati le ob takšnih ali drugačnih vplivih od zunaj. »Te značilnosti dela ali zaslužka v obravnavani družbeni skupini niso poznali in je tudi sami niso mogli dognati«, je bilo npr. rečeno v študiji o gozd- nih in žagarskih delavcih na juž- nem Pohorju. Če so bile razmere med delavci v odmaknjenih goz- dovih v tem pogledu in še neka- terih drugih pojavnostih more- biti izjemne, je obstoječi položaj silil delavce tudi drugod v pro- dajo svoje delovne sile in v spre- jemanje postavljenih pogojev. Pod težo osnovne življenjske nu- je so tako sami silili v določen sistem, ki jim je za skromne pla- če jemal tako rekoč ves čas in raz- položljive moči. Načina dela in delovnega reda pri tem povečini niso mogli spreminjati. Ker so bili tudi še v tridesetih letih med delavci na Slovenskem večina prišleki s kmetov, pogosto brez vsakršnega poklica, so se morali privajati in priučevati novim delovnim razmeram. Generacija, ki je izhajala iz delavskih vrst, se je v tem času vsaj na mestnih območjih povečini že profesiona- lizirala. Kolikor so obstajale možnosti za napredovanje, so se nato oboji spopolnjevali še na delovnem mestu in se tako še na- dalje prilagajali obstoječemu de- lovnemu sistemu. Toda motali bi se, če bi v tem procesu postopne- ga obvladovanja in spopolnjeva- nja zmožnosti upravljanja že ob- stoječih kulturnih dobrin ne vi- deli kulturnega dejanja, ki je bi- lo za obstoj in razvoj narodne kulture vseskozi nepogrešljivo.

Delavčevo vsakdanje delo je bi- lo sestavina delovnega procesa, ki je v vseh pogledih predstavljal podlago za obstoj tako imenova- ne visoke ali višje kulture in za njen nadaljnji razvoj. Kolikor bi odpovedali delavci na svojih delovnih mestih, pa čeprav ne vedno zahtevnih, bi nujno usiha- lo in usahnilo tudi življenje vi- soke ali višje kulture. Na to se v lepoznavsko usmerjenih delih navadno preprosto pozablja.

Skrb za vsakdanji kruh, za red- no plačevanje stanovanja, za odplačevanje dolgov je bila osrednje gibalno življenja delav- cev in njihovih družin. Strah pred izgubo dela in zaskrbljujo- ča misel na čas opešanja delov- nih moči pri vseh tistih, ki niso imeli starostnega zavarovanja, sta bila njihova nenehna spremljevalca. Zato so navadno zasta- vili vse sile, da bi si delovna me- sta, ki so jih zasedali, obdržali, in se po možnosti povzpeli še za spoznanje naprej. Trudili so se, da bi bilo njihovo gmotno stanje v skladu z njihovimi možnostmi čim boljše in čim trdnjše. Priza- devali so si za stalno delovno mesto in zagotovljen položaj ob nezmožnosti za delo. Sploh je bi- la skrb za prihodnost eden po- glavitnih motivov njihovih več- jih delovnih prizadevanj. Ker so bili dohodki od rednega dela na- vadno zelo pičli, so se bili prisiljeni ozreti še za dodatnimi živ- ljenjskimi sredstvi. Najpogoste- je so jih iskali v obdelovanju vr- tov, najetih njiv in reji domačih živali. Nenehno delo in varčeva- nje sta tako postala za mnoge pravcati življenjski slog. Varče- vali so iz nuje in nazadnje do ne- ke mere tudi že iz navade.

Boj za osnovno življenjsko eksis- tenco je bil gmotne, pa tudi mor- alne narave. Tako so si, da na-

vedemo primer, prišleki v ljubljansko železničarsko naselje Zeleno jamo tudi tukaj navadno najprej z velikimi žrtvami in na up kupili kos sveta. Na njem so si zgradili hišo, si uredili majhno dvorišče in pripravili obvezno nekaj vrta. Kljub temu, da so ostali za večji del sposojene vsote še dolžni vračila, so se ob zaupanju v lastne sile počutili, da so na svojem. S posebnim zadovoljstvom so si dopovedovali, da je konec potikanja po najemniških stanovanjih. Zdaj so imeli lastno hišo, lastno dvorišče, lasten vrt in so s posebnim ponosom predstavljali k poklicni oznaki — sprevodnik južne železnice, kurjač južne železnice itn. še »in posestnik«. Mnogi, ki jim dotlej ni uspelo uresničiti te želje, so jo intenzivno gojili in se spodbujali z mislijo na bodočnost.

Zelenojamski zgled seveda nikakor ni osamljen. Težnja po lastnem domu je bila značilna tudi za delavce jeseniške železarne, za velenjske rudarje itn. Geslo »lastna hišica — srečna družinica« so povezovali z zasilnimi delavskimi kolonijami, kakršna je bila ljubljanska Galjevica. Da se je ob lastnih hišah in vrtovih razvijala drobnolastniška mentalita, temelječa na varčevanju in odtrgovanju od skromnih zaslužkov, je razumljivo. Sicer pa je veliko delavskih družin vzpon na družbeni lestvici povezovalo z morebitnim uspehom otrok. Zato so bila prizadevanja na tem področju poleg zadovoljevanja osnovnih življenjskih potreb pač najbolj izrazita. Med posebej upoštevane šole so med delavci v letih pred vojno sodile meščanske šole, ki so jih v več krajih imeli nekako za svoje.

Nakazana naravnost je zadevala le del prebivalcev delavskih naselij čeprav pogosto veči-

no oziroma njihovo jedro. Vendar je poleg življenjskega sloga, značilnega za delavsko plast, ki je v marsičem sledil bolj ali manj malomeščanskim idealom in iluzijam, treba računati še z načinom življenja, ki je bil drugačen. Dosedanje raziskave so pokazale, da kaže iskati razloge za dva različna življenjska sloga v urejenosti družinskih skupnosti, stalnem bivanju in zaposlenosti na eni strani in v osamljenosti, začasnem bivanju in nezaposlenosti na drugi. Po značilnostih, ki smo jih omenili nazadnje, so v meščanskem okolju ocenjevali delavska naselja, enako pa so presojale tudi delavske družine same. Nosilci življenjskega sloga, ki jim je bil blizu rek »lastna hišica — srečna družinica«, so namreč pogosto podcenjevalno gledali na delavska naselja, za katera se je zdelo, da so po načinu življenja drugačna. Tako se Zelenojamčani zavračali Predovičevo Selo in prebivalci Galjevice Sibirijo, da za ponazoritev omenimo razmerja med delavskimi naselji v Ljubljani. Seveda sta oba življenjska sloga, ki ju srečujem med predvojnim slovenskim delavstvom, obstajala tudi drug poleg drugega v neposredni sosesčini, prav pogosto pod isto streho. Delavci so namreč gradili v svojih hišah tudi stanovanja za stranke, prav tako gelavce. Tisti, ki niso mislili na lastno hišo, so si pri oblačenju, hrani, pijači in še pri čem lahko privoščili več. Če poleg tega niso imeli njive in vrta, je bil njihov način življenja pač drugačen, za spoznanje lahko tudi bolj »meščanski«. Nasprotno pa so tudi lastniki lastnega doma, ki so ostali brez dela in so se morebiti pod socialnim pritiskom in zaradi osebne nemoči predajali še pijači, pristali na družbenem dnu.

O določenem razločevanju je mogoče govoriti torej tudi znotraj omenjenih življenjskih slogov. Železničarji, na primer, so se spričo svoje stalne službe, pričakovane pokojnine, za nekatere celo zaradi uniforme, razločevali od tovarniških delavcev, čeprav so to občutili v glavnem le slednji. Razločki pa so bili med samimi železničarskimi družinami; zanje so bile pomembne delitve na »zvaničniške«, torej poduradniške, in na uradniške stopnje in na plačilne razrede v njihovih okvirih. Toda tam, kjer so bili naseljenci socialno in poklicno razmeroma izenačeni, večinoma enakega izvira, katerih kulturna raven je bila približno enaka in tako tudi kulturne potrebe, so se delavska naselja izoblikovala v dokaj povezane skupnosti z bolj ali manj poenotenim načinom življenja. Ne da bi bil pojav dokončno preučen, je vendar mogoče reči, da je obstajala precejšnja razlika v podobi življenja takih naselij v industrijskih ali rudarskih središčih, kakršni sta bili Jesenice ali Trbovlje, in predmestjih Ljubljane. Precej drugačen je bil spet v tem in onem življenjski slog delavstva, raztresenega širom po Sloveniji. Družbenoekonomski položaj, pojmovan globalno, ostaja tako skoraj edino, kar je bilo res skupno predvojnemu slovenskemu delavstvu, če pri tem upoštevamo vse njegove plasti od gozdnih in poljskih delavcev, viničarjev, do livarjev, železničarjev, tiskarjev. Da pa pri nekaterih skupinah delavcev ni bila izoblikovana tudi zavest o njihovem družbenoekonomskem položaju, je bilo že omenjeno. Delavce najdemo praktično v vseh političnih skupinah, čeprav nikakor ne v enaki meri. Tudi v tem pogledu so bile razlike od kraja do kraja.

V povprečju so slovenski delavci pred drugo vojno malo brali; ugotovitev, ki je bila potrjena v več krajih, velja za branje knjig. Na tako čtivo delavci večinoma niso bili navajeni. Dosti bolj so bili razširjeni časopisi. Listi, ki so jih naročali ali kupovali, so imeli različno idejnopolično podobo, prevladoval pa je meščanski tisk. Okoliščine za razcvet izrazito delavske kulture v ožjem pomenu besede so bile le v Trbovljah, na Jesenicah in v podobnih krajih, kjer so bili delavci vsaj relativno v večini. V takih krajih so imeli delavske časopise, delavske odre, delavske pevske zборе, delavske instrumentalne skupine in delavska športna društva, in vse to je bilo v ospredju. Toda delavci so tudi v teh krajih telovadili pri Sokolu in Orlu in se udeleževali prireditvev v meščansko usmerjenih društvih. Deleža delavcev v življenju meščanskih organizacij torej tudi na Jesenicah in v Trbovljah ni mogoče preprosto prezreti. Vse kaže, da so delavci iz ljubljanskih predmestij v manjši meri izkoristili možnosti, ki jim jih je ponujalo mesto. Čeprav so imeli, kakor bi dejali s prispodobno, vseskozi odprta vrata v mesto, jih obiskovanje dramskih in opernih predstav, zahajanje na koncerte, na umetniške razstave, ni pritegovalo več kakor v izjemnih primerih. Med razlogi so bili nenavajenost, visoke cene, pa tudi uglajenejša, njim nedomača okolje. Tedanjo predmestno mladino pa sta zasvojila kino in še zlasti šport.

Če se po bežnem vpogledu v izsledke novejših etnoloških raziskav in nekaterih sočasnih analiz znova vprašamo po značaju naše delavske kulture kot

relativno samostojne kulturne strukture, moramo ugotoviti, da gre pri tem predvsem le za teoretični model. V praksi imamo opravek le s približevanji temu modelu. Praksa in teorija sta se najbolj zblížali takrat in tam, kjer je vaška kulturna dediščina, ki je bila prenesena s seboj od doma in s podeželja, že zbledela.

Proces usihanja njene moči je bil navadno hiter in na mestnih območjih dovolj korenit. Razlog je bil predvsem ta, da se delavcem na svoj bivši družbeni položaj in na izvir navadno ni bilo vredno sklicevati. Zato tudi ni bilo kaj posebnega ohranjati. Težnja po spremembi, po izboljšavi obstoječih kulturnih oblik in načina življenja je daleč presegala vsako željo po njihovi ohranitvi. Nostalgija za izgubljenim vaškim načinom življenja je bila kvečjemu le verbalna in brez resnejših prizadevanj po njegovem oživetju. Zato je bil tako v gmotnem kakor socialnem in duhovnem pogledu kaj kmalu vodilen in odločujoč proletarski družbeni položaj sam, ki je omogočal dokajšnjo kulturno skladnost. Tako so sile, ki so opredeljevale materialni položaj oblikovale tudi duhovno življenje. Socialne vezi so bile usklajene z materialno osnovo. Relativne skromnosti v materialni kulturi tudi ni prekašalo povpraševanje po duhovnih dobrinah. Izoblikovale so nekatere posebne vrednote in norme, ki niso bile več kmečke in niso mogle biti meščanske. Zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb je pomenilo do dobrišne mere zaključen svet, zunaj katerega so njegovi nosilci malo

posegali. Toda ta samozadostnost, zaprtost v lastne okvire in s tem tudi obstojnost delavske kulturne strukture je bila navadno kratkotrajna. Težnja po spremembi družbenega položaja in s tem razmeroma visoka stopnja profesionalne in socialne spremenljivosti v delavskih vrstah sta onemogočali obstoj posebne kulturne strukture za daljše razdobje. Želja, da bi otroci prerasli poklic in družbeni položaj očeta, in siceršnja težnja po meščanskem blagostanju sta bili preveliki za kakršnokoli zagledanost v obstoječe stanje. Pogled je bil tukaj v poglavitnem uprt le naprej, iz predmestja v mesto, iz družbenega obrobja v bolj srédiščni položaj. Med delavce so poleg tega posegale zunanje sile, ki so razkrajale njihovo gmotno, socialno in duhovno enotnost. Na predmestnih območjih, kjer je bil socialni pretok hitrejši in so bili zunanji vplivi večji, se je razkroj novotrajnih življenjskih oblik začel že pred drugo svetovno vojno. Koliko je šlo pri tem za osvajanje meščanskega sveta »od znotraj« in koliko za pomeščanjenje, je posebno vprašanje. Odgovori utegnejo biti — tudi glede na razlike v pogledih na delavsko kulturo — različni. Kaže pa seveda dodati, da je bil nakazani razvojni proces značilen le za enega od obeh omenjenih življenjskih slogov. Kam vse je vodila življenjska pot neustaljeni, v najrazličnejših pogledih in smereh manj konformistični del delavskega razreda, bo treba šele raziskati. Naloga ne bo lahka, kajti zapuščina, ki je ostala za tem delom delavstva kot družbene skupine, je zelo skromna.

ETNOLOŠKI FILM FLORJANOVANJE

KOMENTAR IN DIALOGI

Proizvodnja:

Znanstvenoraziskovalni center SAZU in RTV Ljubljana,
zvočni, barvni, 16 mm, 25 min.,
scenarij in režija Naško Križnar,
kamera Jože Perko,
montaža Tone Sever.

Film je bil posnet v Precétincih, 3.—4. maja 1985 in 11. maja 1985.

Film prikazuje staro florjanovsko fantovsko šego v Precétincih, v Prlekiji. Ohranila se je, ker so jo prevzeli gasilci in jo po svoje preoblikovali. Sestavine šege odkrivamo skozi oči etnologa, ki dogajanje v živo komentira.

KOMENTAR (off), govori ŠTEFAN SMEJ

Vas Precétinci, vaščanom pravijo Precétinčarji. Precétinci, to je mala vas, oddaljena od vsakega večjega prometa. Bi rekel, bolj v zaostalem kraju. Vas šteje 45 hiš, morda še nekaj novih hiš. Ne bi vedel koliko prebivalcev natančno šteje. Ta vas je bolj naseljena iz Prekmurja. Na začetku bi lahko rekel, da je po mojem več Prekmurcev kot Štajercev. Vas je zelo raztresena, lahko bi rekel na treh hribih. Vas se deli nekako na štiri dele: ravninski del in trije hribi, tako da smo bolj raztreseni, težko pridemo drug do drugega, ker smo pač na velikem prostoru. Sicer pa vasi kot naselja ni toliko (ni veliko).

Ljudje se večinoma ukvarjajo s poljedelstvom, zelo imajo radi vrtarstvo, sadjarstvo. Živinoreja je precej razvita. Hodi jih pa dosti tudi v službo, v Ljutomer in v razne druge kraje. Največ seveda v Ljutomer, tako, da si nekako priboljšujejo svoje skromno življenje.

Drugače pa — no — se živi nekako. Pijače imamo, jabolk je dosti, vina zraste kolikor toliko, vsak ima nekaj brajde, eni imajo celo lepe gorice, tako, da je to veseli kraj. Radi si zapojemo. Če pride nekdo k drugemu na obisk, to je takoj pijača na mizi, smo bolj veseljaki, kot pa nekakšni... »mrzneži« ali kaj takega eden do drugega.

FLORJANOVA PESEM

Pohvaljen bodi Jezus Kristus,
to je naši prvi glas
/: vi pa rečte na vse veke,
bodi Jezus ti pri nas :/
Sv. Florjan je mogal vmreti,
on je strašno smrt prestal;
/: so ga zgrabli, v ogenj vrgli
in mu spekli vso telo :/
Tega svetnika in mučenika
damo vam za varuha,
/: da bi vas obvaroval ognja,
tudi onkraj večnega :/
Hitro vstane in poglejte
kaj se v kamrici godi:
/: mujcek že klobaso vleče
in mustoče si masti :/
Kaj te dali — vse mo vzeli
naj bo jajce al meso;
/: če pa boste dinarje dali
pa še stokrat rajši smo :/

PRVI PĚVEC (v živo)

»Dober večer vam bog daj!«

»Stara navada se mora ponoviti, svetega Ferjana častiti, mi pa prosimo od vas en mali, mali darek dobiti!«

GOSPODINJA NA OKNU

»Ja, to pa boste dobili.«

FANT S KOŠARO

»Letos pa vam kure debela jajca nesejo.«

GOSPODINJA NA OKNU

»Ja prècej.«

»Na, pijte kede vam bolj reklo (da vam bo bolj tekla beseda, da vam bo jezik bolj teknel). Boste malo namazali.«

IZ SKUPINE

»To pa že lahko, to pa nič ni (težko).«

NAŠKO KRIŽNAR, etnolog (v živo)

»Z ekipo TV Ljubljana in Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU smo sredi Prlekije v Precétincih. Prišli smo posnet na filmski trak florjanovanje, zanimivo in redko fantovsko šego, ki je še živ preostanek starega načina življenja v severovzhodni Sloveniji. Stojimo natančno na mestu, odkoder so bili posneti nočni prizori, ki ste jih malo prej videli. Skupina precétinških pevcev je prišla ponoči, okoli 9. ure, k hiši, pod okno in zapela prigodno »Ferjanovo pesem«. Ko so odpeli, so kot navadno zaprosili še za obdaritev. Gospodinja se je sklonila škoz okno in jim dala jajca, denar in vino.

Na enak način so pevci obiskali še druge hiše v vasi. Ker so Precétinci močno razloženo naselje, se je njihov obhod končal šele proti jutru. Tak je na kratko scenarij vsakoletnega dogajanja v noči s 3. na 4. maj.«

NAŠKO KRIŽNAR (off)

Ustvarjalci dokumentarnega filma smo sprva verjeli, da je dovolj, če dogodek verno posnamemo na filmski trak in ga tako očuvamo zanamcem. Toda pokazalo se je, da vse skupaj ni tako enostavno. Dosedanji potek snemanja nas je hudo razočaral. Po našem mnenju je nastal prevelik razkorak med resničnostjo in filmsko upodobitvijo. Zato smo se odločili, da na tem mestu spremenimo scenarij in razkrijemo ozadje izdelave našega filma. Da smo lahko posneli nočne prizore, ki ste jih videli, smo pevce štirikrat ustavili pri njihovem tradicionalnem opraviilu. Zaradi zahtev filmske realizacije smo trikrat spremenili položaj kamere in luči. Namesto enkrat so pevci zapeli štirikrat, dvakrat pa smo ponovili obdaritev.

NAŠKO KRIŽNAR (v živo)

»Tak način dela očitno ni v prid spontanosti dogajanja pred kamero. V najboljšem primeru lahko govorimo o strokovno neoporečnem »ponaredku« živega dogajanja.«

NAŠKO KRIŽNAR (off)

Noč, tema, je važen sestavni del florjanovanja, saj služi pevcem kot krinka, kar imamo v etnologiji za posebno obliko maskiranja.

NAŠKO KRIŽNAR (v živo)

»Da bi vendarle dobili na neki način etnološko resnico oziroma podobo florjanovanja, smo se namenili razgovoriti z vaščani. Vsakdo od njih pa tudi ne ve cele resnice, vsakdo od njih ve povedati samo košček resnice o florjanovanju, kot jo doživlja in soustvarja vsako leto.«

ANTONIJA ŠPILAK

Vprašanje (off): Antonija, vi ste rojeni leta 1904 v Bučkovcih. Dobro poznate florjanovanje. Ali nam lahko poveste, kako je zgledalo v starih časih florjanovanje, kar se morete spomniti nazaj?

Odgovor (v živo): »V starih časih je bilo drugače. Takrat niso tako peli, kot zdaj pojejo. Eden je prišel k hiši, pa prinesel malo nekakšne slame ali oblanja, pa je tisto prižgal na starem ognjišču in rekel: svetega Ferjana moramo počastiti, mi pa pri vas jajca dobiti. Pa prosili (trucali) so tudi za mast. Ženske so zvečer sprazžile cvrtje in so se nadjeli. Pa so šli v gostilno in najeli muzikanta, pa so fantje svoje dekline povabili, ko so imeli muziko. Kaj bi še rekla drugega.«

JOŽE ŠPILAK

Vprašanje (off): Jože Špilak, vi ste že dolgoletni udeleženeec florjanovanja. Gotovo se spomnite, kako je bilo po starem florjanovanju za razliko od današnjih dni.

Odgovor (v živo): »Ja, to vam lahko povem.«

Vprašanje (off): A so zmeraj samo peli?

Odgovor (v živo): »Ne, niso zmeraj peli. Dva sta bila, sta se spravila, pa sta šla od hiše do hiše, pa sta povedala: Stara navada se mora ponoviti, sv. Florjana počastiti, midva pa pri vas jajca dobiti. Imela pa sta s sabo še malo slame ali pa od tišlerja tisto oblanje in sta tisto na ognjišču prižgala. S tem je bil potem sv. Florjan počaščen, ker je

bil on tisti mučenik, o katerem pesem poje, da 'so ga zgrabili, v ogenj vrgli in mu spekli vse telo.' Zato se je tudi kurilo.«

Vprašanje (off): Tale sv. Florjan je bil tudi zaščitnik gasilcev, vi ste bili pa dolgoletni poveljnik gasilcev in predsednik gasilskega društva od leta 1952 naprej. Ali ste bili torej tudi poveljnik Ferjanov v Prečetincih?

Odgovor (v živo): »To žal nisem bil, to smo bili pa vsi gasilci, gasilci, kot smo na sestanku sklenili, da to tradicijo držimo in smo jo tudi skušali držati. To pa zaradi tega, ker mladi rod ni znal več peti. Ni se naučil, ali je bil malomaren, pa se ni naučil, mi smo pa hoteli tradicijo držati in smo si rekli, da bomo mi starejši to tradicijo obdržali, pa smo pač šli in smo peli. Kdor je bil z nami na novo, kdor še sploh ni bil na florjanovanju, tistega pa smo potem pozneje kronali. To pa je drugi del florjanovanja, kjer je pojedina, ko pojedino, kar smo nabrali na terenu, ko smo celo noč zdržali in peli od hiše do hiše. Pozneje smo določili en dan, en večer, eno noč, enega muzikanta, pa napravili eno veselje. Tam se je navadno iz jajc pražilo tisto cvrtje, kot smo mu rekli, ali pa so se že palačinke delale. Palačinke pa verjetno vi sami veste, kakšne so, ja...«

FRANC KOŠTI (v živo)

»Ja, mi smo začeli tam okoli leta 1964, 1965. Zbrali smo se 4 fantje, ki smo pač od starejših to čuli, da se je to nekdanje zelo držalo, da so hodili pet okoli. Mi štirje smo si rekli, zdaj bomo mi tudi šli pet okoli. Tistikrat smo bili samo neporočeni fantje, zdaj pa že hodimo tudi poročeni možje okoli, ker mladi zdaj za to nimajo več interesa, to se jim smešno vidi. Mi pa se pač svoje tradicije še držimo.«

Vprašanje (off): Kaj pa takoj po vojni?

Odgovor (v živo): »Ja, po vojni je bilo to malo zamrlo. Svoj čas je bilo tudi prepovedano. Tiste leta po vojni, ne ravno, da se ni smelo iti pet, vendar se tedaj od vojne pa nekako do leta 1960 ni nič pelo po naši vasi.«

Vprašanje (off): Kdo vam je pa povedal za ta staro pesem ferjanovsko?

Odgovor (v živo): »Ja, to pa je, to pa je zelo stara pesem. Bil sem še zelo majhen otrok, ko so nam starši že pravili, kako se je nekdanje pelo, tudi zapeli so včasih. To je zelo stara pesem. Nekako smo jo sprejeli od staršev, od naših prednikov — smo jo pač sprejeli.«

ANTONIJA ŠPILAK

Vprašanje (off): Antonija, letos so precetinski Ferjani peli pesem, ki je imela 5 kitic, jaz sem pa zdaj slišal, da se vi spomnite še dveh kitic zraven.

Odgovor (v živo): »Ja.«

Vprašanje (off): Ali bi nam jo vi povedali ali pa zapeli?

Odgovor (v živo):

*»Svet'Florjan naj vam varuje
vašo hišo, vašo klet,
vaše štale, vaše gumno,
da ne pride ogenj vmes.*

Ko pa so šli od tam (od hiše), so pa še eno zapeli:

*Zdaj pa zdravi nam ostanite,
v imenu Jezusa, Jožefa ino Marije
in pa svet'ga Florjana.»*

ŠTEFAN SMEJ (v živo)

»Zelo sem, kako bi rekel, prijatelj gasilstva in kolikor se spominjam iz mojih mladih let, je bil Florjan in upam, da je tudi še danes, kot en gasilski patron. Zdaj je tukaj v Precétincih še ta tradicija, da se nekako držijo florjanovanja. Fantje hodijo od gospodarja do gospodarja s pesmijo voščiti, da bi se s tem že nekako pripravljali protipožarno itd. Florjan, on gasi, ne! Fantje imajo tu res lepo navado, da gredo s pesmijo naokrog in potem tudi dobijo razna darila, kakor je pač, kakšen denar, kakšno klobaso, jajca itd. To je nekakšna stara tradicija že od nekdaj. Ta denar, ki se ga dobi, ta se ves za zabavo pojé in spiye. Tako, da gasilsko društvo, kar sem jaz blagajnik, še ni dobilo nič, in kolikor jaz vem, v gasilsko blagajno še ni prišlo nič tega denarja.«

ZVONKO HOLC

Vprašanje (off): Zvonko Holc, vi ste zdaj predsednik gasilskega društva. Zanima me — v preteklosti je bilo florjanovanje bolj v rokah fantov, vasi, zdaj pa kar gasilci gor to držijo?!

Odgovor (v živo): »Ja, takoj po vojnem času je bilo več fantov in so bili večinoma samo fantje, ki so šli pet. Ker pa zadnje čase ni več toliko fantov, smo priskočili na pomoč gasilci, tako da nas je več, pa tudi naše gasilske prostore uporabljamo, kjer imamo pozneje kronanje mladih fantov, ki jih vzamemo v fantovsko družbo. Ja, mi gasilci smo prevzeli to tudi zaradi tega, ker je v pesmi zapeto, naj bi sv. Florjan obvarval ognja pri tisti hiši, pri kateri pojemo. Tako je pri vsaki hiši celo zaželjeno, da to zapojemo.«

NAŠKO KRIŽNAR (v živo)

»Sestavni del florjanovanja in hkrati njegov višek so »krstitke«, krst ali svečani sprejem novincev v fantovsko družbo. Glavni junaki te prireditve so novinci s svojimi botricami in ferjanovski katehet. Ta združuje v svoji figuri dvojno vlogo. Na eni strani tradicionalno verovanje, da je sv. Florjan zaščitnik gasilcev, in na drugi strani ironizirano duhovno avtoriteto, ki jo bo moral kmalu uporabiti pri spraševanju fantovskih kandidatov.«

Petje (v živo):

*Svet' Florjan je moral umreti,
on je strašno smrt prestal,
so ga zgrabli, v ogenj vrgli
in mu spekli vse telo.
so ga vrgli, v ogenj vrgli
in mu spekli vse telo.*

KATEHET (v živo)

»Dober večer dragi Ferjani (Florjanovci) in Ferjanke, pa vsi skupaj, kolikor nas je pač tu. Leto Ferjanovo je prišlo okoli in je pač prišel

tisti čas, ko moramo mi naše fante z naše vasi sprejeti, da bodo lahko šli po vasi. Najprej bi pozval tele naše krstnike, ki bodo krščeni. To sta Klemenčič Branko in Majcenič Tonč.

Ja, ja, Tonči so pa res v naši vasi. Zdaj pa, najprej mi lepo poklek-nita. Kot vesta je sv. Florjan gasilski patron, vidva sta pa tudi gasilca. Dozdaj še nista smela na vas (k dekletom), pač pa bosta lahko šla, ko vaju bomo krstili. Tako nekako piše v teh knjigah iz leta 1826. Zdaj bomo naredili obred, da vama bo lepo toplo in vroče ratalo. Vidim, da imata lepe botrice, zdaj moram pa malo pošlatati, če sta vidva kaj trdna in močna dečka.

Dalje, dekleta prinesite mi kroni, da tele naše ferjaneke pokronamo. Draga Ferjanečka, letos sta prvokrat hodila s pevci za Ferjanovo in zavedajta se, da bosta odslej naprej lahko tudi vino pila.

Zdaj pa bi prišlo tisto glavno, kot se reče, kronanje.
(*nerazumljivo*)

Zdaj pa vaju moram še blagosloviti v imenu gasilskega patrona sv. Florjana.

Zdaj pa še naše »ferjanove palce«.

Najprej pride hostja. Prvi dobiš ti, dragi Tonček.

Zdaj ko je obred končan, ko smo tako daleč prišli, da sta bila krščena, da sta dobila krono in hostje, zdaj bomo pa še pili. Postali smo žejni. Samo prvi naj pije katehet, potlej šele vi drugi. Na zdravje vama, draga dečka.

Zdaj pa dobita vidva po vrsti. Branko tudi ti. Zdaj pride prva botrica na vrsto, pa druga... in jaz vama želim zdravja, pa da bi še dolga leta peli Ferjana.«

KATEHET PRED GASILSKIM DOMOM (v živo)

»Dragi Ferjan (Florjan). Leta in leta te že slavimo in zdaj vidiš, zdaj si začel po malem goreti. Tu je navada, da zdaj malo pokleknemo, kdor hoče lahko tudi čepi. Dolga leta so minila od tistega časa, da so prvega zažgali, zdaj pa ga vsako leto. Bodi še dragi Ferjan, živi in tradicijo drži naše vasi.«

NAŠKO KRIŽNAR (off)

»S sežigom slamnate lutke Florjana, po domače Ferjana, je prireditev zaključena in to je tudi konec vsakoletnega florjanovanja. Marsikdo se upravičeno sprašuje, kako je mogoče, da je ta stara šega, ki izvira iz predkrščanskega obdobja, v Precétincih še tako živa. Odgovor je preprost. Kot smo se sami prepričali, florjanovanje ni več samo fantovski ali gasilski praznik, ampak je tudi velik, če ne največji, družabni dogodek v Precétincih. Kronanja novincev se udeležuje staro in mlado. Domiselni domačini so starim sestavinam šege dodali nove in nove sestavine. Zadnja je na primer sežig Ferjanove lutke.«

NAŠKO KRIŽNAR (v živo)

»Ta transformacija je verjetno tudi pripomogla, da se je florjanovanje ohranilo do današnjih dni.«

NASTANEK ETNOLOGIJE IN POZNEJŠE RAZMERJE MED VOLKSKUNDE IN VÖLKERKUNDE V NEMČIJI¹

GERHARD LUTZ

Pred dobrim desetletjem sta bila v moji stroki Volkskunde, vztrajna diskusija in delno precejšnje vznemirjenje ob premišljanju, da bi našo stroko z vidika znanstvene sistematičnosti in sledeč rabi v drugih evropskih deželah razumeli kot etnološko. Vprašanje sploh ni bilo novo; že v 50. letih so ga postavili evropski sosedi pod vodstvom Šveda Sigruda Erixona. Za naše etnologe je bilo nesprejemljivo, z njim so uspešno opravili in ga od takrat molče imeli za rešeno. Ponovna obravnava tega vprašanja konec 60. let je bila tako rekoč »obremenjena«, vendar združena z nekaterimi premisleki, natančnejšimi informacijami in novimi predlogi, ki so očitno olajšali razumeti tudi nemško Volkskunde kot del evropske etnologije. Vsekakor je medtem to postalo povsem običajno. »Ethnologia Europaea«, revijo Sigruda Erixona, danes izdaja Günter Wiegelmann v Münsteru, etnološke ustanove so bile ustrezno preimenovane, nove etnološke serijske izdaje se imenujejo npr. »Ethnologia Bavarica« ali podobno, in skraj nemogoče je v naši stroki najti še koga, ki je takrat nasprotoval ali pa je bil vsaj zadržan, medtem ko znajo celo nekateri včasih zadržati nasprotniki premisleka o etnologiji nositi etnološko zastavo tako, kakor da ne bi nikoli zagovarjali česa drugega.

V vseh prejšnjih razpravah je bila odločilna točka za zastopnike Volkskunde v vprašanju, ali bi se morali s svojo stroko vključiti v Völkerkunde in se ji podrediti. To je bilo tisto, česar so se branili; vendar je bila to nemška, natančneje rečeno, nemško jezikovna značilnost, da se braniš tistega, česar nihče ne zahteva. Volkskunde in Völkerkunde sta se v desetletjih razvili v deloma zelo različni stroki; in moralo je priti do nesporazuma, ker je v tem poteku postalo običajno razumeti oznako etnologija kot sinonim le za Völkerkunde. S tem je bila, sa-

mo v Nemčiji, strokovna oznaka etnologija tesno povezana s preučevanjem naravnih ljudstev, z njo so povezovali vedo o primitivcih, eksotiki, Afriki, Južnih morjih in podobno, nikakor pa ne z evropskimi, bavarskimi nošami, kmečkim stavbarstvom, delavsko kulturo ali življenjem vele mest. Temu se je pridružilo še dejstvo, da je etnologija neevropskih kultur /völkerkundliche Ethnologie/ svoja spoznanja iz preučevanja plemenskih družb posploševala, t.j. izpeljevala je sklepe, ki jih ni bilo mogoče prevzeti pri delu s kulturnimi ljudstvi, v kompleksnih družbah ali kakor že hočemo to poimenovati. Vse se je začelo razreševati, ko sta bila pojasnjena nastanek in razvoj obeh strok, Volkskunde in Völkerkunde, in je bilo mogoče razložiti, kaj pravzaprav — tudi pri nas — pomeni oznaka etnologija. Predstaviti želim kratek zaris tega razvoja in povezav.

I.

Pogled na začetek znanstvenega zanimanja za ljudstvo in ljudstva kaže, da je v tej smeri od nekaj bilo živo prizadevanje za pridobivanje spoznanj in širjenje znanja. Tudi Herodotove zgodbe so take o ljudeh in deželah, ki jih je opisoval. Tacitova »Germania« je prvovrsten etnografski vir. Po srednjem veku dobi Völkerkunde prvi večji val etnografskih poročil v dobi odkrivanja; Volkskunde ima v humanističnih delih, ki opisujejo ljudstvo, prve novoveške začetke svojega prizadevanja.

Pri vseh avtorjih lahko ugotovimo živahno, pogosto intenzivno zanimanje za dejstva in dogodke, ki so danes predmet naših strok, in tudi zanesljivost njihovih poročil je ob upoštevanju ustrezne kritike virov precejšnja. Kljub temu pa sami še niso videli notranje povezanosti svojega zanimanja in znanstvene povezanosti znanja na tem področju. Mi smo tisti, ki opre-

delujemo njihova dela ali določene vsebine del za »etnografske«; sami te besede sploh niso poznali, ker je bila najdena, ali natančneje, pridobljena šele, ko je bila resnično potrebna, t.j., ko je bilo ukvarjanje z ljudstvom in ljudstvu priznано kot tematsko samostojno področje, znanstvena veda, in ga je bilo treba tudi ustrezno poimenovati. Vendar se je to zgodilo šele v 18. stoletju.

Razvoja strok sta del in nasledek razsvetljenstva. Konkreten duhovnozgodovinski dogodek, ob katerem se kar na lepem govori o Völkerkunde, Volkskunde, etnografiji in etnologiji, je nova členitev takratne znanstvene tradicije kot enote razumljenih t. i. »zgodovinskih ved«. Kar danes pojmuje kot zgodovinsko vedo, je bistveno manj od tistega, kar so še v 19. stoletju prištevali med zgodovinske znanosti, kamor so sodile še geografija, statistika, politična znanost itn. kot samoumevne »glavne historične discipline«. Najstarejša med vedami, ki je nekoč spadala med historične, je geografija, gotovo najmlajša je statistika. Iz teh znanstvenih področij izhajajo spremembe, ki nas zanimajo (Lutz 1980).

Povezanost geografije z zgodovino se ga v najzgodnejše faze pisanja zgodovine, ko sta bila pripovedovanje zgodb in opisovanje dežel in ljudi neločljiva. Za današnjega zgodovinarja je kronologija hrbtnica njegove znanosti. Globoko v 18. stoletju je še veljala stara trditev, da je kronologija le eno, geografija pa drugo oko zgodovine (Köhler 1745:1). S to uvodno podobo je bil zelo natančno označen takratni položaj geografije v razmerju z zgodovino.

Pred 18. stoletjem je bila zgodovina poročanje o vedenju iz poznanega sveta. Dogodki so bili uvrščeni v vsakokratno dobo — predkrščansko-antično, krščansko-srednjeveško, posrednjeveško-novoveško. Ustrezno je bila zgodovina razdeljena na staro, srednjo in novo. Dosledno so tudi geografijo kot historično disciplino delili v staro, srednjo in novo geografijo. V tako shemo so dolgo časa urejali vse nove informacije, ne da bi jo v principu spreminjali. Zgodovina kot od boga željeni tek dogodkov, svet kot božja stvaritev, človek po njegovi podobi, svetovni gospodarji »po božji milosti« — to so nosilni stebri podobe sveta še v začetku 18. stoletja in osnova sistema historičnih ved. Njihovi pred-

stavniki v uveljavljajoči se novi fazi, med njimi udi najpomembnejši — Gottfried Achenwall, Anton Friderich Büsching, Johann Christoph Gatterer, August Ludwig Schölzer idr. — so izhajajoči iz te osnove skoraj vsi najprej študirali teologijo in so šele pozneje po zelo različnih poteh prišli tja, od koder so potem pomembno vplivali na historične vede.

Med njimi je Anton Friedrich Büsching ostal še najbolj zavezan svojemu izvirnemu nazoru. Sicer pa je z »Novim zemljepisom« pionirsko vplival na podobo nove geografije. Natančno vzeto je v tej množični zbirki podatkov s »kupom imen in števil« (Löwenberg 1766:644) več takrat očitnega prizadevanja za priročen povzetek številnih razdrobljenih podatkov kakor namena, da bi premislil povezave in jih na novo uredil. Tudi Büschingov predgovor z izvajanjem o zemlji kot božjem delu in smislu zemljepisa kot razodetju učenja božje previdnosti kaže, da je še vedno povsem pristajal na običajno razumevanje zgodovine in geografije. »Novi« zemljepis pri Büschingu torej ne pomeni, da se z njim začena nova, drugačna geografija, ampak samo da trdno sledi običajni shemi staro/srednje/novo in se z vso vztrajnostjo posveča novi geografiji. Našel je veliko posnemovalcev in epigoni — Gaspari, Fabri, Hüllemann, Hassel, Stein, Galetti, Cannabich idr. — so skozi celo 18. stoletje s kompilacijskimi deli netili pravi tekmovalni tek za novo, novejšo, najnovejšo geografijo. To dogajanje ima zelo človeško stran. Igro, ki jo predstavlja, so doleteli številni komentariji — tudi sodasnih opazovalcev — od zabavljive ironije do pikrega posmeha.

Ta modni tok je z znanstvenega vidika nasledek t. i. »politično-statistične« metode, ki jo je v geografijo vpeljal Büsching. Opazen je učinek, ki ga je imel na znanost Gottfried Achenwall. Z »Osnutkom najnovejšega državnoznanstva« iz 1749 je povzdignil statistiko v samostojno vedo. Statistika takrat ni bila isto kot danes: znanstveno raziskovanje in predstavitev pojavov in dogajanj, ki jih je mogoče zajeti in izraziti številčno. Takrat je bila pomožna disciplina državne vede, katere naloga je bilo posredovanje »statusa«, torej (vedno sodasnih) splošnih razmer iz domače in tujih dežel. Zajete so bile torej obstoječe razmere glede na prebivalstvo, gospodarstvo, denarno

moč, izobraževanje itn., da bi državna veđa in praktična politika dobili trdnejšo resnično podlago. Statistika je obdelovala isto gradivo, ki je bilo tudi vir za geografje in/ali zgodovinarje. In ker Achenwall zbranega gradiva in informacij ni gledal z očmi kronologov ali geografov, ampak s pravniškimi in političnimi, se je sprva zdelo, da gre le za obogatitev običajnega sistema historičnih ved z novim vidikom.

Novi vidik je odločilno spremenil težo gradiva, t.j. merilo za njegov vsakokratni pomen. Posredovanje in razpolaganje z znanjem, ki bi bilo trdna znanstvena podlaga za ukrepe praktične politike, je bilo cilj, s katerim bi vnesli razvrščeno ureditev množice znanj. Na prvo mesto v opazovanju so prišle državne in gospodarske razmere, med najpomembnejšimi cilji je bilo najnovejše stanje poročil s celega sveta. Veliko tistega, kar je bilo v potopisih za geografje obrobnegega pomena ali nepomembno, je dobilo smisel, ker je bilo kot informacija koristno, t.j. uporabno. Poleg tega so prav poročila o »ljudeh« v opisih dežel in ljudi dobila novo vrednost; poleg dotedanjega zgolj eksotičnega zanimanja, prejšnje antropologije kot vede o rasah in poleg bolj filozofskih del o zgodovini človeštva je nastopilo zanimanje za prebivalce držav v njihovih konkretnih življenjskih razmerah. Iz sodobnostnih zahtev tega novega zornega kota je končno prišla samoumevna naloga, da mnogovrstno nova pozornost ne bi bila namenjena samo sodobnim razmeram t u j i h dežel in ljudstev, ampak da bi z zbiranjem podatkov tudi iz l a s t n e dežele razpolagali s kolikor mogoče veliko znanja o položaju dežele na vseh življenjskih področjih.

Prevzetost od nove namere je morala biti precejšnja in najtrajnejše ji je podlegla geografija. Po izjemni razširitvi pogleda na svet, ki so ga omogočili številni potopisi, je postala prejšnja oblika navezanosti geografije na zgodovino izžeta, in v novi nalogi je bilo videti dobrodošlo možnost za usmeritev lastne stroke. Toda ravno zagon statistike je pripomogel, da se je geografija — kakor omenjeno — skoraj povsem preusmerila na nov in najnovejši zemljepis, pri tem pozabila na premislek svojih nalog in nadalje zapadla zgolj v zasledovanje suhoparnih naštevanj podatkov o državah.

Končno je tu tudi nov zarodek za nov premislek tistega starega strokovnega sistema »historičnih ved«, ki je povezoval zelo različna znanja; na univerzah je isti učitelj pogosto obravnaval različne predmete; zamenjava profesorja geografije za profesorja statistike ali državne vede za zgodovino ali obratno ni bila le redka, marveč pogosto celo daleč v 19. stoletje mogoča in običajna. Kakor kažejo učbeniki tistega časa, so bili predmeti dobro razločeni prav zato, da je bilo mogoče razumljivo opisati medsebojne zveze in prehajanje enega v drugega. Samo za razmerje med geografijo in statistiko pa to na lepem ni več veljalo, odkar je mlada statistika spodbila prostor in ugled starejši sestri geografiji, ki ga je imela kot »drugo oko zgodovine«. V ukvarjanju geografije z deželo in ljudmi so bile predvsem o »ljudeh« iste teme, katerim se je načrtno posvečala tudi statistika: prebivalstvo, gospodarstvo, trgovina in obrt, izobrazba in kar še sem sodi. Zdi se, da je bilo isto gradivo dvakrat opazovano na enak način, enkrat v geografiji, drugič v državnoznanstvu oz. posebno v statistiki.

Po sredini stoletja, po Büschingu in Aschenwallu, so okoli 1770 »tu« mozej kot Gatterer, Schölzer in Herder, ki se nato posvečajo takim vprašanjem. Ne prihajajo od koder koli, temveč so odrasli na duhovnem področju, ki je z mnogovrstnim in raznovrstnim znanjem moralo izzvati urejeno razumevanje: in zrasli so v duhovnem ozračju, ki je bilo nadvse naklonjeno misleči fantaziji in celo mednarodni izmenjavi misli. Herder je ostal kljub vsej izvirnosti svoje misli še najbolj v izročeni smeri, ki izhaja iz Giambatista Vica in Jeana Jacquesa Rousseauja, in se z njim nadaljevala v organološko pojmovanje ljudstev v 19. stoletju. Nasprotno pa sta Gatterer in Schölzer spoznala notranji pomen sočasne znanosti; spoznala sta položaj »historičnih ved«, ki se same ovirajo; spoznala sta nalogo ne le v preučevanju povezanosti dejstev, marveč tudi v novem premisleku o povezanosti spoznanj, spoznavnih možnosti in spoznavnih ciljev. S tem se je v 70. letih začel že desetletje prej v Keimu zasnovan proces kritičnega popisa in razumnega novega reda v sprva še ohranjenih okvirih historičnih ved. Gatterer in Schölzer sta bila oba zgodovinarja in hkrati tudi profesorja zgodovine v Göttingenu, zaradi prekriva-

nja učne snovi med njima ni bilo nič manj trenj. Iz konkurenčnega ukvarjanja obeh z vprašanji univerzalne zgodovine pa je vendar privrela pobuda za organizacijo razpoložljivega znanja. S tem sta po različnih poteh prišla do zamejitve posebne nove stroke, ki so jo imenovali Völkerkunde ali etnografija.

Pri Schölzerju se je to pokazalo v štirih metodah, s katerimi bi morali urejati historična dejstva v resnično povezanost: kronografska, tehnografska, geografska in etnografska metoda. Schölzerska univerzalna zgodovina ima z etnografsko metodo najpomembnejšo enoto v ljudstvu. Takrat je bil ta pojem v sistemu znanosti le delno tisto, kar poimenuje, bil je sicer spravljen pod streho, vendar ne v svoji celosti, ki ji je bilo treba najti prostor. Schölzer ni zahteval ali utemeljil samostojne znanstvene stroke, vendar je verjetno prvi uporabil njeno ime, ko je obotavljivo govoril o Völkerkunde ali etnografiji (Stagl 1974). — Gatterer je ubral drugo pot. Izhajal je iz geografije in premislil njene naloge. Obširno področje je uredil po treh glavnih vprašanjih: vprašanje izmerljivosti zemlje kot telesa, vprašanje naravnih prostorskih značilnosti zemlje in vprašanje zemlje kot prebivališča ljudi. Iz tega se je geografija razdelila na matematično, fizično in politično geografijo. V »Orisu geografije« iz leta 1775 je Gatterer izčrpno razložil novi sistem. Zaradi tega so ga pozneje imeli za »profetskega glasnika nove geografske šole« (Löwenberg² 1866). Brez dvoma je z zasnovo postavil geografiji nov temelj, brez katerega ne bi bila mogoča zgraditev do »čiste geografije«. Kajti tu se je začela zgubljati predstava o »drugem očesu zgodovine« in se iz znanstveno logičnih premislekov oblikovati samostojna stroka. Hkrati se je spremenilo tudi razmerje geografije z drugimi preučevalci istega predmeta, t.j., geografija se je osvobodila funkcije zgolj pomožne vede npr. zgodovine filozofije, antropologije itn. in zlasti samo dobaviteljstva statistiki. V tej zvezi je posebno pomembno zanimanje za ljudi. Zmeden preplet znanosti o ljudeh z medsebojnimi prekrivanji, ki sega še v današnji čas, izhaja iz razmer poznega 18. stoletja. Ko se človek kot razumsko bitje prepozna za oblikovalno moč sveta, se ustrezno postavi v središče svojih prizadevanj. Vse znanosti, od filozofije in

medicine do zgodovine in državljanstva, doživijo razmah, ki se pokaže v najbolj raznovrstnih razširitvah vede nja o ljudeh. Za geografijo pomeni oblika, ki ji jo je dal Gatterer, da so v njej našla prostor prejšnja »geografsko« imenovana znanja o ljudeh, namreč tista, ki so zadevala življenje v državni zvezi in so sodila v »politično geografijo«. Pri vseh drugih, tako rekoč preostalih včasih »geografskih« znanjih o ljudeh, je šlo za ljudi ali, natančneje, za njihovo življenje, pripadnost ljudstvu in vse, kar je od tega odvisno. Tako je Gatterer poleg zemljepisa ali geografije drugo delo postavil za področje nalog Völkerkunde ali etnografije. Ni le mogoče, marveč zelo verjetno, da je Gatterer prevzel to poimenovanje od Schölzerja. Medtem ko je Schölzer vendarle mislil bolj na etnografsko metodo zgodovinarjev, je bil Gatterer tisti, ki je etnografijo poimenoval za znanstveno stroko in jo uvedel v sistem znanosti.

Če sem se nekoliko »izčrpaneje« pomudil pri dogajanju v drugi polovici 18. stoletja — čeprav vem, da je 10 minut kazniva poenostavitev 18. stoletja — to ni zaradi tega, ker se takrat prvič pojavijo določene oznake in pokažejo določene stroke. Pomembnejše je, da v različnih nastavkih tistega časa koreninijo poznejše različne poti v povsem druge smeri. Tako se je iz geografije pognana Völkerkunde naprej razvijala v samostojno disciplino z že takratnim imenom etnologija; iz državoznanstvene statistike izviraajoče delo je bilo kmalu poimenovano s Volkskunde in samo v množini kot Völkerkunde. Vsako površno opazovanje bo že v tem spoznalo razloček, ki ga danes srečujemo v običajnem razločevanju med Volkskunde in Völkerkunde: pri prvi opazovanje razmer v lastni deželi, pri drugi na tujih (zlasti čezmorskih) področjih. V 18. stoletju je bilo razločevanje povsem drugačno. Razloček ni bil prvenstveno v regionalnem, temveč predvsem v dveh različnih vidikih. To je primarno in iz tega sledi vse drugo. Medtem ko se je statistika (kot pomožna disciplina državoznanstva) zanimala za »ljudi« samo zato in v bistvu le toliko, kolikor je bilo potrebno za predmet praktične politike, in se je zaradi tega osredotočila zlasti na razmere v svoji deželi, se je etnografija obrnila k ljudem zaradi njih samih: in sicer ne k določenim ljudem, ampak vsem; ne le v

določenih deželah, ampak povsod (in razumljivo tudi v domači deželi); ne le zaradi uporabnih posamičnosti, marveč da bi zbrala in izkoristila vse dosegljive informacije.

Se danes je težko zanesljivo in v posamičnosti spoznati tisto, za kar je šlo v 70. in 80. letih. Gotovo pa so odločilne spodbude prišle iz Göttingena. Prav tako je res, da je celotno dogajanje obsežno evropsko in ne le nacionalno. Tako je v Franciji nastala z antropologijo v sodobnem pomenu *Société des Observateurs de l'homme*, ki je izpeljevala načrtno etnografske preiskave. S ponovnim odkritjem pomembnosti znanstvenih potovanj so obudili in naprej razvijali staro popotništvo; kakor vemo danes, je to ena najpomembnejših zgodnjih faz današnjega družboslovnega raziskovanja (Stagl 1980). In na tem prehodnem področju geografije, zgodovine in antropologije je končno nastala kot veda, ki skuša spoznavati ljudi v njihovih družbenih in kulturnih povezavah. Sergio Moravia (1973) je predstavil duhovne povezave, ki so končno pripele k nadrobnejšemu programu vede Švicarja Alexandra Chavannesa, ki jo je že leta 1787 imenoval »etnologija«. Iste leta se je tudi v Nemčiji prvič govorilo o etnologiji (Lutz 1973), ko je Johann Ernst Fabri objavil prvo izčrpno predstavitev nove stroke.

II.

Na prehodu 18. v 19. stoletje se povsod zdi znano in sprejeto, katere vsebine in naloge ima taka etnologija, in da je del njenih spoznanj lahko uporaben z vidika državoznanstva in politike. Sprva v Nemčiji to ni bilo samo po sebi nedvoumno, kajti poleg etnografije in etnologije sta obstajali še oznaki Volkskunde in Völkerkunde, in še vedno ni bilo jasno, kakšen je resničen pomen teh poimenovanj. Na začetku je bilo očitno, da gre razumeti Volkskunde za ukvarjanje z enim ljudstvom, Völkerkunde pa z večimi. Kmalu pa so v Volkskunde (kakor je pretežno delovala statistika) uvideli vedo o lastnem ljudstvu in v Völkerkunde vedo o tujih ljudstvih. Okrog leta 1815 je zarezala in od takrat moramo upoštevati dve različni vsebini (Winter 1947: 32—65, zlasti 63—65).

Najprej se je zdelo, da gre res samo za vprašanje oznake, vendar je razvoj v 19. stoletju pripeljal do resnične ločitve. To so omogočile prav različne

kujoče se povezave, v katerih so se dogajali znanstveni interesi.

Herderjevo zgodovinsko-filozofsko opredeljene predstave o bistvu ljudstev kažejo miselne poti, ki so tekle povsem drugače. Od romantičnih teorij poezije in navdušenja nad srednjim vekom vodijo v zgodovinsko oddaljeno iskanje virov. Naslednja popolnoma znanstvena smer se kaže v začetku 19. stoletja z raziskavami nemških starožitnosti bratov Grimm in se uveljavlja pogosto pomešana z nacionalističnimi sestavinami na različnih področjih (npr. jezik, pravo, šege, mitologija itn.) v razdrobljenih študijah, ki jim je skupno iskanje kulturnega ozadja izročila lastnega ljudstva. S sodasnimi poročili in deli o tujih ali celo čezmorskih ljudstvih ni bilo nikaršnih povezav. Tudi zavest strokovne povezanosti se je očitno hitro zgubila. Verjetno to niti ni presegljivo, saj so poklicani na obeh straneh prihajali iz povsem drugačnega okolja. Prvi so bili literati, filologi, zgodovinarji ali so bili v službi nacionalnega državoznanstva; drugi so bili svetovni popotniki, antropologi, geografi in so bili povezani z misijonarstvom in kolonializmom. Če je sploh kdo govoril o Volkskunde, je mislil na prve, ko je tekla beseda o Völkerkunde, je šlo za druge.

Vsekakor prištevamo vse te različne smeri našima vsakokratna strokama. Takrat je bilo popolnoma drugače. Herder se ni nikoli imel za zastopnika Völkerkunde ali etnologa, Grimma nista nikoli omenjala Volkskunde ali podobno. Tudi čezmorska poročila so dovolj pogosto prihajala od ljudi, ki ob tem niso mislili na Völkerkunde, pač pa na dogodivščine, eksotiko, trgovanje. Tudi teme, ki so segale na področje državoznanstva, so se začele razvijati po svoje in se utrdile v organološkem družboslovju ter se nato kot »nauk o ljudstvu« pojavile v službi konservativne socialne politike. Torej: že v zgodnjem 19. stoletju je siliло vsaksebi tisto, kar je bilo ob koncu 18. stoletja šele priznано in povezano. Nekaj časa je še bilo v navadi, da z etnologijo niso označevali samo izvenevropskih študij, temveč tudi tisti državoznanski »nauk o ljudstvu«, ki se je nanašal na nemške razmere. Po sredini stoletja se je zgubila tudi ta zveza.

Ta razvoj predstavljata Wilhelm Heinrich Riehl in Adolf Bastian. V pre-

davanju »Volkskunde kot znanost« leta 1858, kjer je Riehl prvič opisoval Volkskunde kot znanost (Riehl 1859: 205—229), je to počel popolnoma v smislu znanosti o lastnem ljudstvu in zavestnem razvoju »nauka o ljudstvu«, ki ga je razvilo državoznanstvo. Medtem ko je državoslovec Friedrich Schmitthener, kateremu je Riehl sledil, najpomembnejši družboslovni del svojega državoznanstva še imenoval »etnologija« (Lutz 1971/72), je Riehl to opustil in nemško stroko imenoval »Volkskunde«. Po mojem mnenju je to ena med odločilnimi točkami za vse naslednje. Riehl po svoje zasnovane stroke ni imel za historično, na kar kaže tudi navezava na državoznanstvo in statistiko, temveč jo je hotel imeti mnogo bolj kot »etnografijo«, beseda, ki se pri njem pogosto ponavlja. Eno med njegovimi glavnimi predavanji je bilo — že leta 1854 — naslovljeno »Etnografija Nemčije«. Mislil je na to, kar so sočasno in še pozneje v tujini imenovali npr. *Svensk etnologi* (na Švedskem), *vaterlandsche Ethnologie* (na Nizozemskem) ali (v večjih povezavah) *ethnology of Europe* (Hyltén-Cavallius 1864—68; Lubach 1863; Ripley 1899).

Vendar je Riehl s tem, iz kakršnih koli razlogov že, odtrgal nemško etnologijo, korak, ki se očitno kaže kot odrekanje, da bi v lastni deželi spoznali postavljene naloge morda »nemška etnologija« imenovane vede. — Po drugi strani je v istem času v nemško jezikovni strokovni literaturi tudi vsebina »etnologije« vse bolj kazala na današnji pomen »völkerkundlich«. V reviji »Das Ausland« so leta 1848 pod tem razumeli raziskovanje ras, Heyman Steinthal je 1852 mislil na ljudsko psihologijo; podobno tudi drugi pisci tistih let, npr. Karl Andree, Theodor Waitz, Karl Vollgraff, Moritz Weinhold idr. (Lutz 1971/72:27). Med 1839 in 1843 so bila ustanovljena v Parizu, Londonu in New Yorku etnološka društva, katerih namen niso bile raziskave v domačih deželah ali v Evropi, temveč predvsem v čezmorskih deželah. In ko je Bastian (skupaj z Robertom Hartmannom) leta 1869 ustanovil »Zeitschrift für Ethnologie«, je bilo to revija »Völkerkunde«. Še pred nekaj leti je ta letnica veljala za rojstvo Völkerkunde kot znanosti, ker so mislili, da ji je Bastian prvi v Nemčiji podelil ime etnologija.

Približno sredi stoletja je dokončno prišlo do že prej zastavljene ločitve

poslej povsem različnih disciplin. Medtem ko je Volkskunde, ki je imela za vzor narod, usmerjala pogled na lasten narod in njegovo zgodovino, pridobivala historično globino in se pri tem omejevala prostorsko ali, če želite, etnično, se je Völkerkunde razširila pod samo njej prepuščenim imenom etnologija in z naravoslovnimi metodami na dozdevno splošno vedo o ljudeh s hkratno omejitvijo raziskovalnega področja na primitivne kulture naravnih ljudstev.

Nadaljnji razvoj do konca 19. stoletja in pozneje je poznan. Bastianove »Völker- in Elementargedanken« so desetletja obvladovala Völkerkunde; to je »naravoslovna psihologija« in ima v nadaljnjem razvoju svojo zgodovino na področju najrazličnejših šol, katerih najpomembnejše so poimenovane kot »evolucionizem«, »šola kulturnih krogov«, »kulturna morfologija« in »funkcionalizem«. — Nasprotno pa Volkskunde sprva pri Riehlu ni našla izhodišča. Njen razvoj je bil mnogosmeren in je potekal vzporedno v različnih kombinacijah z obstoječimi klasičnimi disciplinami, tako delno v okviru germanistike in starinoslovja, delno v okviru pravne zgodovine ali tudi primerjalnega veroslovja.

Prek vseh teh povezav pa so vedno znova močno učinkovale spodbude sodasnih Völkerkunde in Volkskunde. Tik pred obratom stoletja — skoraj tri desetletja potem, ko je Völkerkunde dobila prvo stolico na nemški univerzi — se je začela Volkskunde utrjevati kot znanstvena »stroka«.

Volkskunde je bila v tem času že povsem izrazito drugačna od Völkerkunde, kakršna se je razvijala v teku 19. stoletja. Zlitje razdrobljene dejavnosti v eno stroko, Volkskunde, ki je okoli leta 1900 osnovala prva društva in znanstvene časopise, je združila manj etnološkega kakor antikvarnega zanimanja, več nacionalnih kakor družboslovnih vidikov, se usmerila bolj na raziskovanje izročila in ljudskosti kakor na empirično poizvedovanje o razmerah v domači deželi.

Gotovo je razumljivo, da ta Volkskunde ni mogla iti po poti Völkerkunde, kakršno je poznal Bastian. Da bi namesto tega spoznala nalogo v tem, da bi prispevala k teoretski miselni zgradbi etnologije, ni bilo več mogoče prav zato, ker je v nemščini etnologi-

ja že zdavnaj postala sinonim za Völkerkunde.

Poleg tega je vedno znova najti tudi pri zastopnikih Völkerkunde, takrat in pozneje, mnenja, ki zadevajo, če lahko rečem, skupno stroko etnologije. Že pri Bastianu beremo: »Naloga etnologije je v študiju družbenega organizma ..., kakor raste iz vsakokratnih razmer geografskih (-historičnih) provinc v značilno individualiziranih posebnostih« (Bastian 1881:22). In take zavesti, morda podzavesti, o pravzaprav višjih ciljih etnologije od tistih, ki jih je dosegala Volkskunde, ne najdemo le pri Bastianu. Veliko pomembnih predstavnikov Völkerkunde, npr. Moritz Winterniz, Heinrich Schurtz, Friedrich Ratzel, Siegmund Günther, P. Wilhelm Schmidt, Richard Thurnwald, Wilhelm Emil Mühlmann, Hans Plischke, Alois Closs, Josef Haekel, Robert Heine-Gelder idr. (da na tem mestu naštejemo le najpomembnejše), se je pri vsej različnosti znanstvenih usmeritev izrazilo v tem smislu (gl. Lutz 1969:72—73). Razlog, da se tako pojmovanje znanstvenosistematskega dejanskega stanja nikoli ni uresničilo, je bil v tem, da niti navedeni avtorji pravzaprav niso razločevali Völkerkunde in etnologije. V Völkerkunde tudi ni bilo nujne potrebe po takem razločevanju; če so se zastopniki Völkerkunde označili za etnologue, je bilo to povsem ustrezno, ne glede na to, ali so jim bile jasne znanstvenosistematične povezave in možne odvisnosti obeh oznak ali ne. Za narodopisce pa je bilo to pomembno, kajti ko se je govorilo o etnologiji, so jo izenačili s Völkerunde, t.j. s preučevanjem naravnih ljudstev; in stroka, ki je želela spoznavati vrednejše kulture izvire lastnega ljudstva, ni želela imeti opravka z divjaki, črnci, primitivci.

Morda premalo vem, ali so v času po Bastianu premisleki tega problema, torej osnove za takšne nesporazume, na strani Völkerkunde; tako daleč ne vidim. Pri Volkskunde tega ni najti in tistim posameznikom, ki so vendar šli po »etnološki« miselni poti, je bilo namesto tega pripisano dozdevno »völkerkundlich«, t.j. drugačno strokovno početje. Take možnosti so bile zlasti pri preučevanju verovanja, ljudske medicine, verskih tem, votivov itn., pa tudi na področju pripovedne tradicije in njene vsebine. Kljubovalna razdalja nemških narodopisce do vsega, kar je bilo imenovano etnološko,

nam končno prinaša težave z našimi lastnimi strokovnimi kolegi v drugih evropskih deželah. Tudi sami so skoraj vsi vajeni imenovati svojo stroko — ki se pri nas imenuje Volkskunde — z oznako v materinščini. Švedi pravijo *folklivsforskning*, podobno Danci, Francozi govorijo o *arts et traditions populaires* itn. Vendar pri tem nihče nima najmanjše težave, da to stroko razume etnološko; kajti povsem natančno vedo, da tisto, kar raziskujejo, ne more biti pomešano ali celo zamenljivo s preučevanjem afriških domorodcev ali brazilskih Indijancev.

III.

Tretja faza razvoja za naš tematski splet je razpravljanje z našimi sosedi. Pri tem sta posebni znamenji evropski pogovor in skupno delo evropskih etnologov; in dosledno je bilo iskati in premisliti tudi evropske naloge stroke. Pri tem lahko zarišem le glavne poteze in upam, da brez pregrobeta poenostavljanja.

Izhodišče sega že v leto 1937, ko je Sigrud Erixon v novo ustanovljeni reviji »Folk-Liv« s sestavkom »Regionalna evropska etnologija« dal geslo za tematiko, o kateri razpravljanje nas še vedno zaposluje, kakor se vidi na tokratnem srečanju. Za kar si je prizadeval na Švedskem, je bila zares sodobna Volkskunde, ki je raziskovala tudi gospodarske in družbene razmere, povezoval je empirične poizvedbe in historične študije in se skušal oddaljiti od potrjevanja vrednosti tradicionalne vezanosti, kmetstva itn. Tako delo mu je omogočilo »etnološko« razumevanje strokovnih nalog. In pred očmi je imel spodbuditi tako naravnano delo tudi v drugih evropskih deželah, da bi lahko pozneje s primerjavo na trdni osnovi oblikovali širše veljavne poglede na življenje v evropskih razmerah. Erixonova pobuda je merila na razširitev in premagovanje medtem nastalih različnih nacionalnih specializacij in zožitev v stroki.

Ob koncu 30. let je bila navezana cela vrsta stikov, vse pa je bilo s političnim razvojem in drugo svetovno vojno za desetletje prekinjeno. Na vrsti mednarodnih posvetov že v poznih 40. in potem v 50. letih je bila obravnavana naloga »evropske etnologije«, na nekaterih celo samo ta tema. Po dolgoletni osamitvi so bile možnosti mednarodnih stikov za nemške narodopisce posebno pomembne in so-

delovanje s kolegi iz drugih evropskih držav so iskreno pozdravili. Ustrezno samorazumevanju nemškega narodopisja je bilo sodelovanje seveda opazno le na posamičnih področjih stroke ali v zvezi z določenimi metodičnimi projekti. Za Nemce je bil Sigurd Erixon pomemben raziskovalec predmetov in orodja, mnogi so njegov mednarodni pomen videli v vlogi usklajevalca dela za evropski etnološki atlas; vendar pa njegovega koncepta »evropske etnologije« zaradi tega poimenovanja na nemškem območju niso sprejeli. Da, obravnavali so ga, kakor da ga ni, kajti imeli so ga za zablodo, soglašati bi pomenilo končno se vendar podrediti »Naturvölkerkunde« (med drugim te že dolgo sploh ni bilo več).

Obrambna drža Nemcev se je v letih razvila v redno moteč faktor na vseh srečanjih, ki so poleg te teme vsakič imele za razpravljanje resnejšo temo. Zadnjič so ta vprašanja obravnavali leta 1955 na kongresu v Arnheimu. Naši prijatelji iz tujine so nemške zastopnike stroke postavili pred odločitev; slednji so v razpravi odgovorili izrazito odklonilno in s tem iz evropsko-etnološkega koncepta izvzeli Volkskunde, kakršna je bila na nemškem jezikovnem območju (za nadrobnejše posamičnosti gl. Lutz 1969: 65 f.). Vsi poznejši raznovrstni in plodno razvijajoči se stiki nemških in tujih narodopiscev zadevajo konkretne specialistične interese (stavbarstvo, verovansjske oblike, orodja, vernost itn.), ne pa znanstvenoteoretskih vprašanj na skupni strokovni ravni. Vprašanje razmerja Volkskunde z etnologijo, ki za naše evropske sosesde ni bilo nikoli nič drugega kakor vprašanje sistematične razvrstitve, je bilo pri nas v 50. letih spet docela enostransko in zoženo na povsem drugo vprašanje razmejitev Volkskunde od Völkerkunde, za kar pa v tem okviru sploh ni šlo.

Zunaj nemškega področja je šel razvoj naprej. Opazni dogodki so v 60. letih izid »International Dictionary of Regional European Ethnology and Folklore« v Københavnu, ustanovitev *Société Internationale d'Ethnologie et Folklore* v Atenah, prvi pariški zvezek »Ethnologia Europaea«. V vrtincu tega dogajanja je že v 60. letih kak nemški zastopnik Volkskunde rekel »etnološko«, kjer bi sicer rekel »volkskundlich«; vendar je očitno, da ni šlo za nov premislek temeljnih strokovnih

vprašanj, marveč za sledenje dozdevno novi mednarodni smeri.

Šele v stalnih razpravah (Köstlin/Kramer/Sievers (izd.) 1968; Brückner (izd.) 1971; ustrezní letniki »Zeitschrift für Volkskunde«) med letoma 1968 in 1970 se je sprememba pogleda Volkskunde razrešila sama po sebi. Ob sporu zgođovinarjev in družboslovcev v Volkskunde je prišlo do zahteve po kulturnoantropološki usmeritvi in do predloga, naj tako kakor evropski sosedi stroko razumemo etnološko. Da je bilo slednje končno sprejeto in je od takrat očitno samoumevno, mislim, da ni le nasledek prikaza prejšnjih razvojnih stopenj, ki sem jih zarisal in ki večinoma sploh niso bile poznane; vsaj tako pomemben, morda odločilen, je bil dokaz, da »etnologija« in »Völkerkunde« sploh nista sinonima in da je lahko oznaka »etnologija« znova koristno uporabna in tudi za nas »veljavna«, če smo prekinili z zoževanjem njenega vsebinskega pomena na Volkskunde.

Tako sem z zadnjimi potezami svoje skice prišel že do današnjih razmer. Ko sem 1968 prvič govoril o takih rečeh, sem za konec rekel tudi naslednje: »Zastopniki Völkerkunde bodo zagotovo pozdravili ta predlog in ustrezno uravnavo sistematizirane terminologije. Tudi pri njih sta Völkerkunde in etnologija še vedno zamenljivi oznaki in prisiljeni so govoriti še o neki nad njima stoječi »splošni etnologiji«; ali »etnologiji v pravem smislu«, kakor je to imenoval npr. Wilhelm Emil Mühlmann. Take pomožne rešitve tudi niso več potrebne.« (Lutz 1969: 79) Ne vem, kako daleč so zastopniki Völkerkunde v letih od takrat o tem razmišljali ali takšna vprašanja med sabo obravnavali. Morda so bile druge stvari pomembnejše. Za skupen pogovor zastopnikov Volkskunde in Völkerkunde o skupnih vprašanjih obeh etnoloških strok bi bilo vendarle pomembno, da so pred tem jasno določena osnovna pravila.

Ta posvet bo zagotovo pokazal, koliko različnega najdemo že pod nomenklaturno streho »evropske etnologije«. Absurdno bi bilo posegati v tako mnogovrstnost, se poenotiti ali utrditi določeno usmeritev. Menim, da je pomembno in smiselno, da tisto, kar nas druži v našem delu, tako vprašanja kakor cilje, vedno znova premislimo in si pojasnimo, kje tečejo povezave in kje se srečujejo interesi, ki so nas pripeljali sem.

LITERATURA

- Bastian, Adolf
1881: Die Vorgeschichte der Ethnologie. Berlin.
- Brückner, Wolfgang (izd.)
1971: Falkensteiner Protokolle. Frankfurt/M.
- Hyltén-Cavallius, Gunnar Olof
1864-68: Wärend och wirdarne. Ett försök i svensk etnologi 2 zv. Stockholm.
- Köhler, Johann David
1745: Kurtze und gründliche Anleitung zu der Alten und Mittlern Geographie. 2. izd. Zv. 1. Nürnberg.
- Köstin, Konrad/Kramer, Karl-S./Sievers, Kai Detlev (izd.)
1968: Volkskunde im 19. Jahrhundert. Ansätze, Ausprägungen, Nachwirkungen. Kiel.
- Löwenberg, Julius
1866: Geschichte der Geographie von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart. Berlin.
1876: Anton Friedrich Büsching. V.: Allgemeine Deutsche Biographie. Zv. 3. Leipzig.
- Lubach, D.
1863: De bewoners van Nederland. Grondtrekken eener vaderlandsche ethnologie. Haarlem.
- Lutz, Gerhard
1969: Volkskunde und Ethnologie. V: Zeitschrift für Volkskunde 65 : 65-80
1971/72: Volkskunde, »Lehre vom Volke« und Ethnologie. Zur Geschichte einer Fachbezeichnung. V: Hessische Blätter für Volkskunde 62/63 : 11-29.
1973: Johann Ernst Fabri und die Anfänge der Volksforschung im ausgehenden 18. Jahrhundert: V: Zeitschrift für Volkskunde 69 : 19-42.
1980: Geographie und Statistik in 18. Jahrhundert. Zu Neugliederung und Inhalten von »Fächern« im Bereich der historischen Wissenschaften. V: Rassem, Mohammed/Stagl, Justin (izd.), Statistik und Staatsbeschreibung in der Neuzeit. Interdisziplinäres Symposium in Wolfenbüttel 1978. Paderborn.
- Moravia, Sergio
1973: Beobachtende Vernunft. Philosophie und Anthropologie in der Aufklärung. München.
- Riehl, Wilhelm Heinrich
1859: Die Volkskunde als Wissenschaft. V: Riehl: W. H., Culturstudien aus drei Jahrhunderten. Stuttgart.
- Ripley, W. L.
1899: A Selected Bibliography of Anthropology and Ethnology of Europe. Boston, Mass.
- Stagl, Justin
1974: August Ludwig Schölzers Entwurf einer »Völkerkunde« oder »Ethnographie« seit 1772. V: Ethnologische Zeitschrift (Zürich) 2 : 73-91.
1980: Die Apodemik oder »Reisekunst« als Methodik der Sozialforschung vom Humanismus bis zur Aufklärung. V: Rassem, Mohammed/Stagl, Justin (izd.). Statistik und Staatsbeschreibung in der Neuzeit. Interdisziplinäres Symposium in Wolfenbüttel 1978. Paderborn.
- Winter, Ernst
1947: Die Stellung Adelbert von Chamisso in der Entwicklung der Volkskunde und der Völkerkunde. Diss. phil. Göttingen.

1 Prevedeno besedilo je uvodna razprava G. Lutz na mednarodnem posvetu o evropski etnologiji. Natisnjeno je bilo v zborniku Europäische Ethnologie (ur. H. Nixdorff, T. Hausschild, izšlo pri berlinski založbi D. Reimer leta 1983), o katerem poročamo v tej številki Glasnika SED. Izvirni naslov: Die Entstehung der Ethnologie und das spätere Nebeneinander der Fächer Volkskunde und Völkerkunde in Deutschland, str. 29-46. Dr. Gerhard Lutz je profesor v hamburškem seminarju za nemško starinoslovje in etnologijo. Pri prevodu se je kot težavno pokazalo slovenjenje terminov Volkskunde, Völkerkunde, Ethnographie in Ethnologie in njihovih izpeljank. Namreč: v naši (slovenski) strokovni terminologiji smo navedene izraze poenotili v »etnologijo«, njen tematski (regionalni) obseg pa natančneje določamo z ustreznim prilastkom. V teoretskem pogledu smo zavrgli vsakršno razločevanje med etnografijo in etnologijo (vsaj za našo rabo), torej (danes!) nimamo razlogov za ločevanje deskriptivnega in analitično-sintetičnega pri znanstvenem delu. Nedvomno je na to vplivala domača strokovna tradicija, ki se je razmeroma pozno sama poimenovala, po drugi strani pa sodobna izhodišča etnološke vede na Slovenskem v zadnjih desetletjih. Vendar se zdi, da je terminološke razločke potrebno ohraniti, ko govorimo o tujih etnoloških šolah oz. o njihovi zgodovini. Pričujoče besedilo se namreč ukvarja s pomenskimi, torej strokovnimi vsebinskimi vprašanji, ki jih diferencirajo tudi navedeni izrazi. Iz besedila samega je to dovolj razberljivo. Zato v besedilu ohranjam nemška izraza Volkskunde in Völkerkunde (za domače narodopisje in narodopisje ljudstev sveta) nemški »Ethnographie« in »Ethnologie« pa slovenim z etnografijo in etnologijo.

POTI IN LJUDJE SKOZI OKNO IN SRCE ETNOLOGA

IVANKA POČKAR

V Péčice se skozi dolino Močnika vije tihotna gladka cesta. V tišino zaseka le zven sekire, sem in tja brnenje traktorja. Če bi cesta ne peljala dalje, bi se zdelo, da si zašel. Vendar, tu so znaki nekdanjega življenja: razpadajoči mlini, ki jih je od Spodnje Pohance do Osredka potok Močnik gnal kar sedem. Peščáni so izbirali, kam bodo nesli mlet. Na motvozih v vrečah ali bren-tah, pletenih iz ržene slame, so četr-t ure nosili do Godlerjevega in tri četr-t ure do Fakinovega mlina; nižje spodaj so bili še boljši mlini, tja so dajali mlet pšenico. Vsi mlini tod so utih-nili. Srečam lahko le samotarsko Moniko s kilogramoma moke v plastični vrečki, na kakšni na videz opuščeni bližnjici skozi gozdove. Pet kilometrov gozdnega Močnika se zdi kot obrambni pas čiste in nove pokrajine, ki se iznenada odpre v podnožju Péčic. Tako na široko se odpre da bi skoraj ne vedel, kam na-prej; potem zagledaš cerkev v daljavi in cesta te v ovinkih po-pelje skozi vas.

Križe in Péčice sta od središča občine med najbolj oddaljenimi kraji. Avtobus vozi sem le ob delavnikih, druge dni pa večidel prebivalcev tako ali tako ne ho-di v Brežice. Tu imajo vse naj-nujnejše, razen telefona. Sicer pa so od nekdanj vajeni skrom-nosti, s katero meščani včasih nočemo, včasih ne moremo pre-

živeti. Na kulturne prireditve izven svojega kraja skoraj ne hodijo, o Cankarjevem domu po-vprečni krajan ne razmišlja, ker mu ni dostopen. Njihovo življe-nje je prej tednik kot dnevnik, Déla ne naročajo, Nedeljskega z Ognjiščem in Družino odnesejo domov po nedeljski maši. Takrat se zberejo okoli cerkve in na »puššanku« pred trgovnico. Iz-menjajo novice, popijejo pivo in se odpravijo v spokojni nedeljski popoldan.

Jutra se začenjajo zgodaj. Otroci pred cerkvijo glasno igrajo no-gomet vse do odhoda avtobusa, ki jih popelje v artiško šolo. Spet se vas pogrezne v tihoto. Maka-damska gozdna pot me v zavojih pripelje na Goli vrh. Oblaja me pes in si oddahne, ko sem mimo. Na vrhu je prepah; veter ga je obril in mu dal ime. Ozrem se na Monikino. Uboga, nezaupljiva Monika. Ves tvoj travnik sem že prestopila ničkolikokrat, brska-joč po tvoji samoti. Ti imaš svoje brége, svoja živínčeta, svoje po-ti, daleč, čimdlje od ljudi. Ka-dar pridem, me gledaš iz svojega strtega srca skozi čisto majhno odprtino, z velikimi nezaupni-mi očmi, ki beže, in v mislih z vinjekom v rokavu. Ni vstopa.

Daleč smo si, kot tí brégi: gledaš vanje, pa jih ne moreš doseči, ne pretèči. Vidiš jih, pa jim ne mo-reš pomagati k sebi. Koliko nas je, podobnih tebi, Monika. S to grozljivo samoto, prepuščeni sa-

FOTO: IVANKA POČKAR

GUSTELJ IN KRISTINA KLAVŽAR NA POTI V GORCO.

SREČANJA Z DOLGIM GUSTELJNOM ME SPOMNIJO
NA POVEDKE O VELIKIH, A PLAHIH AJDIH, KI SO BOJDA ŽIVELI TOD.

mi sebi. Prvič občutim takšno brezmočje ob teh strmih bregéh, ki jih je tako težko sestaviti v celoto. Stopam hitreje v breg, da zbežim in da ujamem, pa hitro ne pridem daleč. Kriške brége je tako zelo težko sestavljati. Težka kombinacija kot pri ljudeh.

Sem pot ne pripelje mnogo ljudi. Ni gostiln. Tu so hišice s posebnimi ljudmi.

Mimo Kosove domačije stopam med kukavičjim petjem in nepisnim vonjem prvomajskih trav. Ne zdi se mi verjetno, da tu nihče več ne živi.

Vendar — vrsta na videz še čisto živih poslopij na robu grebena Golega vrha sameva. Stan je prazen, hiša mrtva. Zazdi se mi, da neupravičeno brskam po preteklosti stanovalcev. Le zakaj me ni bilo sem, ko so bili še tu, živi in navzoči? Če bi bila arheolog, bi mi bilo zaradi tega nenehno žal. Zdaj hodim po njihovih ostankih, brskam med protezami in oguljenimi fotografijami, se jezim nad prahom mnogih let, ki je prekril sledove golobjih nožic zgoraj v golobjaku nad hišo. V mislih pometam stezice okoli hiše, sédem na betonsko stopnico ali počepnem ob pragu pod kletko kavke Lede. Mnogo so mi povedali o nekdanjih stanovalcih, zato si danes popoldne tu v mislih rišem njihovo življenje. Lahko si utrgam dišečo pržuljko in si jo denem med obleko, z njo odišavljena grem lahko na božjo pot ali k maši, nesem jo lahko k pišečkemu spomeniku in jo položim tam v spomin padlim junakom.

V vrtu odrežem zeljno perinko, da bo imel kruh, vsajen v peč na zeljnem listu, prijetnejši okus. Med potonikami in gartrožami

iz gred zadiši po timijanu in šetrjki. Lahko se sprehodim pod orehi, laškimi lešniki ali naprej med tepkami, avgustovskimi dišočkami, ovsenkami in rženkami; od drugod mečejo name sence jablane z avgustovskimi ožbatovkami, rožmarinkami, jesenskimi špički, moškotévkami in brtavkami. Od božjega drevca mi pogled uide v dolino. Čudovito velik svet je pod mano, sicer pa veliki mali svet za vse tiste, ki so bili v Ljubljani enkrat ali nobenkrat v življenju. Ničesar niso izgubili. Od tod je razgled enkrat za vsakokrat. Modro in umirjeno, skrito vetrom in božajoč pogleda mimohodcev, je nanizana domačija Kosovih, na vrhu in vendar enkratno nevsiljivo.

Nekdaj je bilo na Kosovem živahno. Številne pletene posode in metle v hiši pričajo o bogati hišni dejavnosti. Iz vseh kotov in koticov se kažejo peharji, košarice, caje, korbe in sevnice. Hiša je od nekdanj brez elektrike. Hanzekovi predniki so pletli koše in košarice ob siju trésnika ali špárovca, ki so si ga napravili iz spraznjene škatlice globina, v kateri se je namakala flanelasta krpica v petroleju. Za časa Hanzekovega pletarstva in Tonovih šušarskih popravil je v hiši nad mizo s stalnega mesta brlela čedna petrolejka. Ob njenem siju je Tonka spletala venčke iz pušpana in papirnatih rož. Še pred desetletjem so živeli stanovalci brez omar in štedilnika, za prostorno garderobo jim je služil ajhker (kašča), kjer so na lesenih klinih spod stropa visele obleke. Istočasno so se v prostoru tudi preoblačili, perilo so redko prali, posušili pa so ga na rantah »gajnka«, ki se kot podaljšek izteza iz zgornjega prostora ajhkerja. Obleke so zračili

*In življenje je to,
kar v njem cvete,
recimo kostanji
in potka,
ki med kostanji gre,
in dnevi nevsakdanji.
(Ervin Fritz)*

PLES Z »MASKORO«
NA GODLERJEVI OHCETI

MATI IN OČE GODLER
MED ČAKANJEM
NA SVATE

FOTO: IVANKA POČKAR

enkrat v letu, sicer pa so bile v velikem garderobnem prostoru tako na redko posajene, da so se zračile same ob sebi. Tu je spod stropa visel kak kos mesa, v lončenih mauzerjih pa je bila shranjena mast. Z žganjem iz pletenke so imele ženske ob priliki bolezni navado poplahniti po grlu zmečkano rastlino roženvirmana.

Omara v hiši je bila namenjena hranjenju jestvin. Kuhali so v peči in ker so bili piskri težki, so jih na burklah zapeljali v peč na valjčku. Drva so sušili kar sproti v peči, Ančka je celo v največjem snegu hodila v gozd drv iskat. Stik z naravo je bil najmožneje pester; stranišče na Kosovem iščeš zaman. Pozimi je bila gotovo trpko hladna hoja po vodo z brento k izvirku nad Zlámáním potokom, ki ni nikoli presušil.

Srečanja z dolgim Gusteljnom me spomnijo na povedke o velikih, a plahih Ajdih, ki so bojda živeli tod. Ko so na Daljni gori gradili cerkev, je ženska tega rodu menda zlahka nesla kad vode tja, istočasno pa je še lešnike obirala in otroka nesla v naročju. Če so apnenice že tedaj žgali, ne vedo, gotovo pa bi bila lepa zidana Gusteljnova apnenica po meri tudi kakšnemu od njih.

V Péčicah se zadnja leta kadi le še iz štirih apnenic, kar je štirikrat manj kot pred desetimi leti. Sezidati jo zna še redkokdo, vendar, kdor zna, zna, in Gustelj bi

jo mogel sezidati z zavezanimi očmi. Nič čudnega, saj jih je sezidal že kakšnih tisoč, naučil pa se je apnariti od očeta. Težko delo je to, kar hudičevo ob takšni vročini vlagati drva v kurišče vsakih pet minut. Da ga bo enkrat vzelo tam v tisti peklenski luknji, pravi simpatični veliki Gustelj.

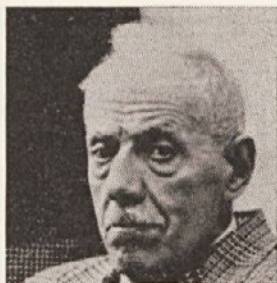
Pod večer je bilo, ko sem se oglašila pri Godlerjevi hiši. Leta 1887 so jo sezidali italijanski zidarji kot plačilo za hrano in pijačo, medtem ko so zidali tu cerkev. Tedanja gospodinja iz Stare vasi pri Krškem je jokala, ko so ji naročili, naj kuha še za štirideset zidarjev, kajti poleg družine je morala nahraniti še dvanajst težakov na njivi. Pa jo je zidarski mojster potolažil, naj skuha zjutraj polento, zvečer pa spet polento in dobro naj jo soli, da bodo laže pili. In popili so 90 hektov vina.

Ko vstopim, mati ravno čisti vrata in okna in vežo belijo. Jutri se poroča zadnji sin in mlada bosta ostala na kmetiji.

Pred gostijo se povabim k njim. Hišni portal krase sveže bele rože, ki se ponovijo na mizi, oknih in okoli Križanega. Podenj bosta sredi gostov sedla nevesta in ženin. Mati si češe lase in jih spleta v dolgo vitko kito, še zadnjič, preden bo sin podpisano pripadal drugi. V kuhinji diši po obilju, ki naj pričara prav takšno obilje v življenju, ki nam prihaja naproti.

RAJKO LOŽAR

1904—1985

Rajko Ložar je bil rojen v Ljubljani, 29. avgusta 1904. leta. Študiral je klasično arheologijo na novoustanovljeni Univerzi v Ljubljani pri dr. V. Moletu in dr. J. Mantuaniju, umetnostno zgodovino pri dr. I. Cankarju in filozofijo pri dr. F. Vebru. Triindvajsetleten je leta 1927 promoviral na Dunaju iz klasične arheologije in postal tako doktor filozofije.

V obdobju 1928—1940 je služboval v Narodnem muzeju v Ljubljani kot kustos — vodja oddelka predzgodovinske arheologije. V obdobju 1940—1945 je bil najprej vršilec dolžnosti, nato pa ravnatelj Etnografskega muzeja. Kot docent je predaval arheologijo na ljubljanski Univerzi, bil urednik Doma in sveta, Ilustracije in Etnologa ter znanstvene knjižnice Klas. Po drugi svetovni vojni je bil v obdobju 1956—1969 (do upokojitve) ravnatelj mestnega muzeja v Manitowocu v ZDA. Umrl je 4. januarja 1985 v Milwaukeeju v ZDA. Ložarjeva bibliografija šteje preko 265 enot in sicer s področja alpinizma, arheologije, arhitekture, narodopisja, umetnostne zgodovine, kritike in drugih obrobni področij. Čeprav po številu prevladujejo arheološki prispevki, je Ložarjevo delo z narodopisnimi prispevki zapisano tudi v zgodovini slovenske etnologije.

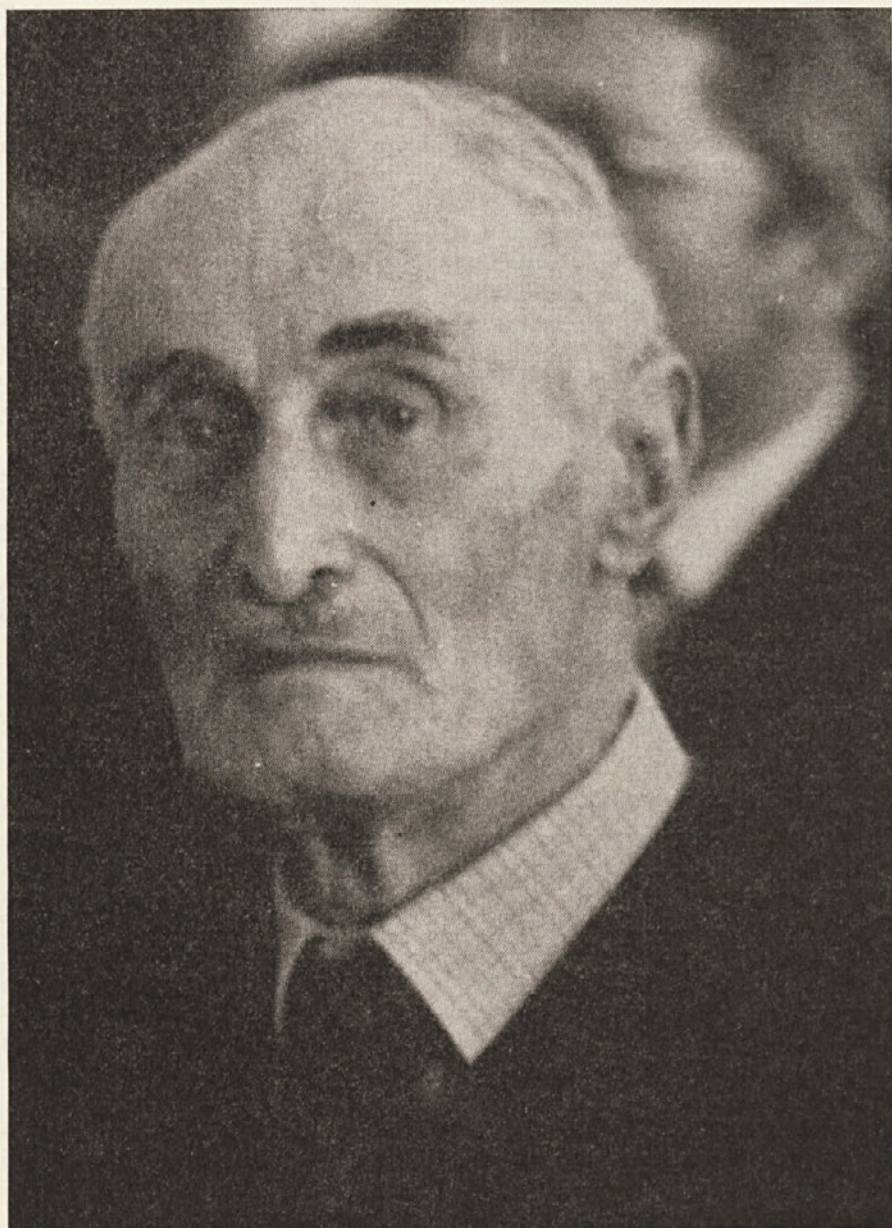
Najvažnejše in največkrat omenjano Ložarjevo delo na področju etnologije je *Narodopisje Slovencev*, v dveh delih. Prvi del je izšel leta 1944. Napol tiskani drugi del sta po Ložarjevem odhodu dokončala Ivan Grafenauer in Boris Orel.

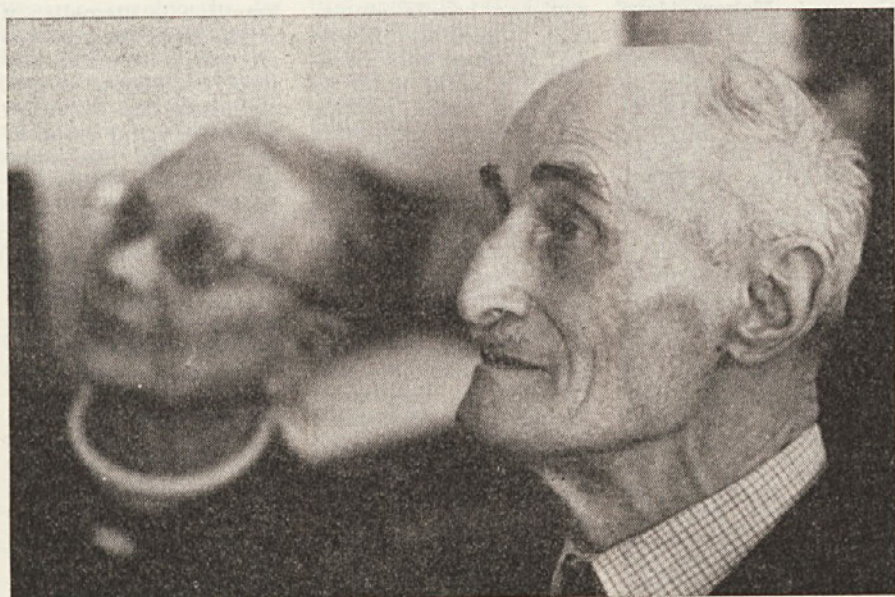
Za Narodopisje je Ložar pripravil Predgovor in poglavja: Narodopisje, njegovo bistvo, naloge in pomen, Naselje in zemljišče, Kmečki dom in kmečka hiša, Pridobivanje hrane in gospodarstvo in Ljudska hrana.

Sledeč Ložarjevim teoretskim pogledom, je narodopisje veda, ki obravnava narod in tvorbe njegove kulture. Zato je njegovo bistvo odvisno od opredelitve pojma »narod«. Pri opredeljevanju tega pojma in pojmov kot so narodopisje, etnologija in etnografija, pa Ložar ni imel najbolj srečne roke. Dokaj sinkretistično je zbral v svoj teorem poglede različnih takratnih avtorjev, kot so: Veber, Spamer, Haberlandt, Geramb in drugi, ki sta jih etnološka teorija in praksa (zlasti povojna) v dobršni meri prerasli. Kljub temu ne moremo zanikati Ložarjevega pionirskega poizkusa teoretičnega opredeljevanja predmeta etnološke raziskave, v takrat komaj dobro razvijajoči se slovenski etnologiji.

Slovenskim etnologom so znani tudi drugi Ložarjevi etnološki prispevki v predvojnem Etnologu (med njimi npr. Mali kruhek in drugi podobnjaki na Slovenskem, v Etnologu X-XI, 1936), medtem ko njegovi članki, objavljeni po letu 1945, niso dostopni.

DR. MILOVAN GAVAZZI, DEVETDESETLETNIK

V Zagrebu so se 31. januarja 1985 zbrali v prostorih Hrvaškega etnološkega društva številni jugoslovanski etnologi, na proslavi 90 letnice rojstva dr. Milovana Gavazzija, staroste hrvaške in jugoslovanske etnologije.

Prisotni so spregovorili o slavljenčevem plodnem delu in mu čestitali ob visokem jubileju.

Čestitkam se pozno, a iskreno pridružuje tudi Glasnik Slovenskega etnološkega društva, s fotoreportažo omenjene zagrebške proslave.

Gorazd Makarovič

SLOVENSKA LJUDSKA UMETNOST

ZGODOVINA LJUDSKE UMETNOSTI NA KMETIJAH

Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1981, 429 strani, ilustracije, angleški povzetek.

Čeprav je Makarovičeva knjiga izšla že leta 1981, doslej ni bila deležna podrobnejših prikazov ali kritike v etnoloških strokovnih glasilih. Kljub temu, da jo je torej strokovna publicistika prezrla, pa knjige že dolgo ni več na knjigar-niških policah in tudi v javnih in strokovnih knjižnicah ni lahko priti na vrsto za izposajo. Zanimivo bi bilo dognati zakaj je na eni strani stroka knjigo tako rekoč ignorirala, na drugi strani pa strokovnjaki (pri tem mislim predvsem na etnologe muzealce in konservatorje) brez nje danes težko opravljajo svoje delo. Pričujoča recenzija Makarovičeve knjige ne bo mogla odgovoriti na vsa vprašanja, ki se zastavljajo ob obeh navedenih in nasprotujočih si odmevih. Lahko le upamo, da bo poudarjanje značilnosti obsežnega Makarovičevega dela nekoliko ublažilo dosedanji molk.

V zvezi z Makarovičovo knjigo Slovenska ljudska umetnost, je na prvem mestu vredno omeniti avtorjevo dosledno prizadevanje za definiranje področja, ki ga kot raziskovalec obravnava. Čeprav Makarovič na ljudsko umetnost v svoji knjigi ne gleda z etnološkimi očmi (v celotnem tekstu knjige, ki šteje 429 strani, ni niti enkrat

zapisana beseda etnologija, etnolog ali etnološki), je omenjeno prizadevanje kljub temu za etnologe lahko poučno, saj slovenska etnologija mnogokrat boleha za slabo definicijo področja raziskovanja, pa ne samo v smislu teoretičnega definiranja predmeta raziskave, ampak tudi v smislu opredelitve meja svojega interesa pri posameznih projektih. V doslednem Makarovičevem izogibanju Etnologiji kot izbranemu parametru raziskovanja je morebiti vzrok, da so etnologi knjigo ignorirali, nikakor pa ni to opravičilo, da se ne bi skušali iz avtorjevega metodološkega pristopa kaj naučiti. Konec koncev Makarovič obravnava poglavje slovenske ljudske kulture, ki je v predvsem obdobju pomenilo preizkusni kamen (slovenske) etnološke teorije. Makarovičeva knjiga je v vsej svoji obsežnosti in temeljitosti skoraj korpus slovenske »likovne umetnosti na kmetijah«. Ta izraz je Makarovič iznašel, da bi se izognil nesporazumu z izrazom ljudska umetnost in da bi hkrati zamejil področje raziskovanja. Po njegovem mnenju se »ljudske umetnosti kot zvrsti nikoli ni posrečilo zadovoljivo opredeliti«. (str. 5) Takole pravi v uvodu: »Naziv umetnost na

kmetijah je utemeljen v zgodovinski biti umetnosti. Umetnost vedno nastaja v družbeni skupini; umetnostni razvoj je posledica, delni vzrok in del razvoja skupine.« (str. 5) Zato Makarovič opazuje umetnostno »tudi kot del strukture, v kateri je bilo ustvarjeno.« (str. 5) Ta opazka je najbolj očitni in izzivalni nastavek za etnološko preučevanje »likovne umetnosti na kmetijah«. Doslednejša izvedba nakazane usmeritve bi lahko dala močan etnološki karakter celotnemu delu. Tako pa se omeji na posamezne opombe in ilustracije, kot na primer: »Vaški vodnjak je bil neke vrste družabno zbirališče. Okrašene vedrice, s katerimi so dekleta in žene vsak dan prihajale po vodo, so tudi navzven predstavljale veljavnost kmetij . . .« (str. 242), ali, »Takšno vlogo žepne ure ilustrira podatek, po katerem so nekateri kmetje nosili vidne verižice brez ur. Če so za koga ugotovili, da nosi verižico brez ure, so ga zaničevalno vprašali, koliko je ura.« (str. 213) Podobnih opažanj je v knjigi vse polno.

Gradivo v knjigi je izredno pregledno urejeno in prikazano. Čeprav uvod zavzema samo dve strani, je v njem na kratko povedano vse, kar

moramo vedeti o metodološki usmeritvi in namenih. V uvodu je pomembno pojasnilo, ki ublaži morebitna pričakovanja, da bo snov obravnavana zgodovinsko, razvojno. Umetnost na kmetijah je sistematizirana v 5 umetnostnih skupinah, oblikovanih na podlagi razmerja »med likovno umetnostjo in življenjem na kmetijah« (str. 6) Časovno zajema pregled vsake skupine obdobje od prvih ugotovljenih in ohranjenih spomenikov (za nekatere je to že 16. stoletje), do časa med obema vojnama. Zgodovinski razvoj je sumiran v kratkem sklepnem zaključku ki prikaže politično in gospodarsko zgodovinsko kuliso umetnostnega dogajanja na kmetijah.

Avtor že v uvodu dopusti možnost, da so sklepi lahko nepopolni zaradi malega števila ohranjenih in dostopnih umetnostnih predmetov. To je seveda tveganje pri vsakem sklepanju, ki temelji na predpostavki, da je raziskava zajela vse obstoječe gradivo. Na vsak način pa je pomembno, da raziskava operira s končnim številom elementov (z »množico« v matematičnem smislu), kar šefe omogoča znanstveno preučevanje strukture in zakonitosti. V tem, kako si je Makarovič ustvaril ta osnovni predpogoj za preučevanje slovenske ljudske umetnosti, je po mojem mnenju največji doprinos pričujoče knjige. Znanstvena osvetlitev neke problematike se ne zgodi z natančnim opisovanjem tvarine (mukotržno nizanje podatkov nastopi šele v drugi fazi dela), ampak s koncipiranjem zorne-

ga kota opazovalca ter z globalno fiksacijo predmeta raziskave. Ideja, koncept je tisto, ki z ostrim rezom izloči obravnavani predmet raziskave iz kaosa in poljubnosti vsakdanjega življenja. Žal moram na tem mestu opozoriti, da ima Makarovičeva težnja po zamejitvi področja raziskovanja tudi svojo negativno posledico. Vidim jo v tem, da je določene obrobne likovno-ustvarjalne manifestacije izločil iz kroga svoje pozornosti, oz. jih je žrtvoval zaradi stroge zahteve po končnem številu raziskovanih elementov. Seznam predmetov in likovnih manifestacij bi se očitno preveč razširil, če bi vključil na primer poglavje o oblikovanju (dizajniranju) vsakdanjih predmetov in orodij, ki niso likovni v tradicionalnem smislu, vendar odražajo oblikovalsko ustvarjalnost posameznikov in skupine skozi likovno kulturo orodja in predmetov. Izrazite me je ni, tudi avtor je ne omenja, toda razvidno je, da so v knjigo vključeni le predmeti, ki so okrašeni, dekorirani. Makarovič uporablja izraz »likovno oblikovano pohištvo« (str. 405). Pravi: »Večina likovnega oblikovanja iz 19. stol. je tesno povezana z uporabnimi predmeti« (str. 407), vendar kot vidimo, njihovega oblikovanja ne šteje za likovno dejanje, pač pa njihovo okraševanje.

Odprto ostaja seveda tudi vprašanje raziskovalčevega zornega kota po tistem, ko je opravil »metodološki rez«. Kakšna so Makarovičeva merila, s katerimi je izmeril »likovno umetnost

na kmetijah«, oz. za kakšno znanost gre pri tem? Zdi se mi, da podnaslov »zgodovina . . .« ne izčrpa naše radovednosti in tudi ne same vsebine knjige. Vsako poglavje je obogateno s številnimi informacijami, ki osvetljujejo uporabo in razvoj posameznih umetnostnih izdelkov, tako z informacijami etnološkega značaja, kot tudi z drugimi, npr. čisto tehničnimi. Zdi se, da gre za izrazito muzealski pristop k obravnavani tematiki. To je pristop, ki amalgamira poglede različnih strok, ki se srečujejo v muzeju: etnologije, umetnostne zgodovine, restavracije, itd. Če je to točno, potem je Makarovičeva knjiga dober argument za predvidevanje o specifični (prilagojeni) vlogi tradicionalnih strok v muzeju. Razumljivo je, da ima etnologija velik delež pri obravnavi ljudske likovne umetnosti. V seznamu navedene literature in virov je dobra četrtina etnoloških enot.

Predstavitev »likovne umetnosti na kmetijah« sloni na številnih, večinoma črno-belih, pa tudi barvnih fotografijah (641). Avtor, ki je zelo naklonjen uporabi fotografije in tudi sam odličen fotograf, že v uvodu opozori morebitne tradicionalno usmerjene bralce, da v opisih ne ponavlja tistega, kar je povedano že s sliko. Fascinantno število likovnih predmetov s slovenskih kmetij, ki jih je avtor zbral po vsej Sloveniji, spregovori neposredno s svojim vizualnim bogastvom.

EVROPSKA ETNOLOGIJA

Theorie — und Methodendiskussion aus ethnologischer und volkskundlicher Sicht (Tagungsband zum Workshop »Europäische Ethnologie« vom 28. 3. bis 2. 4. 1982 in Berlin). /izd. Thomas Hauschild, Heide Nixdorff. Berlin D. Reimer, 1983, (Veröffentlichung des Museums für Völkerkunde Berlin, Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz) Etnologische Paperbacks, 305 str.

Razpravljanje o evropski etnologiji kot enoviti stroki, ki bi zmanjšala razločke med posamičnimi nacionalnimi vedami, ni novo, saj je bolj ali manj intenzivno potekalo že v 50. letih, npr. na mednarodnem etnološkem kongresu v Arnhemu leta 1955, se nadaljevalo v 60. in 70. leta in se na mednarodnih srečanjih obnavlja z novimi teoretskimi pogledi in raziskovalnimi rezultati tudi v 80. letih. Gradivo s takih posvetov je pogosto našlo prostor v reviji *Ethnologia Europaea* in v samostojnih izdajah. Korenine tega dogajanja so v obliki raznovrstnih stikov med evropskimi etnologji pognale že pred 2. svetovno vojno, spodbudil pa ga je leta 1937 Sigrud Erixon, ko je v reviji *Folk-liv* objavil sestavek »Regionalna evropska etnologija«. Prižadeval si je za skupno, sodobno usmerjeno raziskovalno delo (preučevanje gospodarskih in socialnih razmer, povezovanje empiričnih rezultatov s historičnim znanjem), ki bi kasneje omogočilo oblikovanje širše veljavnih pogledov na življenje v evropskih razmerah. Nujno se mu je zazdelo preraščanje nacionalnih specializacij in zožitev v stroki, pa tudi uveljavitev primerjalnih načel.

Pričujoči zvezek iz serije *Ethnologische Paper-*

*backs*¹, ki jo izdaja berlinska založba Dietrich Reimer, prinaša gradivo s posveta »Evropska etnologija« v Berlinu leta 1982. Njegova vsebina je popis današnjih vprašanj in problemov t. i. evropske etnologije: prispevki prikazujejo zgodovino in razmejitev med »konkurenčnima« strokama — *Volkskunde* in *Völkerkunde*², obravnavajo terensko delo in historične metode v etnologiji. Avtorji razprav in diskusijskih prispevkov so ugledni nemški in drugi evropski etnološki kot zastopniki različnih usmeritev: želijo se seznaniti z raznovrstnostjo strokovnih pogledov jih morda tudi naravnati k skupnemu cilju, predvsem pa pojasnjevati nove pogoje posamičnih disciplin.³

Tako imenovana »delavnica« evropske etnologije je predstavila tri glavne teme:

1. Zgodovina in oblikovanje ved s posebnim poudarkom na razmerju med *Volkskunde* in *Völkerkunde* na nemškem jezikovnem območju
2. Terensko raziskovanje v evropski etnologiji
3. Historične metode v evropski etnologiji

Središčni problem prvega tematskega kroga sta torej *Volkskunde* in *Völkerkunde*. Priporočilo arnhemskega kongresa je narekovalo rabo termina *Volkskunde* za regionalno ali evropsko etnolo-

gijo — etnografijo, ki jo skupaj s *Völkerkunde* povezuje koncept »etnologija«. Vse do takrat in še kasneje pa je bila na nemškem govornem področju etnologija soznačnica *Völkerkunde*, ki se je seveda ukvarjala s preučevanjem zunajevropskih kultur. Omenjeno razmerje je bilo v drugih evropskih deželah manj problematično, kajti razdalja med vedo, ki preučuje domače ljudstvo in kulturo, kakor koli jo že imenujejo, in med etnologijo kot sintetično vedo, ki ne razločuje praktičnega in teoretskega dela in njene podobe ne določa regionalnost, je (bila) majhna ali pa je sploh ni (bilo).

Kako se je to razmerje oblikovalo in razvijalo na Nemškem zgodovinsko analizira Gerhard Lutz (naslov prispevka: *Die Entstehung der Ethnologie und das spätere Nebeneinander der Fächer Volkskunde und Völkerkunde in Deutschland*). Podrobno pojasnjuje vsebino terminov *Volkskunde*, *Völkerkunde*, etnografija in etnologija, ki se uveljavijo v razsvetljenski členitvi prej enovite znanstvene historiografske tradicije. Razmerju med omenjenimi termini in nosilnimi vedami (zgodovina, geografija, državoznanstvo, statistika) sledi od razsvetljenstva prek 19.

v 20. stoletje, ko se je razmeroma dolgo, skoraj do 70. let, ohranjal prepad med romantično in filološko usmerjeno Volkskunde in Völkerkunde kot vedo o primitivnih in eksotičnih deželah, neproučen pa je ostajal prostor evropskih dežel. Lutzev prispevek, ki je zagotovo eden med tehtnejšimi, je dobro poznarilo in hkrati tudi dokaz, da zgodovine stroke ne gre zanemarjati: šele take analize so omogočile ustrezno razumevanje razmerja med strokami in opozorile na znanstveno površnost, ki je bila pogosto, vsaj v Nemčiji, razlog za dolgo trajajoče nesporazume med zastopniki Volkskunde in Völkerkunde.

Da razdalja med obema disciplinama še vedno ni zblížana dokazuje tudi Ulla Johansen (Kritische Bemerkungen zum Stand der deutschen Völkerkunde für die Kollegen von der Europäischen Ethnologie), in to z vidika Völkerkunde, ki kljub notranji krizi pri proučevanju zunajevropskih kultur še vedno ne išče nikakršnih možnosti povezav na evropskih tleh.

Günter Wiegmann (Die Beziehung zwischen Volkskunde in der Nachkriegszeit) se ukvarja z razmerjem med Volkskunde in Völkerkunde v povojnem času. Nedolžnost izjemno nazorno kažejo že obravnave obeh gesel v temeljnih povojnih etnoloških priročnikih. Wiegmann ugotavlja, da je bilo seveda z izjemami, medsebojno oplojevanje obeh ved razmeroma skromno tako v predmetnem kakor teoretskem pogledu. Do zblíževanja je prišlo v

formalni (preimenovanje ustanov, revij s pridevkom »etnološki«) in raziskovalni praksi (preučevanje selitvenih procesov, študij akulturacije, raziskave krajevnih skupnosti, sredozemske in balkanske študije), pa tudi v interdisciplinarnih seminarjih šele v 70. letih. Vendar s tem problem ni razrešen. Avtor namreč poudarja položaj etnologije kot majhne vede — označuje ga kot začaran krog: za majhno vedo je značilno nesorazmerje med znanstvenim aparatom in obsežnim predmetnim področjem, relativno skromna raziskovalna moč in nizka raziskovalna raven, zanemarljiv vpliv na druge vede in na odmev v javnosti, zato tudi majhen interes javnosti in neustrezna družbena podpora. Ublažitve tega položaja in dvig strok bi omogočilo nadaljnje poglobljanje sodelovanja obeh že pri skupaj obravnavanih temah (akulturacija, krajevne študije, zgodovinske študije, teorija in metodika).

Naslednji trije prispevki (Rüdiger Vossen: Die Entwicklung der Europa-Abteilung am Hamburgischen Museum für Völkerkunde, Heide Nixdorff: Die Entwicklung der Abteilung Europa im Berliner Museum für Völkerkunde, Theo Gantner: Die Entwicklung der Europa-Studien im Schweizerischen Museum für (europäische) Volkskunde) osvetljujejo obravnavano temo z vidika dejavnosti muzejev z nacionalnimi, evropskimi in zunajevropskimi zbirkami. Muzejske predstavitve in stanje v zbirkah dobro ponazarjajo ločenost obeh strok v preteklosti, v zadnjih

letih pa tudi zblíževanje, predvsem v obliki občasnih tematskih predstavitev.

Drugi razdelek — Terensko raziskovanje v evropski etnologiji — uvaža sestavek Leopolda Kretzenbacherja (Alleingang—Feldforschung zu Problemen der Gegenwartsvolkskunde in Südosteuropa). Gre za prikaz njegovega samostojnega (ne skupinskega) raziskovanja tem izverovanja v jugovzhodni Evropi (Srbija, Grčija, Romunija). Kretzenbacherjev metodični postopek odlikujejo temeljite priprave (primerjalni študij zapisane gradiva) in delovni načrt za terensko delo, ki ga v celoti vodita zgodovinski in primerjalni pogled. Vendar raziskovalnih dosežkov ni mogoče zreducirati na že močno kritizirano historicistično filologijo, ker se avtor ves čas zaveda potrebe po socialnopsihološkem razumevanju in interpretaciji.

Švicarski etnolog Arnold Niederer v prispevku o raziskavah alpskega področja (Volkskundliche Forschung im Alpenraum) večji del besedila namenja kritiki ameriških kulturnih antropologov, ki pri raziskovanju življenja in kulture v Alpah večinoma povsem zanemarjajo zgodovinske razsežnosti in dosedanja spoznanja evropskih etnologov.

V tem razdelku so zbrane tudi razprave pomembne za poznavanje razvoja nekaterih evropskih nacionalnih etnologij. Ulla Bruck v razpravi o švedski etnologiji (The Influence of Social Anthropology on Swedish

Ethnology) analizira globok vpliv teorij kulturne in socialne antropologije na švedsko etnologijo v zadnjih desetletjih. Avtorica ugotavlja, da je bila predmet raziskav švedske etnologije (folk-livsforskning) do 60. let ljudska kultura (t.i. tradicija in tradicionalna ljudska kultura). Raziskovanje ljudskega življenja je bilo šele leta 1972 preimenovano v etnologijo, pravi teoretski premik pa je pomenila disertacija Åkeja Dauna »Obmestno življenje« (»Förortsliv«) leta 1974. Daun se je ukvarjal s sodobnimi urbanimi fenomeni in uporabil Barthov antropološki model analize. Njegov cilj je bil pojasniti, zakaj se ljudje vedejo na določen način in celo, zakaj mislijo tako, kakor mislijo. Novost ni bila obravnavana tema, ampak način interpretacije, ki se »tradicionalnim« etnologom ni zdel prav nič etnološki: šlo je namreč za nekatere analitične postopke, ki jih je razvila socialna antropologija. Vendar so ti postopki presegli v švedski etnologiji že uveljavljeni funkcionalizem à la Malinowski, pri katerem so bile še vedno v središču pozornosti kulturne prvine.

Že prej, v 50. letih, so bile na Švedskem pogoste klasične krajevne študije vezane na tradicijo starejših topografskih opisov. V novejših krajevnih monografijah pa gre predvsem za iskanje principov, ki povezujejo družbene institucije, in povezav z abstraktnejšimi družbenimi razsežnostmi. Leta 1977 je Orvarju Löfgrenu v disertaciji o ribiški skupnosti na zahodni švedski obali med letoma 1800 in 1970 (Fångstmän i in-

dustrisamhället) uspelo prikazati skupnost kot lokalno zrcalo velikih ekonomskih in družbenih sprememb v 19. in 20. stoletju. Löfgren je ekonomski sistem obravnaval z materialističnega zornega kota, družbeno organizacijo po vzorih britanskega strukturalizma, kulturne vzorce pa kot implicitne vrednote. Poleg tega delo odlikuje poglobljena zgodovinska analiza, ki nasploh daje pečat delu švedskih raziskovalcev.

Odločilni razlog za močan vpliv socialne antropologije na švedsko etnologijo je razločevanje konceptov kultura in družba in nadrobna razdelava pojmov družba in družbena struktura. Tudi kulture ne pojasnjujejo več vsi v emperičnih okvirih vzorcev opazovanega vedenja, ampak v ožjem smislu kot miselni sistem. Kulturne sestavine in človekovo delovanje je mogoče interpretirati kot simbolni sestav. Kultura torej ni več »pojasnljiva« z emperičnimi dejstvi, ampak »interpretirana« glede na miselno strukturo.

Čeprav etnologija v akademskem pogledu sodi v humanistiko, socialna antropologija pa med družboslovne vede, se avtorici njuno prekrivanje v predmetu in ciljih ne zdi težava. Upošteva joč stalne spremembe mej med različnimi disciplinami, njihovo odvisnost od lokalne znanstvene tradicije in dejstvo, da akademške discipline drobijo sicer enovito resničnost, so prekrivanja in dopolnjevanja nadvse pomembna za čim celovitejše znanstveno raziskovanje. Razvoju vede po evropskih deželah so posveče-

ni tudi prispevki Jorgeja Freitasa Branca o etnologiji na Portugalskem (Aspekte der ethnologischen Forschung in Portugal: Quellen, Vorläufer, Tendenzen), Clare Gallini o šoli Ernesta de Martina v Italiji (Ernesto de Martino: Vorläufer, Lebenswerk und Nachfolger), pregleden pa je tudi članek Roberta Jamesa Theodoratusa o raziskavah ameriških kulturnih antropologov v Evropi (The Contribution of American Cultural Anthropologists to European Ethnology).

Z metodičnega in teoretskega zornega kota v tem razdelku prinašajo sveža spoznanja prispevki, v katerih avtorji razmišljajo predvsem o omejitvah, ki jih pri etnološkem delu na terenu oblikuje razmerje med preučevalci in preučevanimi. Gre za problematizacijo običajno za etnologe tako samoumevnega terenskega dela kot temeljne stopnje etnoloških raziskav. To ne more biti več predmet razmišljanja samo za preučevalce zunajevropskih kultur: domače in tuje, mi in oni in podobna razmerja zaposlujejo tudi preučevalce evropske, domače kulture. Premislek o raziskovalčevem položaju, njegovem odnosu do okolja in ljudmi s katerimi se ukvarja, razmerje domače — tuje — drugačno, možnosti spoznanja življenjske resničnosti, so glavne teme prispevkov Jeanne Favret-Saada o njenem raziskovanju verovanjskih pojavov v zahodni Franciji (Sur les implications de »etre pris«), Utza Jeggleja o skupinskem delu za krajevno monografijo v južni Nemčiji (Geheimnisse

der Feldforschung), Lorenza G. Löfflerja o študiji züriške mladinske subkulture (Das Züricher Video-Experiment), Alana Dundesa o nemškem nacionalnem značaju (Völkskunde, Völkerkunde and the Study of German National Character) in Ine-Marie Greverus (Die Sehnsucht des Ethnologen nach dem Feld), ki se je dotaknila tudi aplikativnosti etnološke vede in t. i. »Aktionsethnologie«.

Probleme »etnologije v akciji«, predvsem ko gre za pereče družbene teme, omenja tudi Löffler.

Funkcionalna in zgodovinska metoda sta bili mestoma le mimogrede, pa vendarle pogosto omenjana pojma, ki naj bi označevala v sedanjost oz. preteklost usmerjeno znanstveno prizadevanje. Funkcionalna metoda naj bi bila poleg tega značilna za preučevanje tujih kultur (torej za Völkerkunde), historična pa za etnološko/etnografsko deskripcijo domače kulture. Po mnenju referentov in razpravljalcev so taka sploševanja lahko samo strokovna zabloda. Slednje sta med drugimi poudarili predvsem Clara Gallini in Ina-Maria Greverus, empirično gradivo pa je posredoval Anton Blok v razpravi o strukturalno zgodovinski preučitvi simbolike rogov v Sredozemlju (Wider und Böcke - Ein Schlüssel zum mediterranen Ehrkodex).

Na zadnjo temo — Historične metode v evropski etnologiji — sta objavljena prispevka Miklosa Szalaya (Die Ethnologie auf dem Weg zur Histoire?) in Johna Davisa (History in the Making). Szalay razpravlja

o nasledkih krize terenskega raziskovanja ljudstev in kultur zunaj Evrope. Slednji se kažejo kot kriza etnološke vede: ta je namreč v zadnjih desetletjih izgubila svoj predmet preučevanja — primitivna ljudstva vs v vsesplošnem razvoju izumrla, postala del nacionalnih držav tretjega sveta ali etnične manjšine (npr. v ZDA in Avstraliji). Nekatera, npr. ameriški Indijanci, so se celo uprla, da bi bila še naprej antropološki šolski laboratoriji: antropologi jih namreč vse bolj spominjajo na bele osvajačce. Tudi v drugih deželah so se jim različne etnične skupine izmaknile — z naraščajočo samozavestjo so postale subjekti, ki se želi samopotrjevati in samospoznavati brez »pomoči« tujih izvedencev. Avtor meni, da je etnologija še vedno instrument kolonializma: s priznavanjem enakovrednosti različnih kultur (t. i. kulturni relativizem) zgolj prikriva njihovo neenakost in jo tako ohranja. Nasledki krize terena zahtevajo premislek v stroki, ki se zaenkrat pri etnologih kaže v naslednjih petih razrešitvah:

1. prevrednotenje dela na terenu v obliki doživetja in skušnje obiskanega terena in v obliki angažirane antropologije
2. terensko raziskovanje doma
3. študij kompleksnih družb
4. historične študije
5. obrat k etnologiji sami — stroka sama je predmet

Avtor je kritičen do vseh predstavljenih poti, nakazuje znake, ki etnologijo oddaljujejo od njenega predmeta, in zaplete z vedami, kakor so geografija, sociologija, zgodovina, ki se ukvarjajo s podobno tematiko.

Zdi se, da historično preučevanje odpira še najširše možnosti. Postopno razkriva vedno novo in bogato gradivo. Čeprav je predmet obeh kultura dežel tretjega sveta, etnologija nikakor ni v podrejenem položaju: z bogato strokovno tradicijo preučevanja zunajevropskih kultur v predindustrijski dobi in izdelanim znanstvenim aparatom lahko zgodovinarje pouči v marsikaterem pogledu. Predvsem se tako vrača k svojemu predmetu, ki pa se pušča preučevati samo še historično. Ob tem morajo etnologi spopolniti le poznanje nekaterih zgodovinskih kronoloških pojmov in tehnik raziskovalnega dela.

V zadnjem prispevku John Davis razpravlja o pomenu zgodovine v antropoloških raziskavah. Ne daje sicer nobenih napotkov za nastajanje historične etnologije, opozarja pa na potrebno pozornost razbijanja in interpretacije različnih historičnih dejstev: od splošno priznanih in velikih zgodovinskih dogodkov do tiste mikro-zgodovine, ki jo proizvaja posamična lokalna skupnost, družina ali celo posameznik — torej od zgodovine, ki jo pišejo in posredujejo ustanove, do manj razvidne, pogosto prezrte in celo nezavedne. Čeprav nekateri klasične antropološke šole ali metode veljajo za zgodovinske, npr. evolucionizem, v njih ni prostora za konkreten čas, prostor in ljudi. Pri manjših študijah se zgodovinska zavest kaže kot »fond izkušenj«, ki jih je treba razločevati po izviri, načinu posredovanosti in pomenu za prihodnost.

Pred nami je skratka ena med zanimivejšimi preglednimi deli o razmerah v sodobni evropski etnologiji. Nekateri prispevki so v pričujočem prikazu bolj poudarjeni, predvsem tisti, ki osvetljujejo najaktualnejše razmišljanje in ki se zdijo vznemirljivi tudi za slovenske etnologue.

Ingrid Slavec

PREV. OP.:

1. V seriji *Ethnologische Paperbacks* izhajajo predvsem priročniki in uvodi v etnologijo. Poleg omenjenega zvezka so izšla še naslednja dela:
Hans Fischer: *Ethnologie — Eine Einführung*
Michel Panoff, Michel: *Ta-*

schewörterbuch der Ethnologie — Begriffe und Definitionen zur Einführung. (Razširjena nova izd.)
Wolfdietrich Schmied-Kowarik, Justin Stagl: *Grundfragen der Ethnologie — Beiträge zur gegenwärtigen Theorie-Diskussion*
Walter Hirschberg, Alfred Janata: *Technologie und Ergologie in der Völkerkunde.* (2. popr. izd. v 2 zv.)
Justin Stagl: *Kulturanthropologie und Gesellschaft — Eine wissenschaftssoziologische Darstellung der Kulturanthropologie und Ethnologie.* (2. popr. in razšir. izd.)

2. V naši etnološki teoriji in praktični terminološki ne ločujemo etnologije Slovencev od npr. etnologije zunajevropskih kultur: vedno govorimo o etnologiji in njene predmete določamo z regionalnim oziroma narodnostnim pridev-

nikom. Bistveno različna teoretska in terminološka tradicija na nemško govorečem območju tako razločevanje zahteva, ko gre za razpravo o etnologiji oziroma strokah, kakršni sta etnologija Nemcev in etnologija čezmorskih ljudstev. Zato ohranjam v besedilu izvorna termina, čeprav pri nas običajno vse tuje etnografije, antropologije in narodopise prevajamo v etnologijo. Ohranjanje terminoloških razločkov je nujno zaradi pomenske diferenciranosti tako označenih pojmov.

3. Gre predvsem za različne nacionalne in tudi znotrajnacionalne etnološke »šole«, ki sicer vse sodijo v etnologijo, kakor jo razumemo pri nas, se pa ločijo v poudarkih različnih tem in pristopov: gre torej za razločke v etnološki vedi.

Franc Merkač in Marija Jurič

O VAŠKEM VSAKDANU

Celovec, Drava, Slovenski znanstveni inštitut, 1984, 112 str., (Disertacije in razprave; 7.) Povz. v nem.

Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu je začel leta 1979 v založništvu celovške založbe Drava izdajati knjižno serijo *Disertacije in razprave* (Dissertationen und Abhandlungen). Objavljeni zvezki posredujejo znanstvena spoznanja poglobljenih obravnav različnih tem, ki so tesno povezane z življenjem, zgodovino in kulturo slovenske narodnostne manjšine na Koroškem, in so zanimiva za vse, ki se kakorkoli strokovno ukvarjajo s koroško in koroškimi Slovenci.

Doslej so v zbirki izšli naslednji zvezki:

1. Vida Obld: *Die slowenische Literatur in Kärnten seit 1945.* (1979)
2. Fran Zwitter: *Die Kärntner Frage.* 1979

3. Avguštin Malle: *Die slowenische presse in Kärnten 1848—1900.* (1979)
4. Mirko Messner: *Prežihov Voranc und die Bauern.* (1980)
5. Janko Pleterski: *Elemente und Charakter Die plebiszitären Entscheidung 1920 in Kärnten.* (1980)
6. Rudolf Vouk: *Popis slovenskih utrakvištiných šol do leta 1918 (Bestandsaufnahme der Kärntner utrakvistischen Schulen bis 1918.* (1980)
7. France Merkač in Marija Jurič: *O vaškem vsakdanu.* (1984)
8. Urban Jarnik: *Andeutungen über Kärntens Germanisierung (Pripombe o germanizaciji Koroške).* (1985)

Iz zoženega etnološkega vidika je v tej vrsti v branje še posebej priporočljiva sedma knjižica. Gre namreč za nekakšno monografijo podjunske vasi Dob pri Pliberku. Že naslov napoveduje

etnološke raziskovalne cilje in spoznanja, ki sta jih avtorja zapisala takole: »Cilji proučevanja so bili spoznavati življenjski svet vaščanov: kako in v kakšnih razmerah živijo, s kakšnimi problemi so soočeni, skratka, kako izgleda vsakdanost vaščanov doma, pri delu, v prostem času, pri kulturnem in družbenem življenju; kako so živeli vaščani prej, kako živijo danes; kašne šege, navade, tradicije gojijo na vasi; kako poteka gospodarski razvoj predvsem v kmetijstvu, kako se vaščani narodnostno opredeljujejo, kakšni so socialni odnosi kako se spreminjajo norme in vrednote. Iz tega že jasno sledi, da more raziskava nuditi le več ali

manj bežen vpogled v življenjski svet vaščanov in nujno ostaja fragmen- tarični priaz.« (str. 5)

Pisca sta se zavedala zahtevnosti in pomena svojega dela. Kot edini ploden način raziskovanja se jima je pokazala terenska delovna metoda — življenje v vasi, navezava stikov z doma- čini, prepuščanje besede pripovedovalcem, ki ni- so bili omejeni z vna- prepripravljenim za- poredjem vprašanj, ali: »Pomemben vidik naji- nega pristopa do vašča- nov je bil ta, da sva se hotela učiti od njih. Za- to sva si pustila razlaga- ti to in ono, kot so pač sami hoteli. Seveda sva se tudi aktivno vključe- vala v pogovor in ga so- oblikovala, posebno še s specifičnimi in dopolnil- nimi vprašanji. Zanimi- vo je, da so bili posamez- ni pogovori precej raz- lični tako po vsebini kot po dolžini in so vsebo- vali posebnosti pripove- dovalca/ke. To dejstvo sva doživljala kot potr- dilo za ugoden oziroma relativno pravičen pri- stop k vaščanom in jih nisva stiskala v kak me- todološki korset.« (str. 5, 6) Ob tem je treba ome- niti, da so bili vsi pogo- vori snemani in so v be- sedilu transkribirani v narečni obliki. Metodič- na izhodišča so tako omogočila predvsem dvojce: prvič, da je bilo mogoče iz pogovorov iz- luščiti tiste teme in prob- leme, ki najbolj določa- jo življenje Doblanov, in drugič, da je bilo mo- goče iz zapisov pogovo- rov oz. njihove jezikov- ne podobe razmišljati tudi o jeziku, njegovi vlogi in povezanosti z narodno pripadnostjo in zavestjo.

V prvem poglavju (So- cialne razmere in socio-

ekonomske strukture in razmere) je vas Dob predstavljena v gospo- darskem in socialnem pogledu (podpoglavja: Kmetje in polkmetje ter njihova zemlja, Položaj polkmetov, Zivnoreja, Poljski pridelki, Dedo- vanje, Cesta in železnica, Arondacija, Organizira- no društveno življenje na vasi, Sportni klub Dob, Izgradnja infra- strukture v vasi). V vasi živi 200 ljudi (leta 1982; več kot polovica je mlaj- ših od 30 let) v 47 gospo- dinjstvih, od katerih je 25 % čisto kmečkih, 27 % polkmečkih in 46 % nekmečkih. Proletariza- cija oz. polproletarizaci- ja kmetov je tudi pod- junske vasi zajela v zad- njih desetletjih. Današ- nji polkmetje niso ime- li več kot 10 ha zemlje, kar je premajhna posest, da bi bilo mogoče od nje živeti, na njej sodobno kmetovati, torej delo mehanizirati in specializirati. Potreben dodaten zaslužek iz nekmetijske zaposlitve je v splošnem pripomogel k zvišanju življenjske ravni Dobl- nov kljub razmeroma nizkim plačilom, ustre- nim nizki strokovni izo- brazbi. Velika delovna obremenitev v tovarni in doma, zlasti pa povečano breme, ki je padlo na ra- mena žensk, sta davek na odločitev za poklicno preusmeritev, ki je hkrati globoko zarezala v družinsko in vaško živ- ljenje. Tudi graditev ceste in železnice je tako kakor vse druge gospo- darske spremembe pri- zadela polkmete kakor čiste kmete: že tako ma- jhne posesti so še bolj razdrobljene, aronda- cijski stroški pa običaj- no tudi niso nizki.

Nasploh so razvojne po- ti v gospodarstvu tudi na koroškem podeželju mo-

čno spremenile vsakda- nje življenje, o čemer pripoveduje drugo po- glavje večinoma skozi pripovedi starejših in mlajših Doblanov o vred- notah, kmečkem delu, o družbenih razmerah, medsebojnih odnosih, o narodnostnem, kultur- nem in verskem življe- nju.

Najopaznejša je genera- cijska perspektiva, ki omogoča razumevanje preteklega in sedanjega. Kakor so spomini sta- rejših nostalgični, ko pri- povedujejo, kako so de- lali kaj so jedli, kako so se veselili in žalostili, pogovori z mladimi ka- žejo izrazito aktualno premišljanje. Tako so starejši vedeli veliko po- vedati o preteklih življe- njskih razmerah in na- vadah (zanimivi so nata- nčni opisi nekaterih de- lovnih postopkov), ven- dar se jim opazuje večjo mobilnost in ko- munikacijo mladih tu- di navzven zdi da vaš- ko življenje postaja vse podobnejše mestnemu. In najbrž je res ta- ko: ni več hlapcev, dekel, beračev; ljudje so manj skupaj, več pred televizijo, ipd.

Tudi o narodnostnih in jezikovnih vprašanjih so govorili bolj prizadeto. Slovenščina je namreč v zadnjih tridesetih letih vse manj sporazumeval- ni jezik tako med Dobl- lani samimi kakor z dru- gimi. Je manj vredna od nemščine, prinaša več težav kot koristi (veli- kovški trgovci raje ku- pujejo od nemško govo- rečih kmetov, zato je Slovenec prisiljen »pre- skočiti«, da se obdrži), je nekakšno javno stra- šilo (v cerkvi se še po- govoriyo in pomolijo v slovenščini, ko pa izsto- pijo, se pogovarjajo sa- mo še nemško). Nekateri

menijo, da je manjvrednost slovenščine otrok gospodarske in politične nemoči Slovencev. Pri tem tudi slovenska za druga, slovenska posojilnica, tovarna Topšport blažijo tako zavest samo znotraj slovenske skupnosti, ne pa navzven proti večini. Od tam so pred vsem tarča pritiskov. Tudi šola jezikovnih in nacionalnih vprašanj ni uspela razrešiti; vsaka generacija Doblana ima svojo šolsko skušnjo: od utrakvistične do nemškonacionalne, dvojezične in sedanje deloma dvojezične šole, kjer slovenski jezik pravzaprav nikoli ni bil privilegiran. Če danes starši prijavijo otroke k pouku slovenščine, je to že izjemno občutljiva, skoraj nevarna odločitev. Zaradi pomanjkljivega znanja je jezikovna situacija povsem razumljiva. Starši in stari starši znajo premalo, da bi otroci lahko doma nadomestili tisto, česar šola ne da. Vsi novi izrazi iz sodobnega življenja so nemški in brez posebnih zadržkov prekinjajo slovenski narečni govor, prevladujoč pogosto še v družini ali zbrani slovenski družini.

Narodnostno vprašanje je v nekem smislu tabu tema; o tem med seboj malo govorijo, bolj se kristalizira skozi optiko vsakdanjega ravnanja in sporazumevanja. Zato so pogovori, ki sta jih pisca spodbujala na to temo, težko stekli. V pogovoru z mladimi Doblani sta razločila dve skupini Slovencev: tiste, ki se imajo za zavedne, in tiste, ki se sicer počutijo Slovenci, vendar se večinoma ne istovetijo s težnjami, ki jih običajno oblikuje in zastopa slovenska narodna skup-

nost. Tretji so Vindišarji ali jih tako označujejo drugi. Problemi v Dobu niso med Slovenci in Nemci, ampak: »Če hočeš konkretno vjadet, pr nam je tak, Stondpunkte, tiste: Nemci—Slovenci, ni! Al smo Vindišarji—Slovenci, tam natre se najbolj kuha« (str. 63), saj »drgoči ne more bit, kə Nlomcov ni u Dobə«. V vasi so torej ljudje, ki se imajo za Vindišarje in se bojijo, da bi jih imeli za Slovence; in po sodbah jih je več ko polovica. Kaže, da je Dob bolj vindišarska kakor slovenska vas. »Na eni strani domnevajo mladostniki, da se Vindišarji odtujujejo od slovenske narodne skupnosti, ker od tega pričakujejo razne socialne ugodnosti in ker se čutijo manjvredne, če govorijo slovensko in podobno, na drugi strani pa domnevajo, da so nezadovoljni s politiko slovenske narodnostne skupnosti ter osporavajo zastopstvo Slovencev, ker ni demokratsko izvoljeno.« (str. 65). Po eni strani, zelo ozko vzeto, »se biti Slovenec v bistvu zreducira na politiko predsednikov Narodnega sveta koroških Slovencev in Zveze slovenskih organizacij na Koroškem.« (str. 66) Zdi se, da to, čeprav tako ekstremno dejstvo, prepogosto povzroča prepade med Slovenci na Koroškem, in da so ga dosedanje kulturaloške obravnave narodnostne problematike na Koroškem premalo poudarjale. Drugačna naravnost mladih, ki se jim zdi redukcija nacionalnega vprašanja na politično oropanje slovenske bitnosti, je dober znak za celovitejši pogled Korošcev na svojo nacionalno identiteto. Te, po njihovem mnenju, ne

more ogroziti sodelovanja z Nemci v športni ali kaki drugi družabni dejavnosti. Kljub mestoma jasnemu razmišljanju pa sta avtorja pri mladih opazila skromno zanimanje za zgodovinsko interpretacijo te teme.

Nazori se očitno spreminjajo počasneje od gospodarskih in družbenih razmer, pa vendar je opaziti precejšnje premike tudi v pogledu na ženske, na razmerje med spoloma, na vero. Te spremembe se bistveno ne razločujejo od podobnih procesov drugod po avstrijskem ali slovenskem podeželju. So tudi izraziti proizvodi časa, ki vedno bolj zastirajo podobo življenja v preteklosti, ki ga je poleg težkega dela izpolnjevalo bolj razgibano kolektivno življenje pri delu in praznovanju. Za mlajše je to bela lista, za starejše dragocen spomin. Danes morajo morda bolj razmišljati, kako bodo ostali konkurenčni s kmetijskim delom (prednost kvaliteti pred kvantiteto) ali zaposlitivo v industriji, vendar v širših deželnih ali celo državnih okvirih, kajti najbrž niso nikoli tako čutili bremena zapletenosti gospodarskih gibanj kakor danes. Avtaričnost je v preteklosti še dobro funkcionirala danes je praktično ni več. Bolj kakor kdaj prej nad mlado generacijo visi brezposelnost kot nasledek splošnih gospodarskih in političnih razmer, omejenega števila vajenskih mest, včasih pa tudi neprilagodljivosti posameznikov in vpliva staršev.

V zadnjem delu knjižice so povzeta še spoznanja dveh raziskav, ki sta bili

na tem področju speljani v zadnjih desetletjih, in sicer socialnoekonomске in prostorske analize južne Koroške na primeru štirih vasi (Dob, Globasnica, Čahorče in Ločilo) iz leta 1971 in disertacije o starejših hišnih imenih v Dobu iz leta 1965 (Hubert-Fabian Kulterer, Die Haus- und Hofnamen des Jauntales).

Prikazano delo tako resniza le drobce iz življenja Doblanov, vendar tiste pomembne za poznavanje njihovih življenjskih razmer. Zarisuje temeljne premike v gospodarskem, socialnem in duhovnem pogledu, kjer je mogoče v zadnjih desetletjih ugotoviti vse večjo odvisnost od šir-

ših razvojnih poti, na katere Doblani sami ne morejo neposredno vplivati. Take raziskave pa jih, po mnenju piscev, kljub temu spodbujajo k zavestnejšemu spremljanju družbenega dogajanja. »S tem pa se vaščanom in ne samo njim odpirajo tudi možnosti za aktivnejše soodločanje in vplivanje na družbeno dogajanje v njihovem vsakdanjem življenjskem okolju. To je tudi eden izmed idejnih ciljev raziskovanja, ki naj bi bolje omogočal reflektiranje družbenega konteksta, v katerega so posamezniki vključeni: od socioekonomskega in prostorskega razvoja vasi preko razdelitve družbene moči (institucional-

ne, politične, gospodarske, kulturne), etnične podobe vasi in vsega dogajanja v tej zvezi, predvsem vprašanja jezikovne komunikacije.« (str. 8) V tem pogledu najbrž življenjski problemi Doblanov ne bi bili izjemni, če ne bi bili »obremenjeni« z narodnostnimi vprašanji in zavestjo kot zapletenim sistemom etničnega, socialnega in političnega. Včasih se razločno pokažejo v vsej ostrini, še pogosteje pa so vtakani v mehanizem nezavednega. Da so bila vsa navedena spoznanja najprej posredovana Doblanom na javni predstavitvi raziskave, samo še potrjuje strokovni in narodnostni pomen takih raziskav.

Ingrid Slavec

Radoman Kordić

NASILJE SVAKIDAŠNJICE

Slovo ljubve, Beograd 1980, str. 24—26, 34—36, 86—89 in 153—155.
Prevedla S. Žižek in R. Močnik.

V reviji Problemi (6-8, 1981) je izšel prevod odlomkov iz knjige R. Kordića pod naslovom Nasilje vsakdanjosti. Kakor sta opozorila v uvodu že prevajalca, sega delo po ustaljeni delitvi znanstvenih disciplin na področje psihologije, sociologije, etnologije in semiotike. Ob njem se znova pokažeta potreba po povezovanju obstoječih znanstvenih disciplin in prednost takega dela. Seveda pa so najpomembnejši rezultati, ki so plod takšne načina raziskovanja.

Kordić se loteva predmeta, ki si ga etnologi

jemljemo za svojega in s katerim skušamo dokazati obstoj in samostojnost naše vede, saj je prav preučevanje vsakodnevnega življenja (to je termin, ki hitro najde povezave in asociacije v terminih kakor so način življenja, življenjski stil in tudi z etnološkim pojmovanjem ljudske kulture) ena od tistih najpomembnejših dejavnosti etnologov in področje, s katerim je povezan razvoj sodobne slovenske etnologije od 60. let naprej. Z zajetjem te problematike je etnologija pridobila na aktualnosti, sama v sebi se je revitalizirala. Vse-

kakor pa se tudi etnolog zavedamo, da ta problematika ni naša »last«, da sega na področje številnih drugih znanstvenih disciplin, ki se bolj ali manj uspešno lotevajo vsaka iz svojega zornega kota. In te raziskave so naši stroki le v pomoč, etnolog mora biti z njimi seznanjen in jih pri svojem delu kritično uporabljati.

Kakor sem že omenila, se Kordić loteva analize vsakdanjosti in sicer tiste problematike, ki sta ji prevajalca rekla »nezavedna ideološka fantazmatika«. Prav to je področje, ki bi moralo

(vsaj po mojem mnenju) biti za etnologe zlasti zanimivo, in preučevanja bi se morali čimprej in in v čim večji meri lotiti prav mi, saj je narava predmeta etnologije takšna, da se ne da ustrezno, vsestransko analizirati brez upoštevanja dejavnosti, ki koreninijo v nezavednem — in to so vse človeške dejavnosti. Za to pa je potrebno poznati mehanizme nezavednega kot takega.

Kordić se loteva problema vsakdanjosti iz subjektivne plati, problem skuša analizirati na nivoju individuuma. Pri tem se opira predvsem na izsledke sodobne psihoanalize. Tak pristop je nam etnologom tuj, saj skušamo posameznika vedno obravnavati v okviru družbene skupine (manjše ali večje) — če ne drugače kot pripadnika neke nacionalnosti. To pa še ne pomeni, da Kordićev pristop za etnologe ni zanimiv, nasprotno. Menim, da je nujno potrebno tudi za nas poznavanje mehanizmov v človeku in individuuma obravnavati kot družbeno bitje. Da pa bi nam to uspelo moramo poznati tako raven individualnega kakor družbenega. Ta nivoja sta v razredni družbi ločena; zlasti še meščanski red je poudarjal prepad med njima. Tako je obstoj vsake sfere zase realnost, ki se je mora znanstvenik zavedati, hkrati pa se mora zavedati, da to ni bistvo človeške družbe, človeškosti, ampak je potrebno na to gledati z vidika razvoja človeške zgodovine in posebne stopnje v njej. Te delitve ne smemo jemati kot dane in večne, spremljati jo mora perspektiva »skoka iz kra-

ljestva nujnosti v kraljestvo svobode.« (Marx), analizirati jo je mogoče le s pozicije razrednega boja. Vsak znanstvenik, ki se ukvarja s to temo in jo hoče kompleksno zajeti kot celoto, mora skozi to delitev v procesu raziskovanja, delitev, ki se kaže tudi v različnih metodah preučevanja obeh ravni. In spet smo pri vprašanju ki se mi ves čas odpira pa naj ga skušam odpraviti tako ali drugače — vprašanju ustaljene delitve znanstvenih disciplin. V zvezi s tem so mi najbližja Horkheimerjeva razmišljanja.

Ta delitev temelji v sistemu, ki znanosti daje mesto v obstoječi delitvi dela, jo ima le za eno od dejavnosti v produkciji. S tem pa znanost ni dialektično zajetje totalitete. »V tej predstavi se ne prikazuje realna družbena funkcija znanosti, ne to, kar teorija pomeni v človeški eksistenci, temveč samo, kar pomeni v ločeni sferi, v kateri nastaja v zgodovinskih okoliščinah . . . Je pa neko človeško vodenje (»krično«), ki ima za svoj predmet družbo samo. Usmerjeno ni le k temu, da bi odpravilo kakršne koli nepravilnosti; mnogo bolj se mu zdi, da so le-te nujno povezane s celotnim ustrojem družbene stavbe . . . kritična teorija družbe kot celote je ena sama razvita eksistencialna sodba.« Kritična teorija zajema okvir, pogojen s slepim medsebojnim učinkovanjem posameznih dejavnosti, se pravi dano delitev dela in razredne razlike kot funkcija, ki izvira iz človeškega delovanja in jo je nemara moč spraviti tudi pod plansko odločanje in umsko postavitev

ciljev. Kritični subjekt je v zavestnem protislovju: na eni strani spoznava sedanji način gospodarjenja in kulturo kot produkt človeštva na določeni stopnji in se identificira z njo — to je njegov lastni svet, na drugi strani pa ta svet ni njegov, je svet kapitala. (Po Horkheimerju)

Kordić uporablja v delu zglede iz življenja Črnogorcev in pri tem uporablja etnološko literaturo s področja duhovne kulture — »preprosto zato, da bi soočil teoretska razmišljanja s surovim življenjem, ki mi je blizu, ki je tudi moje življenje.« (Kordić)

V prvem od štirih prevedenih odlomkov se avtor loteva problema uporabe jezika, ki izhaja iz dogajanja življenja, »zaznamuje premeščanje središča življenja ali premeščanje življenja iz središča«. Pri tem je uporabil zglede iz etnologije Črnogorcev, zlasti se je osredotočil na odnose Črnogorec — zgodovina.

Drugi odlomek analizira reklo »Zlu ne trebalo«, ki je pogost in vendar nejasen. Kordić se loteva tega problema z analizo pomena besede zlo in sinonimov, ki se zanjo uporabljajo, prek žrtvovanj predkrščanskemu bogu Crnobogu. Kordićeva ugotovitev je, da »ta obrazec razbija jezikovno ideološko nasilje, vsakdanjost, in da je tudi sam vrsta nasilja ozioroma, da izpričuje osnovno protislovje govora, ki se hoče s pripovedovanjem izničiti kot govor.« (Kordić)

Naslednja razmišljanja o fantazmi Srbov oz.

srbskih intelektualcev v zvezi s njihovim črnogorskim poreklom, je avtor uvedel s kratko osvetlitvijo problema poistovetenja matere in prostora. Stopnja poistovetenja ni nespremenljiva, jedro sprememb je v nezavednem. »Fantazma o črnogorskem poreklu ne priznava prvobitnega poistovetenja Srbije in (pra)materinega telesa, kar pomeni da se z njo najprej izraža ontološka negotovost . . . Te fantazme nasprotno zdaj delujejo tudi kot sestavni del realnosti.« (Kordić)

In kot v vseh prejšnjih odlomkih se tudi v zadnjem loteva problema nezavednega, njegovega preganjanja iz življenja, nadzorstva nad njim. »Toda nezavedno zablokirano na eni strani, se prikaže na drugi strani.« (Kordić) In tako nastane paradoksalna situacija: na eni strani imamo predpise, katerih cilj je, da zadržijo osebo v zakonjenem sistemu razmerij tako, da preprečijo manifestiranje nezavednega; po drugi strani pa iz prej povedanega sledi da »predpis ne more doseči tega, da ne bi deloval zoper sebe« (Kordić) Sledijo kratke analize dejanj, s katerimi Črnogorci nadzirajo sanje, in analize t. i. Tovijinih noči.

Avtor vsak problem najprej na kratko predstavi z odgovarjajočimi fragmenti iz psihoanalitične teorije, poda bistvene teoretske osnove problema. Na zgledih iz življenja Črnogorcev skuša odgovoriti nanj in ga precizneje pričvrstiti v teoretski okvir, ta okvir zapolniti z vsebino. Tako ne bi mogla razdeliti prispevka na »teoretični« del in na zglede, ki bi ga le potrjevali. Prav gotovo je ena največjih kvalitete navedenega dela enakovrednost, medsebojna pogojenost, dialektični odnos med »teorijo« in deskripcijo nekega realnega dohodka v življenju. Teorija služi deskripciji tako, kakor ta omogoča teorijo. Že sama deskripcija je teorija. Pomembnosti omenjenega odnosa bi se morali zavedati zlasti etnologi, ki imamo pri svojem delu neizogibno opraviti s primeri, s konkretno prakso. Saj je že Hegel vedel, da če dejstva ne ustrezajo teoriji, toliko slabše za dejstva, ali da so dejstva dejstva samo v osvetlitvi neke teorije.

Avtor je zglede jemal iz del etnologov: V. Karadića, S. Dučića, T. Đorđevića, V. Čajkanovića, S. Trojanovića in iz lastnega življenja tako, da bi mu še tako zagrižen »terenec« odpustil po-

popolno abstinenco igrice z imeni, številkami in citati informatorjev. Njegovo stališče raziskovalca do danega predmeta raziskovanja v tej točki sovpađa z idejo osebne vpetosti raziskovalca v konkretni realni svet, ki jo je izpostavil marksizem.

»Antropologija nam nudi veliko bolj ali manj zelo preprečljivih razlag odlaganja zakonskega razmerja. Navedel bom zgolj mnenje, da tako zamotimo zle duhove, ki ne smejo zvedeti prave ure zakonskega dejanja, ker bi lahko škodili mladoporočencema. To mnenje omenjam zato, ker predstavlja nevarnost, ki jo prinaša spolno dejanje mladoporočencema. Za kakšno nevarnost gre, tega antropologija ne pojasni; brez pomoči psihoanalize tega verjetno tudi ne more pojasniti.« (Kordić) In tu se nam Kordićev prispevek pokazuje kot nadgradnja uporabljene etnološke literature, kot tista enostranskost brez katere ni celovitosti. Zaključila bom z željo prevajalcev, ki se jima pridružujem: ». . . da bo kaj podobnega nekoč napisano tudi o Slovencih.« To pa mora vsak od nas vzeti nase.

Sabina Maroša

Tone Cevc

ARHITEKTURNO IZROČILO
PASTIRJEV, DRVARJEV IN OGLARJEV NA SLOVENSKEM
KULTURNOZGODOVINSKI IN ETNOLOŠKI ORIS

Ljubljana, Državna založba Slovenije 1984, 313 strani,
nemški povzetek, ilustracije.

Čeprav že nekoliko pozno, saj je delo, ki ga ocenjujemo, izšlo že leta 1984, še vedno ni prepozno, da ta dolg avtorju poravnamo. Tone Cevc je knjigo *Arhitekturno izročilo pastirjev, drvarjev in oglarjev na Slovenskem* izdal v Ljubljani pri Državni založbi Slovenije. Obsega 313 oštevilčenih strani, 409 grafičnih prilog, poleg oštevilčenih opomb pa so dodani še seznam literature s 131 naslovi, mali slovar Narečnega in strokovnega besedja, sinopsis in prevod podpisov pri grafičnih prilogah v nemščini, seznam zemljepisnih imen v obliki stvarnega kazala in navedbe avtorjev grafičnih prilog. Knjigo je grafično oblikoval arh. J. Suhadolc, izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti (Znanstveno raziskovalni center, inštitut za slovensko narodopisje) in denarno podprla Kulturna skupnost Slovenije.

Avtor obravnava v knjigi tisti del občasno naseljenih bivališč na Slovenskem, ki izhaja iz povsem uporabnih potreb in iz želja, da bi si človek ustvaril primerno oblikovano okolje, v katerem živi že od pradavnine. Čeprav je na prvi tekstovni strani, kjer je uokvirjeno slovensko ozemlje, le majhen del šrafiran, kar pove, da je

v okviru celotne Slovenije obdelan in raziskan le manjši del, naslov knjige obeta mnogo več. Morda so to res najznačilnejši predeli, vendar se take stavbe pojavljajo tudi na prezrtem jugu, na povsem neobdelanem jugovzhodu in na slovenskem Koroškem. Tudi koroških pokrajin v Avstriji se je avtor dotaknil le v Ziljski dolini. Tako se zdi, da je avtorju ostal še precejšen neobdelan del, ki prav tako zasluži enako znanstveno obdelavo, kakršno je posvetil severozahodnem delu Slovenije.

Avtor že tri desetletja raziskuje vse vrste občasno naseljenih stavb, v pričujočem delu pa je izločil smiselno celoto in obravnaval predvsem pastirsko arhitekturo. Drvarskim in oglarskim naseljem je posvetil le štiri strani, čeprav hkrati pravi, da so leta 1826 imeli na Jelovici kar 838 kopišč, kar pomeni, da je bilo tudi mnogo oglarskih in drvarskih naselij skritih po gozdovih. Prav povojna leta pa so prinesla toliko izboljšav in sprememb, da gozdnim delavcem ni bilo več potrebno bivati v gozdovih v drvarskih in oglarskih kočah, kar je seveda povzročilo propad teh stavb. Zadnje so se ohranile na Pokljuki, Jelovici, na Dleskoviški planoti in v Klinu nad

Kamniško Bistrico. V tem pogledu delo prinaša vrsto novih spoznanj, slabemu poznavanju o tej zvrsti arhitekture pa ponuja tudi mnoge nove podatke, ocene in nekaj analitičnih spoznanj. Posebej je dragocena topografska dokumentacija, ki je bila izhodišče raziskovalčevega dela.

Vrsta tipoloških členitev je bila osnovni cilj raziskav, o čemer priča tako imenovana »sklepna tipologija«. Doslej so se vse tipološke raziskave opirale na geografske, socialne in funkcionalne vrednosti. Pri T. Cevcu pa sledimo uvajanju tipoloških členitev po posamičnih sestavinah stavbarstva, tj. načinu gradnje, gradbenih materialih, konstrukciji stavb itn. Vse našete sestavine tipologije so etnologi obravnavali le kot dokumentacijski material, ki pa ni bil uporabljen kot osnova za primerjalne raziskave. S tem je raziskovalec posegal v arhitekturno vedo, geografijo itn.

Besedilo je napisano zelo berljivo in tako je problematika približana širšemu krogu bralcev. Delo je pomemben prispevek k poznavanju splošne in tehniške kulture in k uveljavljanju slovenskih dosežkov v evropskem okviru.

Majda Fister

ETNOCID V DOKUMENTIH

VERSUNKENDE WELT DES OSTJUDENTUMS

Pri nas ni ravno v splošni navadi pisati o »umetniški« in dokumentarni fotografski razstavi v kontekstu razprave o možnostih in načinih etnološke prezentacije slikovenga gradiva. Ob obisku ene dokumentarnih razstav in ob natančnejšem pogledu na slikovno in spremno pisno gradivo, ki ga je bilo letos spomladi moč videti v avstrijskem Gradcu, ko je v tamkajšni silno angažirani fotografski galeriji Forum (v Mestnem parku stoji) gostovala dunajska in newyorška razstava Versunkene Welt des Ostjudentums (=Potopljeni svet vzhodnega judovstva), pa etnološka teorija to že zahteva. Zaradi obravnave večjega in najdaljšega etnocida v zgodovini človeštva (in etnocid kot etnogeneza z negativnim predznakom v etnološko teorijo in sistematiko spada), še izraziteje pa zaradi izvrstne dokumentiranosti tega procesa.

Etnogeneze so ponavadi kopičenje, v znanstvenem in pogovornem (pa tudi tekočem živem) smislu besede, nekaj, kar se nadaljuje, sempatja spreminja in vijuga a se vseeno vzpenja po dialektični spirali vsaj kvantitativno. Takšni procesi so pomemben del etnološke sistematike, saj pomenijo tudi preučevalcu sinhronosti večer opomin, naj le kdaj podvojni in pomisli, da je do ločen pojav diahrono

moč interpretirati povsem na glavo obrnjeno, drugače. Etnogeneze (v evropskem kontekstu procesa) je nemogoče v celoti dokumentirati, prikazati muzejsko sintetično, saj jo je zaradi časovne odmakjenosti začetkov in zaradi poznejših nagrmedenih in razširjenih procesov zelo težko, kar velja za nekatera znanstvena področja, hipotetično predstaviti. Kadar o etnogenezi pripovedujejo razstave, uporabljajo v svoji govorici ponavadi množice tabel, grafikonov, zemljevide, risbe in mrežo puščic. V evropskih kulturnih prostorih so v študijah zapsani začetki »potovanj« in razvoja ljudstev zunaj dosega znanstvenikove avtopsije, kar je za nujnost hipotetičnih rekonstrukcij — bodi mehaničnih bodi tekstualnih — dovolj samoumeven razlog. So pa, spet poudarjam, nujnost evropskega prostora, v razvoju ljudstev neke točke, ki so zelo dobro vidne v distinkciji klasične in novejša etnološke tematike (primer je lahko tista razmejitev, ko etnogenetična fabulativnost pride v preučevanje, v možnost preučevanja — načina življenja). Z razvojem znanosti se v splošnem ta točka lahko premika, saj npr. raziskovalec lahko odkrije dokument, ki s svojo pripovedno močjo omogoči vpetost problema, o katerem govori (četudi v 17. ali 18. stoletju!), v scientistični park »načina življenja«.

Etnogeneze so za znanje o narodu v primerjavi s svojim nasprotnim polom — etnocidi — ne le nujen, pač pa tudi relativno pogost predmet izhodščnih razmišljanj vseh etnologov, ki se ukvarjajo s stoletji pred devetnajstim stoletjem. Vsekakor pa ima etnocid to prednost, da ga je, če poteka v devetnajstem ali dvajsetem stoletju, moč dokumentirati. Črni humor v izjavi tavtologijo podpre in ji celo da nadaljnji vzgib — če je etnocid »uspešno« zaključen, kakšna je potem etnogeneza v svojem začetku oziroma kakšna je nova etnogeneza preganjanega, če ta ni bil fizično uničen, pač pa je bil (in tudi to je etnocid!) fizično uničevan, preganjan, dokončno pa je bila uničena zgolj njegova kultura v statističnem smislu besede. Za Jude, ki jih kaže zaradi naše vsebine omeniti že na tem mestu, teoretsko velja, da je začetek njihove etnogeneze hkrati tudi začetek njihovega etnocida.

Razstava o propadli kulturi (kulturnem krogu, okolju, relativno stalnem življenjskem okolju) vzhodnih Judov je torej dokumentacija nekakšne hkratnosti obeh navedenih procesov. Inštitut YIVO iz New Yorka, ki se ukvarja z judovskimi študijami, je združil bogato zbirko fotografij z dunajskim prikazom ljudi, arhitekture in dogodkov v Leopoldstadtu med letoma 1918 in 1938. Med

znanimi avtorji fotografij je močno v ospredju Roman Vishniac, v Petrogradu rojeni veliki zapisovalec dogodkov v Krakovu, Varšavi in v Lublinu v letih 1935 — 1939, tudi sam močno preganjan in interniran v francosko koncentracijsko taborišče, iz katerega je emigriral v ZDA. Razstava fotografij nam ne razkrija nikakršnih mehanizmov, s kakršnimi je »tisočletni Reich« uspel uničiti vzhodnojudovsko kulturo. Na fotografijah je predvsem zajeto ozračje, človekov izraz ob tem procesu, se pravi tisto, kar bi lahko nekako vključili v etnopsihologijo. Velikokrat so podpisi pod slikami tisti, ki šele identificirajo poklice, medsebojne zveze fotografiranih oseb, kraj in ozadje, vzrok tistega vidnega pošastnega ozračja. Ob upoštevanju dejstva, da v hudih eksistenčnih stiskah vedno najprej pomislimo nase in na lastno življenje, so zapisi fotografov, ki so ob svojem početju mislili zgolj na sočloveka, prav neverjeten dokument žrtvovanja za zgodovino. Fotograf je ohranjal dostojanstvo in se je ves čas zavedal, da dokumentira zadnje poglavje življenja v starem okolju. Tudi fotografiranci so mirni, bolje rečeno pasivni. Nasilnih prizorov postavljalec razstave ni prikazal, saj jih vidimo le v začetku (pogrom v Odesi leta 1871) in na koncu zbirke (diskriminatorni posegi na poljskih univerzah 1937. leta in dunajsko leto 1938). Prikaz pasivnosti je izbiralcem fotografij uspel, zato gledamo v njej način propadanja, vegetiranja in prav zato tudi način življenja neke skupine ljudi. Vsekakor

pa kaže omeniti, da je poleg pasivnosti tudi dober izbor blišča vzhodnih Judov. Prikazana trgovina, obrt in praznične čestitke so le del v tem »svetlejšem« izbožu.

Na razstavi — v slikovnem gradivu in v bogatem spremnem katalogu (podprli so ga bogati Američani) — je zajeta vsa zgodovina vzhodnega judovstva; od šestega stoletja, ko najdemo prve naselbine in zametke mest na severnem obrežju Črnega morja in ob Azovskem morju, do leta 1943, ki ga v problematiki etnocida nad vzhodnimi Judi pomnimo po velikih internacijskih transportih po vsej Evropi, po vstaji v varšavskem getu in po uničenju mnogih getov. Tako pač zgodovinsko. Žal se katalog premakne na raven, ki so za etnologa drugotnega pomena, saj predstavi bogato literarno dejavnost nemško piščočih Judov (in judov), nekaj političnokritičnih in umetnostnoteoretskih besedil, zelo malo pa je zapisanega o nacionalnem problemu (kar je, je skozi besedo umetnost, torej za etnologe zahteva znanstveno interpretacijo). Nič presenetljivo ali pretirano etnološkega v vidnem, marsikaj povedanega pa v nevidnem — v zgledni zapisanosti, dokumentarnosti časa.

Skozi razstavo torej spremljamo tragedijo ljudstva, a obenem uživamo ob dejstvu, da je imelo zatirano ljudstvo v sebi zgodovinsko zavest o nujnosti zapisa načina svojega propadanja; zavest, ki je nekateri narodi nimajo niti v veliko mirnejših obdobjih svoje zgodovine. Nikakršni zavodi za spomeniško varstvo niso

naročili teh fotografij, čeprav so nekatere med njimi posnete tako, da bi bile verjetno s hvaležnostjo vložene v fototeke takih ustanov. Judje, ki pogovorno tako slove kot narod z natančno izdelano teorijo lastnine in lastninskih odnosov, so se pri fotografiranju prikazanih prizorov pokazali velikodušni, prav nič misleči na ravni zasebnosti lastnine. V razstavljenih delih namreč ni ničesar, kar bi utegnilo opredeljevati osebno ali zasebno lastnino kot primarni vir za preživetje, čeprav vemo, da je bilo takrat v istem prostoru izpostavljanja judovske lastnine zelo veliko. Slovenec pač ne bo nikoli, če si privoščim grobo primerjavo, dokumentiral soseda, kako prenavlja hišo, ker ta hiša ni njegova, nikoli ne bo fotografiral svojega avtomehnika z vajenci, ker je serviser zanj neoseba, objektivna nujnost. »Ljudstva visokih plotov« imajo izjemno razvito pretiravanje v izoliranju privatne lastnine in so pripravljena porabiti metre in metre filmskega traku za ovekovečanje te lastnine — po navadi so ta lastnina žena in otroci. Tarnanje za zamujenimi dokumentacijskimi priložnostmi kažejo, da tiči problem nekje tu — v sončni altruistični volji posameznika, v njegovi zavesti do aktivnega opazovanja okolice in bližnjega, znanca ali neznanca, v njegovi nujni, da potem takšen dokument shrani kot — ljubezensko pismo. V tem je etnologija, humanistika in humanost Potopljenega sveta, pa tudi up in možnost potapljaljočega se sveta.

Miha Zadnikar

POSVETOVANJE O USODI SEČOVELJSKIH SOLIN

Oktobra leta 1984 je bil v stavbi Splošne plovbe Piran, v Piranu, sestanek na temo »Soline«, točneje posvetovanje o razvoju, dediščini, pomenu in možnosti izkoriščanja solin v Strunjanu in Sečovljah. Poudarek je bil na sečovljskih solinah. Na tem snidenju so se zbrali predstavniki naslednjih institucij: Pomorskega muzeja »Sergej Mašera« Piran, Medobčinskega zavoda za spomeniško varstvo Piran, Inštituta za biologijo Univerze »E. Kardelja« v Ljubljani — MRIC, Piran, Droge Portorož, DSSS IPR — razvojni oddelek in še turistični ter kulturni delavci. Seveda ne smemo pozabiti tudi prisotnost publike. Posvetovanje je bilo odprtega tipa.

Svoje interese, oziroma želje so aktivni udeleženci predstavili v referatih.

Zora Žagar je v svojem prispevku podala zgodovinski oris razvoja piranskih solin, ki je vseboval trgovski, ekonomski pravni in gospodarski pomen solin. Prispevek Mojce Ravnik je bil zastavljen problemsko in je jasno izražal interese po varstvu kulturne dediščine solin. To je bilo prikazano s podajanjem dosedanjega vrednotenja kulturne dediščine solin v urbanistični dokumentaciji, z ugo-

ovitvami raziskovalcev solin in z načrti muzeja na prostem. Predstavila je tudi dejavnost, ki nosi naslov Topografski popis obstoječega stanja arhitekture in ostankov materialne kulture v solinah Fontanigge, ki jo vodi Pomorski muzej Sergej Mašera v Piranu. S tem, kaj je treba storiti za varstvo kulturne dediščine solin (od določitve deponije ohranjenega gradiva do največjega možnega varovanja njihovih kulturnih vrednot) je M. Ravnik zaključila svoj prispevek. Tudi Boris Križan je v vsebini svojega referata obravnaval problematiko varovanja naravne in kulturne dediščine sečovljskih solin. To problematiko je podajal skozi zakone, oziroma sistemska določila (opravi-la), z geografskega zornega kota, poudaril je upoštevanje ekološke in biogenetske povezanosti pri reševanju tovrstne problematike. Svoje ovrednotenje je, koč je sam dejal, zgostil v naslednjih točkah: znanstvena vrednost solin, izjemnost in redkost, kulturno-vzgojna vrednost, ekološka vrednost in krajinsko-oblikovna vrednost solin, kateri se je največ posvetil.

Andrej Avčin iz vrst biologov je opozoril na izjemno bogastvo in specifičnost življenja flore in favne solinskega pro-

stora, (na kopnem in v morju), ter poudaril pomen solin z ribiškega vidika (solinarstvo-primarna dejavnost, ribogojstvo-vzporedna dejavnost). Poudaril je še turistični potencial in omenil takoimenovani »naravoslovni turizem«. O perspektivi marikulture ob slovenski obali je spregovoril Radoš Jenko iz razvojnega oddelka Droge Portorož. Prisotne je seznanil, kako je možno začeti s posepešenim delom na področju školjkarstva in ribogojništva.

Gordana Pahul je v svojem prispevku ugotovila, da interes do močnejšega vključevanja solinskega območja v tokove sodobnega življenja obstaja že dolgo časa, ker območje sečovljskih solin s svojimi naravnimi bogastvi, vabljivimi prostranstvi, naravno specifično, kulturno-zgodovinskimi vrednotami, predstavlja enkratno dragoceno slovenskega obalnega prostora, ki je nacionalnega pomena. Nadalje je omenila (kot njeni kolegi) tudi gospodarski, ekonomski in turistični aspekt solin.

Pravijo, da je za vse to potreben čas. Če to velja tudi za problematiko solin, bomo videli.

Jožef Rehberger

NAČIN ŽIVLJENJA SLOVENCEV V 20. STOLETJU

DELO PRI RAZISKOVALNEM NAČRTU

SLAVKO KREMENSEK

Imeli smo na voljo nekaj več od dveh desetletij, ko smo začeli resneje razmišljati o načrtu Način življenja Slovencev v 20. stoletju, ki naj bi bil ureden do konca omenjenega obdobja. Če odmislimo čas, ki je bil porabljen za priprave, bo kmalu četrtnina načrtovanih let za nami. Porabljenih pet let se ujema s srednjeročnim planskim razdobjem 1981 — 1985 Raziskovalne skupnosti Slovenije, ki je pglavitni finanser projekta. Naslednje srednjeročno razdobje 1986 — 1990 bo pomenilo približevanje polovici načrtovanega časa. Ko smo tako blizu četrtini prehojene poti, se kaže povprašati o količini in še zlasti o značaju opravljenega dela.

Delo na projektu poteka po nekaj tih, na bolj ali manj strogo začrtanih in na tistih, ki niso načrtovani, a jih je mogoče vanj vključevati. Na prvem mestu je na sedANJI stopnji dela vsekakor v ospredju etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja za naše stoletje. Posvečamo ji največ pozornosti in največ moči; vsaj za enkrat. Spričo pomena, ki ga imajo rezultati topografskega dela tudi neodvisno od končne sinteze, bi pričakovali večjo hitrost in nekoliko večjo zavzetost. Pa vendar: prvo srednjeročno obdobje smo sklenili z desetimi topografskimi pregledi posamičnih občin oziroma območij, ki sicer do konca leta 1985 ne bodo mogli biti vsi natisnjeni, bodo pa vsekakor pripravljeni za natis. Poleg že izdanih zvezkov za občine Ljutomer, Kočevje, Gornja Radgona, Skofja Loka in za Porabje so med desetimi opravljenimi raziskavami še topografski pregledi za občine Murska Sobotka, Domžale, Cerkljica, Črnomelj in za Rož na avstrijskem Koroškem. Vsi navedeni tipkopisi so v redakcijski obdelavi oziroma je to delo za nekatere že opravljeno.

Poskrbeti bi bilo treba, da bi bila intenziteta dela v bodoče približno taka, kakršna je bila v zadnjih dveh letih.

V tem primeru bi lahko računali, da bo topografska akcija do konca stoletja pri koncu. To bi bil podvig, ki bi mu težko našli primerov v dosedANJI slovenski etnologiji. Seveda je treba pri tem upoštevati, da so bile okoliščine raziskovalnega dela na etnološkem področju v preteklosti bistveno slabše.

Naše razpoloženje bi v zvezi s topografsko akcijo glede na nakazani cilj lahko označili kot zmerni optimizem. Optimisti smo lahko zato, ker je nemogoče, da bi se razblinilo spoznanje o neogibnosti neposredne povezave etnoloških vprašanj s siceršnjim družbenozgodovinskim razvojnim tokom na ravni, ki je za etnologe posebej zanimiva. To pa je ena temeljnih nalog naših topografskih raziskav. Po shemi, ki je bila sprejeta na podlagi temeljitih razprav in dopolnjena po prvih praktičnih izkušnjah, so etnološki podatki materialne, socialne in duhovne kulture vpeti v demografsko, družbenopolitično in gospodarsko strukturo obravnavanega območja kot njen sestavni del za čas zadnjega stoletja. Etnološka problematika postaja tako tudi v etnoloških obravnavah organska sestavina družbenozgodovinskega razvojnega procesa na mikroravni. Glede na leksikografsko zasnovano shemo je v posamičnih obravnavah omenjena organskost seveda nekoliko manj očitna, toda spričo potrebe po enovitosti akcije ni bilo mogoče izbrati drugačne poti.

Optimizem nas lahko navdaja tudi zato, ker je bilo mogoče topografsko delo že pred leti povezati s pedagoškim delom na Oddelku za etnologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Tako se je do danes nabralo tri sto in več študentskih nalog, ki sledijo topografski shemi, večinoma njenim posameznim delom. Čeprav so naloge zelo različne kakovosti, v marsičem manj zanesljive, jih je do določene mere mo-

goče vsekakor uporabiti. Za to govorijo tudi nekatere dosedanje praktične izkušnje. Pedagoško prizadevanje v tej smeri bomo spričo tega nadaljevali. Seveda pa tudi zaradi privajanja na prej omenjeno povezovanje etnološke tematike v ožjem smislu z družbeno-žgodovinskimi razvojnim procesom v njegovi celoti. To na odseku, kjer je omenjena vpetost, kakor smo rekli, najbolj organska.

Zmernost v našem optimizmu pa nam narekuje dejstvo, da se etnologi še vedno relativno slabo zavedamo potrebe po skupnih akcijah, ki nas edine lahko pripeljejo do nekaterih večjih in temeljnih rezultatov. Med njimi je nedvomno delo za topografijo. Čeprav so bili z načrti podrobno seznanjeni vsi slovenski etnologi, tudi vodstva tistih ustanov, v katerih so etnologi zaposleni, je ostalo delo omejeno na precej ožji krog sodelavcev in ustanov, kakor smo pričakovali. O razlogih bi težko govorili. Medtem ko pri sestavljanju vprašalnic praktično skoraj ni bilo etnologov — profesionalcev, ki se akcije tako ali drugače ne bi udeleževali, ostajajo pri delu na topografiji za zdaj bolj ali manj ob strani nekatere centralne ustanove, kakršni sta Slovenski etnografski muzej in Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Ne smemo pa pozabiti, da smo v posameznih primerih in za določena vprašanja dobili pomoč tudi z njihove strani. To velja tudi za SEM in za ZRC. Ne vidim razlogov, da bi bilo v bodoče drugače. Tako je bilo pri predstavitvi topografske obdelave občine Škofja Loka zelo dobrodošlo sodelovanje Avdiovizualnega laboratorija ZRC SAZU in želimo si, da bi bilo tako tudi v drugih primerih. Nasploh pa se zdi, da so raziskovalne naloge, ki se nanašajo na ves slovenski etnični prostor, nekako »razdeljene«. Ker je delo za etnološko topografijo za 20. stoletje v organizacijskem pogledu vezano na Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, je razumljivo, da ostaja skrb za ustrezen potek akcije vezana predvsem na to ustanovo. Seveda pa zavoljo svojega značaja naloga daleč presega njene zmoglosti in tudi »dolžnosti«. Pri načrtovanju topografske akcije smo namreč še zlasti mislili na kolege, ki delajo v pokrajinskih muzejih in zavodih za varstvo naravne in kulturne dediščine zunaj Ljubljane. Prepričani smo namreč bili (in smo še), da so topografski pregledi neogiben pogoj za resno in na pod-

lagi sodobnih metodoloških vodil naravnano raziskovalno in siceršnje strokovno delo po posameznih regijah. To so bolj ali manj prepričano ugotavljali tudi kolegi v omenjenih ustanovah in njihova vodstva. Ne verjamemo, da se je to prepričanje po rezultatih, ki so pred nami, kaj omajalo. Priznamo pa, da se celotna akcija na začetku še zdaleč ni zdelo tako zahtevna, kakor v resnici je. Topografski pregledi po območjih občin in ustreznih regij zunaj SRS zahtevajo veliko časa, razgled po ustrezni literaturi, nekaterih arhivskih fondih, v kolikor ti obstajajo, in po terenu. Zahtevajo natančnost, večkratno preverjanje vseh temeljnih podatkov, smisel za analizo in ekonomičnost v izrazu. Ker pa bi omenjene sestavine morale biti lastne vsakršnemu poglobljenemu strokovnemu delu, za kar mora biti vsak etnolog usposobljen, bi zahtevnost akcije, ki računa z naštetimi sestavinami, ne smela pomeniti ovire za večjo pripravljenost.

Problem je očitno le v vključevanju topografskih pregledov v delovne načrte omenjenih ustanov. O tem se bo treba še pogovarjati. Ker si bo, kakor vse kaže, mogoče v kratkem ogledati še predstavitev topografskega dela v obliki občasne muzejske razstave, bo morda ta prispevala pomemben delež k razreševanju omenjenega vprašanja.

Poleg topografskih pregledov po občinah oziroma zamejskih območjih imajo topografski značaj še krajevne monografije, ki so prav tako temeljna sestavina načrta Način življenja Slovencev v 20. stoletju. Zanimivo je, da je ta oblika raziskovalnega dela, ki v okviru slovenske etnologije nikakor ni nova, zunaj organiziranega dela pri načrtu vsaj toliko uveljavljena kakor v njegovem okviru. V tem pogledu za zdaj vodijo sodelavci Slovenskega etnografskega muzeja. V izdajateljskem pogledu, ki smo ga organizirali v okviru Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete, je doslej izšla le monografija o Galjevici, ljubljanskem predmestnem naselju. Monografija o Vitanzju je v tisku. Teče tudi delo za monografijo Kamnika in njegovih meščanov. Pričakujemo tudi monografiji o Gorenji vasi in Gornjem Seniku. Ker je bilo na posvetu o krajevnih monografijah ugotovljeno, da monografskih raziskav ne kaže enotiti, bi bila večja skrb za koordinacijo tega de-

la odveč. To pa ne pomeni, da se ne bi kazalo kdaj pa kdaj pogovoriti z raziskovalci, ki so usmerjeni v to obliko dela; take želje so bile že izražene.

Med naloge Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete kot organizatorja načrta pa kaže še zlasti šteti izbiro takih krajev za preučevanje, ki bodo s svojo socialno in profesionalno strukturo popolnili vrzeli, ki bodo negibno nastajale ob siceršnjih bolj ali manj naključno izbranih krajevnih obravnava. Dosedanja izbira krajev s predmestno-delavsko, trško in malomestno fiziognomijo že ima takšen, lahko bi rekli, regulativen značaj.

Lahko bi razpravljali o intenziteti dela za krajevne monografije, ni pa mogoče zanikati, da se je ta oblika raziskovanja načina življenja Slovencev v 20. stoletju uveljavila. Kolikšno vlogo so pri tem imele predpriprave v obliki vprašalnic za topografsko delo, je posebno vprašanje. Nedvomno pa tudi njihovega pomena ni mogoče zanikati. To pomeni, da so določene oblike usklajenega dela s spodbujevalnim značajem neogibne. To bo treba upoštevati tudi v bodoče.

Ne glede na samostojen značaj topografske akcije po občinah na eni strani in krajevnih monografijah na drugi smo že od začetka imeli obe obliki za pripravo na končno sintezo o načinu življenja Slovencev v 20. stoletju. Zaradi zahtevnosti in temu ustrezne počasnosti poteka dela je razumljivo, da ne kaže čakati z drugimi pripravami za bodočo sintezo. Še več: delo za sintezo bo moralo potekati vzporedno z omenjenima oblikama, pri čemer bo mogoče računati z njihovim medsebojnim dopolnjevanjem. Sicer pa dajejo podlago za sintezo tudi druga etnološka in neetnološka dela, ne le tista z izrazito topografskim značajem.

Kakor vemo, se največji del naše etnološke strokovne dejavnosti v večji ali manjši smeri nanaša na način življenja Slovencev v našem stoletju, ne da bi bilo to vedno posebej povedano.

Čimbolj vsestranski razvid nad to produkcijo, tekočo in preteklo, kakor tudi nad rezultati dela še nekaterih drugih strok, sodi tako med temeljne in neodložljive priprave za omenjeno sintezo in seveda tudi za delo pri dru-

gih dveh omenjenih in še neomenjenih oblikah. Tekočo in retrospektivno etnološko bibliografijo, dovolj široko zasnovano, kaže tako šteti med naše temeljne in najnujnejše pripravljalne naloge. Ker je bilo delo za bibliografijo pred leti že utečeno ga velja nadaljevati in za pretekla obdobja tudi dokončati. Poleg tega je treba zbrati ali na začetku vsaj evidentirati tisto gradivo, ki ne sodi v bibliografijo, je pa izjemno pomembno za sintezo. Razgled po tovrstnem gradivu za prva desetletja, ki jih bo sinteza zajela, že poteka.

Med neogibna spremljevalna dela pri uresničevanju projekta Način življenja Slovencev v 20. stoletju je treba šteti razprave teoretičnega značaja. Tovrstna prizadevanja smo v poglavitnem uokvirili v nalogo Etnološka enciklopedija, kjer gre med drugim za reševanje nekaterih temeljnih teoretičnih in terminoloških vprašanj. Med najpomembnejšimi nalogami te vrste je opredelitev pojma način življenja in njegovih soznačnic, spreminjanje njegove rabe doma in na tujem, v etnologiji in zunanaj nje. Podobno velja za nekatere druge kategorije, ki so z načinom življenja Slovencev v 20. stoletju v najneposrednejši zvezi. To so še zlasti pojmi delavska kultura, meščanska kultura, množična kultura, ljudska kultura. V ta sklop sodijo končno tudi razprave o soodnosnosti med etnologijo in nekaterimi drugimi strokami. Večino teh nalog smo povezali s pedagoškimi prizadevanji na Oddelku za etnologijo FF.

Delo pri raziskovalnem načrtu Način življenja Slovencev v 20. stoletju poteka torej dovolj usklajeno. Akcije, ki so bile začete in tečejo na več tirih, se med seboj dopolnjujejo. Teoretična misel je povezana s prakso. Med značilnosti dela pri projektu je treba posebej poudariti njegovo povezanost z vzgojo etnoloških kadrov, kar velja v večji ali manjši meri tudi za druge naloge, ki jih rešujejo v okviru Znanstvenega inštituta filozofske fakultete. S tem in s poudarkom na načinu življenja novejši dobe je delo dovolj diferencirano od prizadevanj drugih ustanov, obenem pa z njimi tudi dovolj povezano.

SLOVENŠČINA V BREŽICAH ali RUBLJENJE GLAVE ŽIVOJ OSEBI

IVANKA POČKAR

O današnjem stanju slovenske jezikovne zavesti pričajo v Brežicah številni pojavi. Že kratek sprehod skozi jedro Brežic pove marsikaj tudi o kulturnem okolju, v katerem živimo. Če prezremo jezikovne nepravilnosti v besedilih, ki spremljajo različne izdelke v trgovinah, nam kljub temu ostane še cela vrsta domačih jezikovnih spak. Od »ne držimo« v odgovor kupcu v trgovini in »kavo zmeljemo, samo kupljeno pri nas«, poleg že bolj intelektualnih »smatranj«, »interesov« in »planov«, nas jezikovne nečednosti vodijo k še nemarnejšim. Butik »Yankee shop« nas opozarja na že kar sramotno vrinjanje tujih izrazov celo tam, kjer imamo svoje prastaro in bogato besedišče. Za domače izrazje se je treba odločiti že iz rodovnega ponosa. Nekdanje lepo ime toplice se je ohranilo v Klunovih toplicah v Bušehi vasi pri Brežicah, medtem ko za novi hotel Terme v Čateških Toplicah žal niso našli slovenskega imena. Zakaj hodimo s tujimi berglami, ko imamo vendar zdrave noge?

Skrajno kulturno razvrednotenje je pomenil lanski reklamni napis, ki je vihral na obeh glavnih brežiških cestah. »Vašar u Brežice«, čez dva dni spremenjen v »Vesela jesen v Brežice '84«, je spremljala množica rdečih lepakov z malomarno poslovenjenim besedilom. Mož moje znanke je zadnjič malomarno pomival posodo in ko ga je žena

DOPISNICA C. K. OKRAJNEMU GLAVARSTVU V BREŽICAH, 11. MAREC 1903.

Velepoštovani gospod.
Ohrajni glavar.
Strašno me žalosti. Ker nam
slovencem se tako godi. Jas prosim
in zahtevam, od vas slovenski
naborni ali pozivni listek. Jas
ne potrebujem nemškega, jas nisem
nemec. Ampak jas sem slovenec.
Jas sem slovan in katolican.
Mladenec Janez Blazinič
Sela pri Brežicah.

V teh krajih vajeni so nemškovati
gospe, gospodje, vse, kar ukazuje
slovenščina pri postih je, za vrati.
(France Prešeren)

FOTO: IVANKA POČKAR

sredi dela opomnila, je prenehal in rekel, da ne zna; naj kar ona. Podobno so ravnali oni, ki jih je zadela kritika plakata, češ, »pa ti popravi, ki ti gre v nos«.

Ogrožanje ni le aktivnost, ampak tudi pasivno prepuščanje v dobri veri, da je poimenovanje v srbohrvaščini bolj ali manj ustrezno slovensčini. Gostilničarju v Griču na Zagrebški cesti v Brežicah se zdijo v lokalu domačnejši srbohrvaški napisi, ki vabijo na »hladne naresce« in »pastrve«, sicer pa meni, da napisi ustrezajo slovenskim. Nič boljše se ne godi čevapčičem, na katere vabi lokal sredi Brežic z vpadljivim reklamnim napisom »Čevapi v somunu«. Pred meseci so nas s številnih plakatov vabili v dvorano Kina Brežice k čarovniku Zanellyju na »rubljenje glave živoj osobi«, »pogađanje misli« in k ogledu »u zraku lebdeče djevojke« in »raznih nestajučih predmeta«. Sredi slovenskega kraja se vrstijo lepaki različnih vsebin v srbohrvaškem jeziku. Dom JLA razpošilja in razobeša vsa pisana in tiskana vabila za proslave, predstave in druge najrazličnejše prireditve v srbohrvaškem jeziku. V dvorani JLA pogosto vrtijo risane filme za otroke. Razveseljuje. Vendar javno razobešeni lepaki vabijo v srbohrvaščini: »Likovi u ovom filmu govore vašim jezikom.« Risani filmi so srbohrvaško podnaslovljeni ali sinhronizirani v srbohrvaščini.

243. člen jugoslovanske ustave sicer izrecno določa, da se pri poveljevanju in vojaškem pouku v JLA v skladu z zveznim zakonom uporablja eden od jezikov narodov Jugoslavije, v njenih delih pa jeziki narodov in narodnosti. Torej je tako imenovani uradni jezik JLA namenjen samo poveljevanju in vojaškemu pouku. V primeru vabil in lepakov v javnosti, risanih filmov ipd. pa gre za napise in sinhronizacije, očitno namenjene zunanjim opazovalcem, prebivalstvu, in gre tu za kulturno funkcijo jezikovnega sporočila.

Ni problem, da bi človek ne razumel srbohrvaško govorečih prodajalcev v trgovinah in trafikah, natakarjev in natakarič, gostilničarjev, obrtnikov, uradnikov, zdravnikov in medicinskih sester. Srhljivo je, da nas vsi ti že leta in leta vzgajajo v duhu večinskega jezika, tako da nas naša pronicljiva zavest in neprekosljiva prilagodljivost hitro zapeljeta. Zelo pogost pojav je, da srbohrvaško govorečemu, naj komuniciramo z njim v Srbiji, na Hrvaškem, v Južni Ameriki ali v Brežicah, v prvem delu stavka odgovorimo po naše, nadaljujmo pa v srbohrvaščini. Naj bo pravilna ali polomljena, iz ust nam gre tekoče in vrhu tega imamo ob tem velikodušno uslužen občutek. »Ali se jeziki odlagajo kot suknje?« bi dejal Cankar.

Z vogala brežiške pošte že leta bodejo plakati za kino predstave, ki jih vrtijo v Kinu Brežice. Če jih odmislimo vsebinsko in estetsko, nas v tretje posiljujejo s srbohrvaščino. Ali res ni več zavesti, da smo v slovenskem mestu in da je uradni jezik v SR Sloveniji slovenščina. Lepaki so (med drugim) izkaznice tistih, ki so na njih podpisani, za vse pa šola oblikovanja in slovenščine, ker z obliko in jezikom še posebej zbujajo pozornost.

Neprevedeni plakati so dvojna nemarnost: nemarnost do matičnega jezika in kršitev zakona. 20. člen zakona o kulturnoumetniških dejavnostih in o posredovanju kulturnih vrednot, Uradni list SRS, št. 10, 31. 3. 1984, pravi: »Kulturna organizacija najjavlja, propagira in pojasnjuje kulturne prireditve v slovenščini. Filme predvaja v slovenščini ali s slovenskimi podnaslovi.«

Po vsem tem te na cesti sreča znanec in ker nosiš značko »Slovenija. Moja dežela«, ti zabrusi, da si šovinist. Pa bodimo po slovensko strpni.

Odgovor na razmišljanje, kdo ogroža slovenski jezik v Brežicah, je žalosten in zaskrbljujoč. Ogrožamo ga predvsem mi sami z nezaskrbljenostjo in vseenostjo. Podobno kakor je žalostno stanje slovenskega jezika v Brežicah, je tudi v drugih posavskih in dolenjskih občinah. Imamo smisel in voljo za enkratne in vesoljne manifestacije, manjka pa nam ljubezni in tenkočutnosti za naš vsakdanji besednjak, manjka veselja do stvari, ki jih ne izkazujeta le večji shod in slovesnost. Ali bomo Slovenci hodili po tem ljubem svetu z lastnim obrazom ali s tujim ali pa kar brez obraza. Zgodovina nas je v preteklosti navadila, da smo se skrivali... Očitno nam je iz takšne stoletne zaslinjenosti ostal nekakšen prastrah pred lastnim samopriznanjem.

Ob vseh zgodah in nezgodah slovenskega jezika se človek vpraša, kaj delajo ustanove in interesne skupnosti, katerih osnovna dolžnost je skrb za materinščino, v našem primeru slovenski jezik. Jezikovni spodrsaljaji, ki jih vsak dan srečamo na ulici, pa tudi v našem pogovornem jeziku, na sestankih in pri domačem ognjišču, so mogoče odraz ne dovolj zavzetega dela kulturne skupnosti in tudi posebnih teles, kakor je na primer svet za kulturo pri občinski konferenci SZDL. Gotovo bi se morala pri enoti za kino Zavoda za kulturo za slovensko besedo zavzeti najprej občinska matična knjižnica, kajti kakor kaže, ni dovolj posredovati slovensko branje. Zanesljivo pa bi se za slovenščino moral zavzeti občinski organ pri skupščini občine Brežice, ki je dolžan izvajati omenjena zakonska člena.

KRONIKA

OD 10. JANUARJA DO 30. JUNIJA 1985

18. IN 23. JANUARJA

se je sestel uredniški odbor Glasnika Slovenskega etnološkega društva za izdajo zadnje številke Glasnika SED za leto 1984.

24. JANUARJA

so imeli sestanek etnologji konservatorji. Pogovarjali so se o tekočih problemih dela na Zavodih za varstvo naravne in kulturne dediščine.

30. JANUARJA

je asist. mag. Božidar Jezernik v ciklu predavanj Odprta univerza pri mariborskem Marksističnem centru govoril o konspiraciji v partiji.

31. JANUARJA

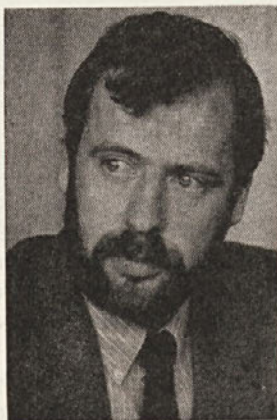
je v Zagrebu Hrvatsko etnološko društvo pripravilo svečanost ob 90-letnici prof. dr. Mjlova-na Gavazzija.

5. FEBRUARJA

sta Slovensko etnološko društvo in skupina etnologov konservatorjev pripravila pogovor o etnologiji in spomeniškem varstvu in o razširitvi novega izobraževalnega programa na Oddelku za etnologijo FF z dodatnim seminarjem o varstvu nepremične kulturne dediščine.

7. FEBRUARJA

so bile na Filozofski fakulteti podeljene študentske Prešernove nagrade. Nagrajene so bile

SLOVENSKO
ETNOLOŠKO
DRUŠTVO
IMA NOV
IZVRŠILNI ODBOR
IN NOVEGA
PREDSEDNIKA

V naslednjih štirih letih bo Slovensko etnološko društvo vodil mag. Božidar Jezernik. Rojen je bil 9. oktobra 1951 v Novem mestu. Osnovno šolanje in gimnazijo je končal v Celju. Diplomiral je na Pravni fakulteti v Ljubljani, z nalogo o družbeni zavesti pri primitivnih ljudstvih, magistriral pa na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz slovenske etnologije z nalogo o življenju slovenskih internirancev v italijanskih koncentracijskih taboriščih v letih 1942/43. Po pripravniškem stažu na ljubljanskem sodišču je bil zaposlen na Republiškem komiteju za kulturo SR Slovenije kot samostojni svetovalec za pravne zadeve in tajnik Republiške komisije za socialno zavarovanje samostojnih umetnikov, nato pa v delovni skupnosti Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije kot tajnik Odbora Centralne tehnike KPS. Za predsednika Slovenskega etnološkega društva je bil izvoljen na Občnem zboru SED, 22. februarja 1985.

Z njim so v Izvršilnem odboru SED še naslednji člani SED: mag. Marko Terseglav (podpredsednik), Vito Hazler (tajnik), Nives Sulič-Dular (tajnica), Živa Žlajpah-Koch (blagajničarka), Inga Brezigar-Miklavčič, Andrej Dular, Zora Kralj, Ivanka Počkar, Tanja Tomažič in Miha Zadnikar.

Novemu vodstvu SED želimo v imenu bralcev Glasnika SED mnogo uspehov pri njegovem društvenem delu.

avtorice diplomskih del iz leta 1984: Ivana Bizjak za monografijo o Cerknem in Cerkljanih, Polonca Cesar za izseljensko nalogo o Slovencih v Kaliforniji in Janja Žagar za monografijo Služkinje v Ljubljani.

9. FEBRUARJA

sta Ptujski muzej in Pripravljalni odbor ptujskega Kurentovanja pripravila enodnevno posvetovanje na temo Ljudska pustovanja v Sloveniji. Od slovenskih etnologov so se ga udeležili Boris Kuhar, Ivana Bizjak in Naško Križnar kot referenti ter Ralf Čeplak kot organizator. Prikazani so bili filmi in diapozitivi. V diskusiji je sodelovala tudi gostja iz Zagreba, Maja Povržanović.

21. FEBRUARJA

je na Oddelku za etnologijo Andrejka Pavlin zagovarjala diplomsko nalogo o mirenskih čevljarjih.

22. FEBRUARJA

je bil v sejni dvorani SAZU občni zbor Slovenskega etnološkega društva. Podana so bila poročila predsednika in komisij za leto 1984, izvoljen je bil nov predsednik SED z novimi člani izvršilnega odbora, izbrani so bili delegati v Zvezi etnoloških društev Jugoslavije in Zvezi društev folkloristov Jugoslavije.

4. MARCA

se je sestel uredniški odbor za izdajo elaboratov Etnološka topografija Slovenskega etničnega ozemlja.

5. MARCA

se je sestel nov izvršilni odbor SED.

4., 7., 11. IN 14. MARCA je Arhiv Slovenije v

Cankarjevem domu pripravil predvajanja dokumentarnih filmov, ki so dragocen vir za preučevanje zgodovine in kulturne dediščine Slovencev v 1. polovici 20. stoletja.

OD 14. DO 16. MARCA

so bili v Cankarjevem domu Kulturni dnevi Slovencev iz Avstrije. Zvrstila so se predavanja, literarni večer, nastopi umetniških in folklornih skupin, pripravili pa so tudi razstavo panjskih končnic.

15. MARCA

sta se sestala izvršilni odbor SED in uredniški odbor Glasnika SED in obravnavala program dela za leto 1985.

18. MARCA

je bila v sejni dvorani Skupščine mesta Ljubljane predstavitev publikacije Zgodovina Ljubljane — Prispevki za monografijo. Etnološki delež sta napisala Slavko Kremenšek in Nives Sulič-Dular.

28. MARCA

je diplomsko nalogo Kovavštvo v Lokovcu zagovarjala absolventka etnologije Eda Drašček.

29. MARCA

je bil na Filozofski fakulteti pogovor za načrt dela pri pripravi izdaje slovenskega etnološkega slovarja in enciklopedije slovenske etnologije. Pospešeno naj bi se delo začelo v jeseni.

Istega dne se je v Slovenskem etnografskem muzeju sestala muzejska sekcija SED.

3. APRILA

je v Mariboru doc. dr. Zmago Šmitek v Odprti univerzi predaval o Slovincih kot svetovnih popotnikih.

4. APRILA

je bil v okviru četrtkovih večerov SED pogovor o knjigi zbranih spisov dr. Franja Baša.

5. APRILA

je na FF etnologom in drugim zainteresiranim govoril o Romih njihov dober poznavalec dr. Rajko Đurić iz Beograda.

11. APRILA

je Peter Jamnikar predstavil diplomsko nalogo Zdravstvo med NOB v Ljubljani.

15. APRILA

so se študentje in predavatelj Oddelka za etnologijo na Jesenicah udeležili predstavitve in zagovora diplomske naloge Zdenke Torkar-Tahir o razvoju delavskega naselja v Podmežaklji.

18. APRILA

je dr. Tone Cevc predstavil svoje raziskovalno delo za monografijo Arhitekturno izročilo pastirjev, drvarjev in oglarjev na Slovenskem.

22. APRILA

je na Oddelku za etnologijo zagovarjala diplomsko nalogo Mladinske subkulture skozi etnološki vidik absolventka Andreja Ptokar.

24. APRILA

je v Mariboru kustos etnolog Tone Petek v ciklu predavanj Neznani svet govoril o sovjetskem delu Centralne Azije.

25. APRILA

so v Slovenskem etnografskem muzeju odprli razstavo Kraška hiša (tipi in oblike).

25. APRILA

je na FF etnolog konservator Vito Hazler iz Celja predstavil topografsko in konservatorsko delo na območju

celjskega Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine.

25. APRILA

je v Zgodovinskem društvu Ljubljana mag. Marko Terseglav imel predavanje o raziskovanju Ljudskega pesništva na Slovenskem.

26. APRILA

je bila v Razstavišču Arkade odprta razstava publikacij znanstvenoraziskovalnega dela Filozofske fakultete za leto 1984.

9. MAJA

je imel v okviru četrtkovih večerov SED predavanje Narodnost in individualnost Samo Simčič.

10. MAJA

je bila ob razstavi v Arkadah predstavitev raziskovalnih programov po posamičnih strokah. Etnološko predstavitev je dopolnilo predvajanje video kasete, ki sta jo Meta Sterle in Naško Križnar posnela za etnološko topografijo občine Skofja Loka. Sledil je še pogovor o vključevanju vizualne dokumentacije v topografske razstave.

13., 14. IN 15. MAJA

je bil gost Oddelka za etnologijo in Oddelka za psihologijo na Filozofski fakulteti dr. Fernando Poyatos z univerze New Brunswick v Kanadi. Imel je tri zanimiva interdisciplinarna predavanja o jezikovni komunikaciji, predvsem pa o drugih načinih in oblikah nebesednega sporazumevanja. Posebej za etnologue je govoril o preučevanju komunikacije z antropološkega vidika.

23. MAJA

je absolvent Igor Presl predstavil diplomsko na-

logo o vinogradništvu v Truškah v slovenski Istri.

24. MAJA

je imela sestaneč v Slovenskem etnografskem muzeju muzejska sekcija SED.

24. IN 25. MAJA

je bil v Ljubljani simpozij Zdravstvena kultura in zdravlilne rastline. Etnološka razmišljanja in raziskovalne rezultate so posredovali dr. Milan Dolenc, dr. Marija Markovič in absolvent študija etnologije Peter Jamnikar.

28. MAJA

je Breda Horvat zagovarjala diplomsko nalogo Etnološka topografija občine Maribor Ruše.

30. MAJA

so se na četrtkovem srečanju člani SED pogovarjali o problemih, ki tarejo Slovenski etnografski muzej.

31. MAJA

je bilo za študente etnologije ponovljeno predvajanje video kasete Skofja Loka. (Naško Križnar, Meta Strle)

5. JUNIJA

je bil na Oddelku za etnologijo pogovor o nadaljevanju dela za slovensko etnološko bibliografijo. Dogovorjeno je bilo, da bo glede na zbrano bibliografsko gradivo v knjižni obliki najprej izdana bibliografija med letoma 1945 in 1985, nato bibliografija za leta 1900 do 1900 in 1900 do 1945. Delo se bo pospešeno nadaljevalo jeseni in ga bo še naprej vodil Janez Bogataj.

6. JUNIJA

je bila v Slovenskem etnografskem muzeju odprta razstava o življenju avstralskih Slovencev, ki je nastala kot diplomsko delo Brede Čebulj-Sajko.

7. JUNIJA

se je sestel novi uredniški odbor Glasnika SED in zasnoval vsebino prve dvojne številke za leto 1985.

14. JUNIJA

je bilo na FF srečanje mladih raziskovalcev pri Gibanju Znanost mladini. Predstavljenih in ocenjenih je bilo nad 20 etnoloških nalog.

15. JUNIJA

so bile na gradu Goričane razstavljene lutke Kimekoni, tradicionalne japonske lutke, ki jih je izdelala Tatjana Koprol iz Ljubljane, diplomantka šole Kyngertsku na Japonskem, kjer se še danes ukvarjajo z oblikovanjem obrednih in umetniških lutk.

26. JUNIJA

je Breda Čebulj-Sajko zagovarjala diplomsko razstavo o avstralskih Slovcnih.

27. JUNIJA

je bila na Filozofski fakulteti javna obramba doktorske disertacije mag. Janeza Bogataja o načinih in tehnikah etnološkega raziskovalnega dela.

30. JUNIJA

se je v Podzemlju pri Metliki začel tedenski etnološki raziskovalni tabor, ki ga je vodil kustos etnologije belokranjskega muzeja Andrej Dular. Mentorji so bili Marinka Dražumerič za stavbarstvo, Nives Sulič-Dular za prehrano med NOB, Marjetka Balkovec za ženitovanjske šege, Marko Terseglav za ljudsko pesem in Naško Križnar za video delavnico. S 13 dijakinjami so zbrali gradivo za 4. posvetovanje o vzporednicah med slovensko in hrvaško etnologijo, ki bo letos decembra v Karlovcu.

Ingrid Slavec

GLASNIK

Slovenskega etnološkega društva

BULLETIN OF SLOVENE ETHNOLOGICAL SOCIETY

CONTENTS

Starting with the 1985 volume, our Bulletin has acquired a new appearance. Its new size is now more handy for reading and storing. We hope that you shall like its new look as well as its contents in the future.

The first double issue of the 1985 volume brings the following major articles:

RAZGOVOR S PROF. MILANOM PAHORJEM AN INTERVIEW WITH PROFESSOR MILAN PAHOR

the head of Narodna in študijska knjižnica (National and Study Library) in Trieste, Italy, was conducted by Majca Ravnik. For anyone uninformed this is useful information about cultural and scientific activities of Slovenes in Italy. Beside Slovene schools, a publishing house and a theatre, the Slovene minority in Trieste also has two research institutions. The first is SLORI, Slovenski raziskovalni inštitut (Slovene Research Institute) which conducts sociologic research projects concerning the conditions of Slovene minority in Italy, and the second — but by no means less important — is Narodna in študijska knjižnica. It organizes numerous cultural and educative events and collects data on history and everyday life of Slovenes in Italy.

The most interesting part of its work may, however, be organization of yearly youth research camps attended by secondary school students who wish to become acquainted with ethnological, geographic, sociologic and other humanistic and natural sciences under supervision of well-known experts. Narodna in študijska knjižnica also keeps in touch with members of Italian majority.

NETEK

is a shorter treatise on a Slovene mythological being written by Božidar Jezernik with the help of already existing literature. Concerning previous explanations of Netek, Jezernik has assumed a role of an arbiter and has, in accord with his own penetrative style and logic, applied this mythological model to concrete social circumstances. This contribution belongs to a rather solitary tendency of Slovene ethnology which corrects backwards ascertainments of older generation of Slovene ethnologists from the position of materialism.

BIBLIOGRAFIJA SLOVENSKIH DEL O KITAJSKI BIBLIOGRAPHY

OF SLOVENE CONTRIBUTIONS ABOUT CHINA

is a diploma paper of Matjuška Krašek. Political articles and translations of artistic works prevail. They are followed by travel books and reports. It is obvious that the number of Slovene articles concerning China depends on political circumstances. The number of contributions has grown when both Yugoslavia and China belonged to the same political block and has declined later.

PRENOVA LIZNJEKOVE DOMAČIJE RENOVATION OF THE LIZNJEK HOME

by Zvezdana Koželj discusses a concrete example of Slovene conservational practice, centered on an 18th century Alpine farmhouse in Kranjska gora. The article reveals dilemmas of conservators concerning this renovation. Since the farm, however, has already been completely renovated, the most vital question does not apply to the science itself, but rather to the wide social function of a renovated monument. Luckily Kranjska gora is a well-developed tourist resort which shall probably manage to incorporate this renovated monument into its tourist facilities.

DELAVSKA KULTURA — RELATIVNO SAMOSTOJNA KULTURNA STRUKTURA WORKING -CLASS CULTURE —

A RELATIVELY INDEPENDENT CULTURAL STRUCTURE

has been written by Slavko Kremenšek, the leading theorist of contemporary Slovene ethnology. He starts with a short presentation of a working-class culture model, a segment of Slovene national culture which has been relatively untreated up to now, and then indicates the "diferentio specifico" in relation to other cultural models. At the end he points out the relatively unstable existence of a working-class culture model which is subject to intensive social changes, this being understandable in view of dependence of classically interpreted proletariat on means of production of the 19th century.

FLORJANOVANJE ST. FLORIAN FESTIVITY

is an ethnological film made by Naško Križnar in May, 1985 in Prlekija in northeastern Slovenia. Our Bulletin brings an integral transcription of dialogues and commentary. Naško Križnar has also prepared the text for publication. The film shows a custom of young men who, upon accepting new members into their society, begin the ceremony by going around the village at night, serenading and collecting gifts. This custom used to have a religious character. After the Second World War it almost died out, was revived by village firemen (since St. Florian is also a protector of firemen) and now regularly takes place under their patronage, without losing any of its old formal characteristics.

KNJIŽNA POROČILA BOOK REVIEWS

are headed by an important book entitled *Slovenska ljudska umetnost / SLOVENE FOLK ART* which was written by Gorazd Makarovič. The book came out already in 1981, but has not been reviewed in our ethnological literature yet. Makarovič is a well-known art historian who has dedicated his work exclusively to folk plastic art and works in Slovenski etnografski muzej (Slovene Ethnographic museum) in Ljubljana. His work is based on long field experience. Yet his book is not meant to be a museum handbook, despite its being one as well. But its most important contribution is of methodological nature. He does not treat only home-made products, but considers the taste of a consumer as well. The arrangement of his book is exemplary. He has abandoned the somewhat loose term of "folk" and has chosen "peasant" instead, treating solely plastic art on Slovene farms from the 16th century up to the time between the First and the Second World War. Because of great importance of this book we publish its review in the Bulletin as well.

Knjižna poročila are followed by a presentation of a German publication entitled *EUROPÄISCHE ETHNOLOGIE* (Thomas Hauschild, Heide Nixdorf, Berlin, D. Reimer 1983, Ethnologische Paperbacks). It contains contributions from Workshop Europäische Ethnologie (European Ethnological Workshop) from March 28, 1982 to April 2, 1982 in Berlin. This review is quite extensive in view of importance of these articles. It refers to a discussion about European ethnology as a uniform science which could lessen the differences among individual national sciences. In Slovenia, for example, there is still

a lack of uniformity between ethnology and ethnography, this causing unnecessary misunderstandings and thus dividing the science which is in itself weak. The same has been ascertained in a contribution by Günther Wiegelman when he spoke about an "enchanted circle" of ethnology. A small scientific apparatus on one hand, a vast field of research on the other, and modest research strength and a neglectable position in public proportionate to this disproportion. The result is an unsuitable social support. It seems that these circumstances are characteristic of Slovenia as well as the whole of Europe. A contribution by Ine-Marie Grenerus deals with the so-called "Aktions-ethnologie". This is an applicative form of ethnology which proceeds from descriptions of the way of life and culture to its changing of from science to a broader social engagement.

The reviews which follow bring information about the following publications and events:

O vaškem vsakdanu / EVERYDAY LIFE IN A VILLAGE is a book by France Merkač and Marija Jukič. It was published in Celovec by Slovenski znanstveni inštitut (Slovene Research Institute) and printed by Drava in 1984. This is a prominent ethnological achievement for Slovene minority in Austria. It describes reality in an ethnically mixed part of Carinthia. On one hand there is traditional culture and on the other modern life which brings disintegration of national identity as well.

Etnocid v dokumentih / GENOCIDE IN DOCUMENTS is a report about an exhibit which took place in Graz, Austria in the spring of 1985 and was entitled *Versunkene Welt des Ostjudentums* (Submerged World of East Judaism).

Nasilje vsakdanjosti / VIOLENCE OF EVERYDAY LIFE by Radoman Kodrič (Belgrade 1980) is an attempt to apply psychoanalysis to ethnological material.

Posvetovanje o usodi sečoveljskih solin / CONFERENCE ABOUT THE DESTINY OF SALT FLATS AT SEČOVLJE took place in October 1984 in Piran. The salt flats at Sečovlje are a unique, vital place where in a special way the sea meets the land and nature meets activity of man. Numerous experts (an example of multidisciplinary way of work) try to save them against fatal interventions which would destroy the already shaky natural balance.

Delo pri raziskovalnem načrtu Način življenja Slovencev v 20. stoletju / WORK ON THE WAY OF LIFE OF SLOVENES IN THE 20th CENTURY RESEARCH PROJECT is a short presentation of five years of efforts to activate all Slovene ethnologists around a common projects which should be realized in the year 2000 with topographic surveys of all communities in Slovenia.

NEW BOOKS

Gorazd Makarovič

SLOVENSKA LJUDSKA UMETNOST
SLOVENE FOLK ART

A history of Folk Art on Farms, Ljubljana 1981.

Although this book came out as early as 1981, it has not been presented or reviewed in ethnological professional publications. But despite the fact that it had been overlooked by professional publications, it disappeared from bookshop shelves a long time ago and one has to wait for quite some time to borrow it from technical libraries. It would be interesting to find out why it has been practically ignored on one hand, but on the other professionals (here I have especially in mind ethnologists who work in museums and conservators) could hardly manage without it. This article shall not be able to answer all the questions which arise in view of these controversial reactions. We can only hope that an accentuation of characteristics of this extensive work shall relieve previous silence at least a little.

At first we should mention author's consistent efforts to define the province of his research work. Although in his book Makarovič does not view folk art through the eyes of an ethnologist (indeed one cannot find the terms ethnology, ethnologist or ethnological throughout the whole book which consists of 429 pages), these efforts can be instructive for ethnologists as well. It is often that Slovene ethnology ails because of poorly defined terms of its sphere of research, not only in a theoretical sense, but also when it tries to define the limits of its interest during individual research projects. The reason for ignoring this book by ethnologists must lie in the fact that Makarovič consistently evaded Ethnology as a chosen parameter of research, yet this must not be an excuse for not trying to learn something from author's methodological approach. Makarovič namely writes about that chapter of Slovene folk culture which denoted a touchstone of (Slovene) ethnological theory before the Second World War. In all its extensiveness and thoroughness this book is almost a sum of Slovene "visual arts on farms." This term has been invented by Makarovič in order to avoid misunderstandings connected to the term folk art and to appoint his sphere of research. He is of an opinion that "folk art as a profession has never been defined" (p. 5). In the introduction he says: "The term art on farms is founded on historical existence of art. Art always originates within a social group; artistic development is a result, partly a reason and a part of a group's development" (p. 5). Makarovič therefore views a work of art "also as a part of a structure in which it was created" (p. 5). This observation is the most obvious and provocative starting-point for *ethnological* research of "visual arts on farms". A more consistent execution of this orientation could add a strong ethnological character to the whole book. But he limits himself to individual remarks and illustrations, for instance: "A village well represented kind of a social gathering-place. Decorated pails which were brought by young girls and women who came to fetch water every day represented importance of farms outwardly..." (p. 242), or "The importance of watches is illustrated by the fact that some peasants wore watch-chains without watches. Had anyone been found out he was asked contemptuously about time" (p. 213). Similar observations abound. The material in this publication has been extremely lucidly arranged and represented. Despite the fact that it contains only two pages, the introduction explains in short everything one has to know methodological orientation and intentions of the author. It also contains an important explanation which stifles any eventual expectations that material shall be treated historically, according to its development. Art on farms is divided into five artistic categories, based on the relationship "between visual arts and life on farms" (p. 6). The review of each category encompasses the time when first

artefacts were ascertained and preserved (for some it is as early as the 16th century) and up to the period between the two world wars. Their historical development is summed up in a short conclusion which describes political and economic historical background of artictic occurrences on farms.

Already in the introduction author allows for a possibility that his conclusions might be incomplete because of a small number of preserved and accessible artefacts. This, of course, is the risk of any conclusion which is based on a presumption that a research project encompasses *all* of the available material. At any rate, it is important that a research operate with the *final* number of elements, this enabling a scientific research of structure and law. The manner in which Makarovič created this basic preliminary condition for a research of Slovene folk art is in my opinion the greatest contribution of this book. Scientific elucidation of a problem does not happen through an exact description of given material (painful enumeration of data starts only in the second phase of work), but with the drawing up of an observer's viewpoint and with the global fixation of the researched. An idea, a concept is what separates the research object with a sharp incision from chaos and from options of everyday life. It is now that I unfortunately have to point out the fact that the wish of Gorazd Makarovič to appoint the sphere of his research does contain a negative result as well. In my opinion it is the fact that he has eliminated certain less important manifestations of visual arts from his attention, or has sacrificed them because of his severe demand for a final number of research elements. The list of artefacts and plastic manifestations would obviously grow too much had he incorporated, for instance, a chapter on everyday objects and tools which are not plastic in the traditional sense, but nevertheless reflect artistic creativity of individuals and groups through visual culture of tools and objects. There is no visible borderline and it is not mentioned by Makarovič either, but it is obvious that the present book comprises only those objects which are decorated. Makarovič uses the term "visually designed furniture" (p. 405) when he says: "The majority of design from the 18th century is closely linked to objects for everyday use" (p. 407), but, as we can see, he does not regard their designing as a part of visual arts, but only their decoration.

Of course the question of the visual angle of the observer after performing "methodological incision" remains open. What are Makarovič's measures with which he has measured "visual arts on farms", or which is the science concerned? It seems to me that the subtitle "history..." does not exhaust our curiosity or the contents of the book. Each chapter is enriched by numerous information which illustrate the use and development of each artefact and are of ethnological as well as of, for instance, purely technical nature. It seems that the angle of research is distinctly that of a museum worker. This is an angle which combines viewpoints of different sciences which meet in a museum: ethnology, art history, restoration, and so on. If this is true, this book is a good argument for foreseeing a specific (adapted) role of traditional sciences in a museum. It is understandable that ethnology has an important role in research of folk visual arts. Bibliography at the end of the publication contains more than a fourth of ethnological units.

Presentation of "visual arts on farms" is based on numerous, mostly black-and-white, but also color photographs. The author who is very much in favour of using photography and an excellent photographer himself, already in the introduction warns any eventual traditionally oriented readers that his description do not repeat what has been said with the picture. A fascinating number of artefacts from Slovene farms, collected by the author throughout the whole of Slovenia, speaks to us directly through its visual wealth.

Finally, a short synopsis in english is added to this excellent book.

Naško Križnar

Tone Cevc

ARHITEKTURNO IZROČILO PASTIRJEV, DRVARJEV IN OGLARJEV NA SLOVENSKEM

ARCHITECTURAL TRADITION OF SHEPHERDS,
WOOD-CUTTERS AND CHARCOAL BURNERS IN SLOVENIA

Ljubljana 1984.

Although somewhat late, now is the opportunity to pay our debts to Tone Cevc, the author of this book which came out already in 1984. Under the title of Architectural Tradition of Shepherds, Wood-Cutters and Charcoal Burners it was published by Državna založba Slovenije and contains 313 pages, 409 graphic tableaux, footnotes, a list of literature with 131 items on it, a small vocabulary of dialectic and technical expressions, a synopsis and a German translation of graphic plates, a list of geographical names and authors of graphic plates. The book has been designed by J. Suhadolc, an architect, and published by Slovenska akademija znanosti in umetnosti (Znanstvenoraziskovalni center — Inštitut za slovensko narodopisje) and partly subsidized by Kulturna skupnost Slovenije.

In this work its author speaks about that part of temporary dwellings in Slovenia which had been a result of wholly applicative reasons and of man's desire for a suitably arranged environment in which he has been living since the dawn of time. Although the map of Slovene territory at the beginning of the text reveals that only a small part of Slovenia has been researched, the title of the book is much more promising. The territories researched may well be the most characteristic, but such dwellings also appear in the south which had been omitted, in the southeast remaining completely unresearched and in Slovene Carinthia. And only a part of Austrian Carinthia, that of the Zilja valley, has been incorporated. Thus it indeed seems that a substantial part of the territory has remained untreated, although it certainly deserves equal scientific treatment as the north-western part of Slovenia.

It has been three decades since Tone Cevc has been researching all kinds of temporarily settled dwellings. The present volume speaks mainly about shepherd architecture. Only four pages have been allotted to settlements used by wood-cutters and charcoal burners, although he states at the same time that as many as 838 piles existed on Jelovica in 1826: this also means that there were numerous dwellings of charcoal burners and wood-cutters hidden in the forests. But the years after the Second World War brought about numerous improvements and changes and workers did not need to stay in the forests overnight. This, of course, resulted in a necessary dilapidation of these dwellings. Among the last which were still preserved were those on Pokljuka, Jelovica, the Dleskovška plane and at Klino above Kamniška Bistrica. In this aspect present volume contributed a great deal of new knowledge, data, evaluations and some analytical conclusions. Especially valuable is the topographic documentation which has been the starting-point of this research.

A number of typological analyses has become the primary purpose of author's research, this reflecting in the so-called "concluding typology." Up to now all typological research has depended upon geographical, social and functional values. Tone Cevc, on the other hand, typologically classifies dwellings according to their architectural elements such as the manner of building materials, construction and so on. Ethnologists have treated all those typological elements solely as documental material, they were not used for comparative research. Tone Cevc has thus quite unintentionally encroached upon architecture, geography, etc.

The wording is extremely fluent and therefore accessible to a wider circle of readers. The book has thus become an important contribution to our knowledge of general and technical culture and for the advancement of Slovene achievements in Europe.

Angelos Baš

OPISI KMEČKEGA OBLAČILNEGA VIDEZA NA SLOVENSKEM V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA

DESCRIPTIONS OF PEASANT CLOTHING IN SLOVENIA IN THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY

Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1984.

This book by Angelos Baš, published by Slovenska akademija znanosti in umetnosti (Slovene Academy of Sciences and Arts) in the *Gradivo za narodopisje Slovencev* (Material for Slovene Ethnography) series, would deserve more attention than it - supposedly - has. Yet this standardly grey, stiff and therefore somewhat unfriendly image of volumes from this series does not hide a rigid and uninteresting reading for a layman. The book namely comprises a real anthology of quotes and different sources describing the manner of clothing in Slovenia up to the middle of the 19th century.

This material actually presents the remains of the material which could not be used in Baš's synthetical research of the same topic. He states that this period is "the first period for which we have enough instructive sources". In view of this it was possible to obtain a rather exact picture of Slovene clothing culture or folk attire in the period of France Prešeren, the best-known Slovene poet.

The material which is published in this volume describes peasant attire from entire Slovene territory because — to put it simply and conditionally — the historical situation then still enabled a uniform Slovene culture. The first part of the book brings lists with more general local descriptions of peasant attire, while the second brings quotes about different elements of peasant's clothing. The first example is illustrated by a fragment from Macher's *Medizinisch — statistische Topografie des Herzogtumes Steiermark*, published in Graz in 1860: "Attire of Slovene peasants is becoming similar to that of townfolk, but otherwise it is similar to that of highlanders. Wide-brimmed hats and long sheepskin coats are still very numerous. Women wear woolen, sometimes silken jumpers, brightly colored wrappers, skirts and such mostly made of cotton goods; one can even notice large head-dresses which look unlike anything else, sometimes also old golden ones, but most of them gave way to kerchiefs." This description refers to the surroundings of the town of Celje, but we shall give a more detailed reference to the then costume with a passage from Puff's *Marburger Taschenbuch für Geschichte, Landes- und Sagenkunde der Steiermark und der an dieselbe grenzenden Länder*, published in Graz in 1853, which says: "Regarding their costume Slovenes can be divided into those wearing short, tight clothes, and others who wear long, wide garments. The dialect of the first is more similar to those from Carinthia and Carniola, while that of the latter likens to southeastern Croatian and Hungarian Slavs... Costume from the Pohorje region is the ugliest of all, reminding us of convicts in prisons, yet it is very suitable for highlanders, especially for wood-cutters and charcoal burners. They have long trousers made of coarse grey cloth, the majority of which have small buttock down the sides, like those of Upper Styrians, jacket of the same kind, boots, a bag made of fox - and more often of badger skin, sometimes a cap made of dormouse skin..."

A quote from Woltensdorf's *Die Illyrischen Provinzen und ihre Einwohner*, published in Vienna in 1812, speaks about those details which have interested the researcher: "In Trieste one can see fans in the hands of men and women of the lowest classes, on both sides pasted over with Italian songs." The quantity of different sources, Slovene as well as German, having been examined by Angelos Baš in order to find references to clothing, is enormous. He has taken into account even such distant and "non-existent" documents as are specialized geographic, topographic or historical writings, but at the same time he has also examined Slovene literature from that time. As an example we quote a passage from Tilka by Simon Jenko: "...when in the middle of his breast he buttons a red silken scarf, aesthetically twisted into a sausage, with an enormous button, a number of which adorn his vest..."

In order to get a notion about clothing customs of that time, Jenko had written enough and it became valuable data, also applicable to today's complex historical views of Slovene clothing culture in the past.

Descriptions of Peasant Clothing in Slovenia in the First Half of the 19th Century by Angelos Baš is not solely a complex view of our written legacy which concerns Slovene cultural bequest relating to this topic, but at the same time an eloquent collection of narratives with their own soul which are therefore very pleasant to read.

Vili Vuk

Franjo Baš

STAVBE IN GOSPODARSTVO NA SLOVENSKEM PODEŽELJU BUILDINGS AND ECONOMY IN SLOVENE COUNTRYSIDE

Ljubljana, Slovenska Matica, 1984.

Some time ago we received a book which should not be overlooked, let alone forgotten, despite its professional orientation. This book entitled Buildings and Economy in Slovene Countryside comprises ethnological essays by Franjo Baš who had helped to shape modern Slovene ethnology. These essays were selected and equipped by necessary and useful footnotes by Angelos Baš, the author's son.

The book offers many valuable things to its reader. First of all it reveals the overlooked or even unknown: while one is certain that the really essential things concerning one's profession are happening only now, in the present, such books persuade one that much has been already said and treated. Undoubtedly these selected essays present one of such surprizes, for only when reading these tidily arranged essays which have previously been published in different publications, we are able to perceive the wholeness of professional work of Franjo Baš in the sphere of ethnology. Besides this the essays also reveal professional broadness and thematical extent of his research work and interest.

These essays are mainly centered on the part of Slovene territory called Carniola. The introductory essay which is of great importance for Slovenia in general, deals with the history of houses in Slovenia. It is based on concrete research of houses in Kropa, houses of miners in Idrija, press-sheds at Kozjak, boucans at Pohorje and peasant furniture in northeastern Slovenia. These research projects excell in historical accuracy as well as scientific precision, so characteristic for the works of Franjo Baš, worthy of our consideration and imitation today still.

The above-mentioned qualities characterize the whole of Baš's work. The present book furthermore describes characteristics of Slovene farmbuildings, peasant economy and country trade. Editor has added two general surveys dealing with characterology of inhabitants living in northeastern Slovenia and folk cultures and people in the lower part of northeastern Slovenia. These surveys are followed by reviews of two ethnographic volumes, one dealing with hayracks in Slovenia (Kozolec na Slovenskem), written by Melik, and the other about nutrition in the region of Prekmurje (Ljudska prehrana v Prekmurju) by Vilko Novak. The book is concluded by a report on an ethnographic dissertation in Maribor Provincial Museum (Pokrajinski muzej v Mariboru).

Even this brief survey of the contents of this new book reveals scientific wealth which has thus been revived and saved from oblivion. At the conclusion of such a review it is common to state that the material shall prove valuable for eventual research in the future as well. Yet in this case one almost cannot venture such a recommendation since it is generally not possible to find the objects of Baš's research in their totality and authenticity any more. Therefore it would be better to say that, aside from being scientifically valuable, this book presents a precious evidence about our folk culture in the past.

Vili Vuk

GLASILO SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA:

zanj odgovarja mag. Božidar Jezernik, *predsednik SED.*

Izdajanje glasnika omogočata
Kulturna skupnost Slovenije in Raziskovalna skupnost Slovenije.
Vsako leto izidejo štiri številke.

IZDAJATELJSKI SVET:

Slavko Kremenšek (predsednik), Marko Belavič, Marjan Gabrijelčič, Jože Osterman,
Alenka Puhar, Inja Smerdel, Marija Stanonik.

GLAVNI IN ODGOVORNI UREDNIK:

Naško Križnar

ČLANI UREDNIŠTVA:

Ivana Bizjak, Damjan Ovsec, Mojca Ravnik, Ingrid Slavec, Nives Sulič-Dular,
Zmago Šmitek, Marko Terseglav, Miha Zadnikar.

Prevodi v angleščino: Nives Sulič-Dular

Lektorica: Ingrid Slavec

Grafična zasnova in tehnična ureditev: Cveta Stepančič

Tisk: Tiskarna Tone Tomšič, Ljubljana

Naklada: 700 izvodov

NASLOV UREDNIŠTVA:

Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, Ljubljana
telefon: 332 601, int. 335, glavni urednik 216 322

Posamezna številka stane 150 din. Celoletna naročnina 600 din.

Tekoči račun 50100-678-44338.

Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo!

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

Po mnenju Republiškega komiteja za kulturo (št. 4210-27/78) je Glasnik oproščen temeljnega davka od prometa proizvodov.

ZANIMIVEJŠI PRISPEVKI IZ NASLEDNJE ŠTEVILKE:

INTERVJU Z DR. JANEZOM BOGATAJEM,
PREDAVATELJEM ETNOLOGIJE SLOVENIJE IN METODIKE
NA ODDELKU ZA ETNOLOGIJO FILOZOFSKE FAKULTETE.

POROČILO O KRANJSKEM FESTIVALU ETNOLOŠKIH IN EKOLOŠKIH FILMOV

POROČILO O JUGOSLOVANSKEM POSVETOVANJU O ETNOLOŠKEM FILMU.

NA NASLOVNI STRANI: VRATNO TRKALCE.

TRKALCE.

JE SOČASNO Z VRATI IN PORTALOM, NA KATEREM JE VKLESANA LETNICA 1817.
KOVANO ŽELEZO. PLANINA PRI RAKEKU.

IZ KNJIGE GORAŽDA MAKAROVIČA, SLOVENSKA LJUDSKA UMETNOST.

NA HRBTNI STRANI: ZGODOVINA ETNOLOGIJE V SLIKAH.

ETNOLOŠKA EKIPA V GRIBLJAH, 1953.

STOJJO: (od leve na desno): JERNEJ ŠUSTERSIČ, EVA RUDOLF, DUŠICA SEKULA, MILENA OGORELEC,
ZINKA POVŠE, JOŽE PRUŠNIK, JOŽE DULAR.

SEDIJO (od leve proti desni): MARIJA JAGODIČ, DR. NIKO ŽUPANIČ, MARIJA LAH.

FOTOGRAFIJA JE IZ FOTOTEKE BELOKRANJSKEGA MUZEJA V METLIKI.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIZNICA

č 121

II 131 829 1985

998641985 1/4

COBI5